

PROSVETI IN ZABAVI

4.

JOS. STRITAR
SÓDNIKOVÍ

V LJUBLJANI, 1921.

IZDALA ZVEZA KULTURNIH DRUŠTEV.
ZALOŽILA TISKOVNA ZADRUGA.

Tiskovna zadruga v Ljubljani

Prešernova ul. 54, nasproti glavni pošti
priporoča sledeče knjige:

Zbirka „PROSVETI IN ZABAVI“ :

Igo Kaš, **Dalmatinske povesti**. Broš. D 3'—, vez.
D 5'—, po pošti D —'50 več.

Jos. Starè, **Lisjakova hči**. Povest. Broš. D 4'—,
vez. D 6'—, po pošti D —'50 več.

Dr. H. Dolenc, **Izbrani spisi**. Broš. D 5'—, vez.
D 7'—, po pošti D —'50 več.

„SLOVENSKI PISATELJI.“ Urednik dr. Ivan Prijatelj.
Josipa Jurčiča zbrani spisi. I. zvezek. Broš. D 8'—,
po pošti D 1'50 več. — II. zvezek D 8.—, po
pošti D 1'50 več. — III. zvezek. (V tisku.)

Simona Jenka zbrani spisi. Uredil dr. J. Glonar.
D 11'—, po pošti D 1'50 več.

Dr. Iv. Tavčarja zbrani spisi. VI. zvezek. Broš.
D 19'—, po pošti D 1'50 več.

* * *

Stritarjeva antologija. Uredil dr. I. Prijatelj. Broš.
D 7'—, vez. D 9'—, po pošti D 1'— več.

Fr. Milčinski, **Drobiž**. Zbirka humoresk. Broš. D 9'—,
vez. D 11'—, po pošti D 1'— več.

Anton Novačan, **Veleja**. Drama. Broš. D 7.—, vez.
D 9'—, po pošti D —'75 več.

Damir Feigel, **Tik za fronto**. Broš. D 9'—, vez.
D 12'—, po pošti D —'75 več.

Ante Debeltjak, **Solnce in sence**. Pesmi. Broš. D 3'—,
vez. D 5'—, po pošti D —'50 več.

Fr. Zbašnik, **Pesmi**. D 8'—, po pošti D —'50 več.

Dr. Iv. Lah, **Noč na Hmeljniku**. Drama. Broš. D 4'—,
pošta D —'50 več.

Cankarjev zbornik. Uredil dr. J. Glonar. Broš.
D 18'—, po pošti 1 D več.

„POTA IN CILJI“. Zbirka poljudno-znanstvenih spisov.
I. in II. zvezek: *A. Melik*, „Zgodovina Srbov, Hr-

PROSVETI IN ZABAVI

4.

JOSIP STRITAR

SÓDNIKOVI

V LJUBLJANI 1921.

IZDALA ZVEZA KULTURNIH DRUŠTEV.
ZALOŽILA TISKOVNA ZADRUGA.

43176

Za obnovo
Univerzitetne biblioteke
v Ljubljani

podarilo Tausig Stefan
dne 20. / 10. 1844.

Natisnil A. Slatnar v Kamniku.

I.

Korenova krčma v Prilesju ni imela kaj posebnega; bila je kakor so po navadi krčme po slovenski deželi. Hiša ob cesti, na levo iz veže dve sobi za družino, na desno tudi tako, ena večja za navadne pivce, druga manjša za odlične goste, za gospodo iz bližnjega trga, za kmečke prvake in veljake. In vendar Koren ni bil navaden krčmar. Sladkal in dobrikal se ni svojim gostom, ni jih vabil s ceste notri, ni jim nosil vina na mizo, ko ga ni nihče klical. Dostojno se je znal vesti z vsakim, s kmetom in gospodom. V njegovi hiši se je pilo, ne pijančevalo in razgrajalo. Vpitja, razsajanja Koren ni trpel pod svojo streho. In če se je vendar včasih kdo tako izpozabil, da je začel sitnosti delati, ga je znal Koren vselej hitro umiriti; pogled, beseda, če ni bilo to dovolj, prijel ga je lepo mirno za pleča — Koren je bil močan za dva, za silo tudi za tri, in razgreti vinski bratec se je hladil zunaj na cesti v dobrejdem nočnem hladu. Vendar se je kaj takega pri Korenu zgodilo malokdaj. Previdni krčmar je skrbel za to že prej, dokler je bilo še čas; nikomur ni nosil vina več, ko je enkrat videl, da ga ima zadosti. Zato ni bila Korenova krčma nikoli prenapolnjena; tudi vozniki se niso po navadi pri njem ustavljali, dasi je bila njegova hiša na veliki cesti, ker do bližnjega trga, precej

velikega, premožnega trga je bilo samo kake slabe pol ure hodá.

Vendar je bil Koren lahko zadovoljen s svojimi gosti; malo jih je bilo, ali bili so izbrani, trdni možje, ki so plačevali, kar so povžili. Koren ni točil „na brado“. Saj mu pa tudi ni bilo potreba. Koren je vedel, kje se kupujejo dobra vina na Dolenjskem in na Hrvaškem. Njegova kapljica je slula daleč naokrog. K njemu so pošiljali po vino, ako ga je zdravnik zapisal kakemu bolniku za zdravilo. Iz trga je gospod okrajni sodnik s svojimi uradniki prihajal k njemu vsak teden enkrat, tako da je bila mala sobica polna same gospode. Gospod davkar, gospod pristav in drugi manjši gospodje so se pa tudi sami radi zglašali pri Korenu, z lova gredé. Celó gospod župnik je včasi na večer z izprehoda zavil pod Korenovo streho. Takih gostov je bil Koren lahko vesel, vesel je bil pa tudi svojega vinca samega brez kakega samoprídnege namena. Kadar je pripeljal posebno dobrega, je bilo veselo pokušanje. Gospoda iz trga je bila zbrana — vabiti je ni bilo potreba, vse se je nekako samo naredilo — in zdajci se prikaže Koren s kozarcem v roki. Privzdigne ga proti luči, ogleduje ga kakor zamaknjen nekoliko časa — kapljica se bleščí kakor čisto zlato, „kakor cekin“ — potem ga slovesno podá gospodu okrajnemu sodniku, ki ga prime ravno tako slovesno. Kozarec gre od ust do ust in sodba je sklenjena enoglasno: Tá bo, tá!

Nocoj se ni vino pokušalo, bil je navaden večer. V kotu za mizo sta sedela dva kmeta, eden iz trga, drugi iz bližnje vasi, in radovala se tiho božjega darú. Zakaj bi si ga pa človek ne privoščil en kozarček ali dva po večerji, ko je delo storjeno, doma vse v redu in davki — bodi ga Bog zahvaljen — so za to četrť leta tudi že poravnani!

Dolgo seveda znanca vendar ne moreta skupaj sedeti, ne da bi izpregovorila kake besede. Starejši, suh možiček, ki se mu je bilo že odkršilo ali izpalo dvoje prednjih zob, nagovori svojega tovariša:

„Ali si že slišal, Martin? Sódnik gozd prodaje, ali ga je pa že prodal, veš, tisto lepo smrečje v Lisičji rebri.“

„„Komu? pa ne zopet onemu suhopetemu dolgohlačniku iz mesta, ki je že toliko lepega lesa odpravil iz našega kraja?““

„Prav tistemu! Škoda gozdiča, človek ga je vesel, ko ga vidi, zdaj bo pa tudi tam skoraj vse golo, kakor tu na moji dlani. Še nekaj časa tako, pa ne bo smreke v našem kraju, ne hrasta, ne bukve, grma ne bo, da bi se zajec skril. Kraševci bomo, Kraševci, boš videl, Martin!“

In za tolažbo črnogledi prorok krepko potegne iz kozarca.

„„Meni je hudo, kadar moram kako deblo posekati za silo; ali kaj se če? Hudi časi, slabe letine, davki čedalje večji. Gozd, to ti je vendar še gotov denar.““

„Sódniku ni še take sile; kolikor je že prodal zemlje, pa je ima vendar še toliko, kakor midva oba skupaj, pa še dva taka.“

„„Tisto je res, da nama ni treba skrbeti za Sódnika. On bi lahko živel in dobro živel o sami kmetiji. Take njive! Same pšenice bi lahko prodal toliko, da bi imel za davke in za obleko, pa bi še bel kruh jedel v petek in svetek, ne kakor mi samo o vélikih praznikih. Za kozarec vina bi mu tudi še ostalo. Ali kaj pomaga, njiva ni kakor gozd, da ga človek le v miru pusti, pa je; njiva je kakor krava, ki ji pravijo, da „pri gobcu molze“. Lahko bi se tudi reklo, da je njiva, kakršen je gospodar. Jaz pravim, to mora biti veselje, toliko polja in takega; človek vsaj ve, zakaj se trudi in ubija. Poglej njegove

njive! Greh jih je tako zanemarjati. Veš, Jernej, tisto ni nič, na pol kmet, na pol gospod; ne tič, ne miš.“

„Da, zdaj so drugi časi. Prej, ko še ni bilo železne ceste v našem kraju, takrat mu je denar sam na kup letel. Po šestero konj na cesti, pa še dvoje v hlevu, pik pok, „tibo bistahor,“ to je res veselje; potem pa tisto življenje tam v mestu; saj veš, kaj se govori.“

„To bi še vse nič ne bilo, ali tiste vražje podobice, ki jih mečejo, kjer se snidejo, in za kak denar! In pa tisti dobri prijatelji, ki se mu dobrikajo in ga ružijo; tisti Nosan, ki se ga drži kakor klop kože!“

„In pa tisti sin na Dunaju, kako se ponaša ž njim; moj Valentin tu, moj Valentin tam, pa vsak mesec stotak na Dunaj, koliko pa še vmes! Ne verjamem, da bi bilo kedaj kaj iz njega.“

„Mlajšega pa, ki se trudi in ubija doma, nič prav ne more; prekmečki mu je, káli; meni bi bil desetkrat ljubši.“

„Kaj praviš, ali ima res že toliko dolga?“

„Govori se, da mu hranilnica v mestu že nič več ne da na zemljišče.“

„To bi se že še prenašalo, ali pravijo, da je tudi drugje zadolžen, da ga imajo že oderuhi v pesti.“

„Ne verjamem; tako nespameten Sódnik vendar ni. Saj mu tudi ni sile, dokler ima še toliko zemlje, ki jo lahko prodaje. Mene bi ne bilo skrb, naj mi izroči vse, kar ima, premoženje in dolgove, skoraj bi bilo vse v redu.“

„Sódnik pa izročiti! Poskusi, pridi mu z dobrim svetom, hitro ti pokaže, odkod si doma.“

„Saj veš, to so samo tako besede; beseda ni konj. Kaj bi si tujo glavo belil, dovolj preglavice imam s svojim siromaštvom.“

V takih pogovorih sta bila poštenjaka, ko se začujejo krepke stopinje v veži. Vrata se odpro in zapo-

redoma vstopi petero mož. Brez posebnega pozdravljanja gredó v stransko sobo. Videti je bilo, da Korenova hiša ni bila njih prva postaja. Čez nekaj časa pride Koren sam z vinom za njimi. Bila jih je glasna družba. Drugi so bili kakor so navadno premožni tržani; odlikovala sta se samo prvi in zadnji, vsak po svoje. Prvi je bil srednje velikosti mož, krepak, rejen, širokih pleč, gladkega, rdečega lica, precej trebušen. Ali svoje trebušnosti ni nikakor prikrival, še nekako ponašal se je ž njo. Oblastno, široko razkoračeno je stopal, glavo nazaj, in z rokama je veslal po zraku. Njegova zgornja obleka, suknja se komaj sme reči, bila je za gospoda nekoliko prekratka, za kmeta predolga; toda kratke hlače, visoke škornje, pokrivalo, skratka: vse drugo na njem je bilo čisto kmečko. Tudi hoja njegova, vedenje, govorjenje ni bilo nikakor gosposko. Sploh se mora reči, da je bil videti zadovoljen s svojim stanom, da se ni siloma delal za gospoda. Na mazincu desne roke je imel, kar tudi ni gosposko, debel srebrn prstan, dasi bi bil morebiti lahko imel zlatega. Prevelika skromnost ni bilo videti, da bi bila njegova poglobljena čednost: hoja, pogled, vse držanje in vedenje njegovo je glasno in jasno govorilo: Jaz sem jaz, Andrej Sódnik.

Poslednji med njimi mu ni bil nikakor podoben: dolg, suh človek, v dve gubé se je držal, kakor bi se bal, da bi se ob prečnik ne zadeval; mesa je imel kakor pravi angleški konj na vsem životu samo toliko, da mu je za silo kosti skupaj držalo. Prostorno sobo je premeril s tremi koraki, vendar se ne more reči, da je bila njegova hoja ponosna. Velika pleša na temenu, zadej nekoliko las nedoločne umazane barve, dolg kljukast nos, da se mu je skoraj brade dotikal, široka usta, ki so se vedno nekako neprijetno osladno režala: vse to skupaj se ne strinja v moško lepoto. Pa še nekaj. Pravi izkušeni poznavatelji in soditelji ženske lepote trdijo, da

to ženske nikakor ne kazi, ako malo, prav malo „križem gleda“, da ji celo daje ne vem kaj čudovito mikavnega. Saj tudi česen — ne bodi grdo reči — ni posebno imeniten, sam ob sebi je grozovita jed; vendar nekoliko, prav malo, „za eno misel“ tega plebejskega sadeža je nekaterim jedilom prava zabela, tudi na gosposkih mizah. Križem je gledal človek, katerega opisujemo, ali nekoliko preveč, da bi ga bila lepšala ta napaka. Še prav neprijeten je bil človeku, ki je ž njim govoril, njegov pogled, ker se ni nikoli prav vedelo, kam gleda. Vse skupaj: kdor ga je prvič zagledal, zdel se mu je kak mešetar, zakotni pisar ali celo potepuh; ta človek je utegnil v svojem življenju že vse biti, morda celo — za silo — pošten.

„Bog sam vedi, kaj ima Sódnik s tem Nosanom, da ga vedno vodi s sabo? Meni je ta človek zopern,“ reče Jernej svojemu tovarišu, ko so bili možje odšli v sobo. Dasi so bile duri odprte, ni mu bilo treba tiho govoriti, tako glasni so bili novi gosti.

„„Jaz se pa ne čudim,““ mu odgovori Martin; „„ta človek ti je za vsako rabo; neumen ni, še prav prebrisan je in prekanjen. Sódnik že ve, zakaj ga ima; tudi za norca, kadar se mu ljubi; to človeče vse voljno trpi, tudi palico, če je treba. Sódnik je nagle jeze, nad njim se lahko znosi, ako nima ravno drugega pri sebi. Dobro življenje ima ta nepridiprav, Sódnik ni skopih rok.““

„Saj sem vedel, da ne bo brez tega; že „mečejo“ možje, Nósan pa preži. Tega pa vendar ne, da bi ga pustili ž njimi igrati.“

„„Za kaj bo pa sirota igralo? Ti možje ne igrajo za mačje solze.““

„Koren ne vidi rad, da se pri njem igra, ali kaj hoče? S takimi možmi vendar ni, da bi se sprl.“

Moža sta bila s svojo pijačo že skoraj pri kraju; vsak še en požir, pa bi bila odšla v božjem strahu, ko

bi ne bil vstopil mlad človek, z bičem v roki, ki ga nasloni v kot.

„Glejte, glejte!“ pozdravi ga Jernej, „Brezarjev Anton; redka prikazen; odkod pa, odkod?“

„„Iz mesta,““ odgovori Anton ter prisede k njima. „„Nekaj pšenice sem bil peljal v mesto; kobilica se mi je malo pohabila na nogi, pa sem moral ustaviti.““

„Pa en požir ti tudi ne bo škodil; saj si ga redko-kdaj privoščiš, dasi ti ni take sile. Pij, Anton!“

„„To bo premalo za oba,““ ugovarja Brezar, vendar vino pokusi, da bi ne žalil moža. Potem mu natoči svojega, ki mu ga je bila deklica prinesla.

„Dobra kupčija?“ vpraša Martin čez mizo.

„„Bo že, bo že.““ Rekši natoči tudi njemu.

„Ne bom se ga branil, veš, Anton; saj te ne boli, če plačaš en poliček ali dva. Ko bi bili mi tako, saj bi ga tudi. Kaj tebe skrbi? Lepo domačijico si si ustvaril, brata izplačal, mati pa ti tudi ni na potu.“

„„Ko bi ne imel matere, ne vem, kako bi bilo.““

„Prav praviš, dobra gospodinja; kaj bi tisto? Ali vendar veš, Anton, ker smo ravno možje skupaj in dobre volje; mlajše gospodinje ti bo treba v hišo.“

Lahna rdečica oblije mladega Brezarja pri teh besedah; kdor ga je videl, moral je reči, da je zal mladenič. V zadregi iztoči vse vino svojima tovarišema in pokliče drugega; potem reče, da bi kaj govoril:

„Rad bi vedel, katera bi me hotela.“

„„To je pa zopet tako neka beseda, da ni ne v peto ne v šesto,““ modruje Jernej, ki je hotel pomagati svojemu tovarišu. „„Jaz bi pa rad vedel, katera bi se branila takega moža; raca na vodi!““

„Jaz bi pa vendar tudi vsake ne hotel.“

„„Moška beseda! Menim, da ne; ti lahko izbiraš.““

„Kaj pomaga izbirati? Ko bi jo izbral, ko bi me tudi ona hotela, ako pa oče ne?“

„„Kako da ne? Vesel mora biti vsak takega zeta, takega gospodarja; kar počneš, vse se ti posreči; premoženje ti rase in vzhaja kakor kvas na peči. Eden gori, drugi doli, tako je na svetu.““

„Jezik za zobmi, kdo te kaj vpraša? ti zgaga suhorebra, kljukasta!“ začuje se v tem trenutku iz stranske sobe. Te besede so bile govorjene s srditim, čudno hrepečim glasom.

Družbica v prvi sobi je bila umolknila. Čez nekaj časa izpregovori Jernej potihoma:

„Sódnik je videti slabe volje nocoj; gotovo zopet izgublja, in to ni nikomur prijetno, tudi Sódniku ne, četudi je že vajen izgube; zdaj pa vse leti nad ubogega Nósana, kakor da bi bil on kriv.“

„Zakaj ga pa ima?“ pristavi Martin.

Brezar je molčče gledal v kozarec, ki ga je hitro vrtil med rokama. Čez nekaj časa pride Sódnik ves razjarjen. Jezno odpre vrata ter zakriči v vežo: „Kaj to? Žive duše ni; vina gori! Strela!“

Ko nazaj gredé zagleda Brezarja za mizo, obstoji ter se zadere nad njim:

„Kaj pa ti tukaj, potepuh?“

Brezarju šine kri v obraz, pri tej priči vstane ter ga gleda; prsi so mu nemirne plale; vidno se je boril sam s sabo; slednjič mu mirno in dostojno odgovori:

„Jaz nisem potepúh; za svoje denarje smem piti kakor drugi za svoje.“

„Kaj je to: kakor drugi za svoje! Mi smo možje, ti si berač. Jaz sem Andrej Sódnik, da boš vedel, strela! Če nocoj vse zapravim, komu to kaj mar, strela! Ali to ti pa pravim, dobro si zapomni: naj te še kedaj vidim, da govoriš z mojim dekletom, kosti ti zdrobim, zmeljem te kakor solčni prah. Dobro si zapomni, kar sem dejal, strela!““

In s težko svojo roko, z debelim prstanom na mazincu udari jezno ob mizo, da vsa posoda od nje zveneč odskoči. Na ta ropot priteče Koren mirit srditega moža. Roko mu položi na ramo, govoreč:

„Saj si pameten, Sódnik, miren bodi, pa zlepa mu povej, kar imaš.“

„„Kaj meniš, da sem pijan, kali?““ huduje se, vendar že nekoliko mirneje, Sódnik.

„Kdo te je kedaj pijanega videl? samo malo razvnet si, drugega nič.“

„„Tako se govori! In ko bi ga tudi malo imel v laséh, komu to mari, saj ga imam za kaj!““

Tudi Jernej in Martin sta se bila ojunačila, ko je bil prišel Koren; tudi ona sta ga mirila, ko že ni bilo več tako treba. Sódnik se skoraj zaničljivo obrne k njima:

„Z vama ne govorim. Tu sedita pa pijta; če nimata za kaj, tu je drobiž!“

Rekši vzame iz listnice petak ter ga jima vrže na mizo. Nato se obrne zopet k Brezarju, ki je molče sedel:

„S tem le človekom govorim; s teboj govorim, mladič; pazi, da se ti kaj ne zgodi. Tiste misli si izbij iz glave, dobro ti svetujem; dokler bo gibal ta le moj, berač ne dobi moje hčere.“

Mirno, da so se mu vsi čudili, mu odgovori Brezar:

„Naj bom berač, kakor vi pravite, dasi nisem še nikogar prosil, tudi vas ne, in Bog daj, da bi mi ne bilo nikoli treba. Toliko vam pa rečem: Anton Brezar se ne vriva nikomur; on ni in ne bo nikoli s kakim dekletom — onegavil očetu za hrbtom. Če se bo kedaj ženil, snubil bo pri ljudeh, kateri se ga ne sramujejo. — Kaj sem dolžan?““

Plača, kar je imel, ter mirno otide.

„Glejte, glejte; to pa še ni bilo tako napačno govorjeno,“ reče Sódnik, ko je Brezar vrata zapiral, zdaj

že do dobrega potolažen. Malo sram ga je bilo, zlasti Korena, da se je bil v pričo njega tako pre naglil; zdaj je bilo zopet vse dobro. Samo Jernej in Martin sta bila nekako v stiski, ne vedoč, kaj bi počela z lepim novim petakom, ki je ležal pred njima. Da bi pila zanj, tega vendar ne, dasi je bila ta misel precej zapeljiva; ali nazaj ga dajati, kako, da bi ne razjezila ponosnega moža? V tej stiski jima pride Koren na pomoč; on vzame denar ter mu ga ponudi, rekoč:

„Spravi, spravi, Sódnik; moža že lahko sama plačata, saj nista še tako na zadnjem koncu.“

„Ne spravim ga ne; kar sem dal, to ni več moje,“ brani se Sódnik.

Pri tej priči pristopi Nósan:

„Možje čakajo!“

„Ná, pa ti spravi; ti se ga ne boš branil, Nosè!“

Nósan se ga res ni branil; zareži se, kakor cigan belemu kruhu, ter spravi bankovec.

Tako se je bilo slednjič vse dobro izšlo. Sódnik je imel poslej več sreče pri igri. Dobro volje je bil in pozno domov gredé je okrogle prepeval:

Mam'cà, lepó vas vprašam,
oj kje ste vi doma? i. t. d.

II.

Drvarji niso nikoder na glasu, da bi bili posebno olikani in priljudni možje, ne pri nas, ne pri drugih narodih. Vsako opravilo daje človeku, kateri se ž njim navadno peča, neki poseben značaj, njegovemu mišljenju in vedenju, da celo njegovemu obličju. Po svojem opraviilu je drvar nekako podoben mesarju, ki tudi ne sluje posebno zaradi svoje rahločutnosti; surovost je naražno zvezana z njegovim stanom. Nekaj surovega, brezčutnega

je tudi v drvarjevem stanu, tudi on nekako življenje mori. Ali nima morebiti drevo zares življenja? Pogledj lepo visoko, košato bukev: kako krepko se spenja kvišku, kako oblastno razprostira svoje veje in mladike, svojega življenja vesela! In mladi zarod poganja in zeleni veselo pod njo; pod njenim krilom stoje mlade bukvice ter rasto in se razvijajo in kvišku spenjajo po zgledu svoje matere. Ptiči se izpreletavajo po njenem vejevju, v njenem zavetju si stavijo svoja gnezda. List šepeta z listom, ko diha po nji večerni hlad, in ona prijazno pripogiblje svoj vršiček. Ali ko pribuči vihar, kako se zvijajo, stokajo in pokajo njene veje! Ali ni to življenje? Ali gledj, ko je še tako krepka, da bi morda lahko živela še sto let in vsako leto rodila nov zarod iz svojega semena, približa se ji logar, udari ji smrtni pečat v mehko kožo in zaznamovana je za smrt. Ne dolgo, in pride mož, grčav kakor ona, s sekiro na rami, ogleduje lepo drevo, ali ne, ker se mu morebiti smili, drvar je trdega srca, preudarja samo, koliko drv bode dalo in njemu koliko truda; nato dene sekiro z rame, pljune si v roke in sekira zapoje — drevesu mrtvaško pesem.

Drvar je bil Seljan, s katerim nam je zdaj seznaniti prijaznega bralca; drvar, nič drugega. Imel je sicer malo hišico, kake pol ure od trga, in košček njivice za zelenjavo; ali to ga ni moglo rediti. Sekira mu je kruh služila; v gozdu je prebil največji del svojega življenja, po zimi in po leti. Gozd mu je bil pravi dom, hišico je imel samo za prenočišče. V gozdu nam ga je iskati, če ga hočemo videti. Od daleč že čujemo krepke udarce njegovega orodja; prijetno se razlega in odmeva glas po gozdu od drevesa do drevesa. Glejte ga tam! Stara bukev leži na tleh, kakor je dolga in široka. Spodnje veje so se ji polomile, ko je padala; toliko manj bo truda. S svojim pomagáčem jo je bil dopoldne podrl Seljan; zdaj se sam trudi ž njo. Pridno vihti svoje orodje;

seka in klesti ji neusmiljeno veje. Dan je gorak, pot mu kaplje s čela; ali to ga malo moti; zdaj pa zdaj si ga obriše z rokavom svoje hodnikove srajce — golorok mora biti človek pri takem delu!

Lep mož ni naš Seljan; nekoliko prekratek je; njegova rast je šla premalo kvišku, zato je videti nekako potlačen; vse je pri njem bolj na široko, tudi obraz; čela se mu malo vidi; krijejo mu ga lasje, ki so kakor dež v pratiki. Drobne, sive oči mu žare pod nenavadno košatimi, gostimi obrvmi. Njegov obraz je suh, koščen, lice upalo, a zdrave rjave barve, kolikor ga ne krije ščetinasta brada. Ali poglejte njegove prsi, kako so široke, krepke, kolo bi smelo iti čez nje. S to pestjo bi medvedu čepino razdrobil, in to obilno stopalo bi lahko namesto kamena kolesu podložil v klancu. Odurno bi bilo to obličje, ko bi po teh širokih ustih ne šinil zdaj pa zdaj neki dobrohoten nasmeh; tedaj pa se človeku vidi, kakor da bi solnčni žar obsijal star parobek.

Spodnji konec drevesa je okleščen; prišel mu je že skoraj do srede. Zdaj si sme vendar privoščiti nekoliko počitka. Še enkrat krepko mahne, da veja daleč odleti; potem se nasloni na sekiro, krepko se oddahne ter pogleda na nebo, kako visoko je še solnce. Po njegovi sodbi bi utegnila biti ura pet; morebiti tudi že nekoliko čez. To meroma je tisti čas, ko se sme po božjih in človeških postavah nekoliko odpočiti vsak pošten delavec. O tem času je pač že tudi počival naš oče Adam, ko je zemljo kopal v potu svojega obraza. A ne samo odpočiti se je zdaj čas, tudi založiti je treba kaj in splakniti si suho grlo. Kmet na njivi izpreže svoje vole; plug na njivi pustivši, gre s svojo živaljo na kraj njive v travo; vola se paseta vklenjena; on pa leže, ako mogoče, v senco pod drevo, vzame iz prta kos črnega kruha za malo južino, potem pogleda v vrč, ki sloni ob drevesu; dobro, ako je malo mlačnega vina v njem, če pa tudi ne, gre

sam ali pa deklica z vrčem po vodo k bližnjemu studentu.

Take misli so hodile tudi poštenemu Seljanu po glavi. Zagozdo črnega kruha je imel, vrč tudi, samo da ni dišal po vinu. Južinal bi bil zdaj tudi on, ko bi se mu ne bilo nekaj posebnega pripetilo. Oziraje se kvišku je bil zagledal dva ptiča, ki sta mu nemirno letala nad glavo, zdaj pa zdaj celo zaganjala se vanj. Mož, ki je bil v gozdu doma, takoj ugane, kaj pomeni to letanje. Ptiča sta ga morebiti že prej obletavala, ali on je bil preveč zamišljen v delo.

„To pa ni samo ob sebi,“ govori s seboj, „pogledati je treba.“

In mož gre ter ogleduje posekano drevo. Dolgo mu ni bilo treba iskati. Skoraj sredi debla zagleda čisto pravilno okroglo votlino, da bi otročja roka ravno lahko vanjo segla.

Mož se veselo zarezhi, rekoč:

„Saj sem vedel, kaj bode; mlade imata tu notri, mlade. Ali kako bi in kaj bi? To je žaltava stvar! Rad bi vama pomagal, ali s svojo lopato ne morem poseči notri, da bi vama izvlekel ta drobiž, ki tako žalostno čivka. Tu je treba pameti, to ni, da bi se kar tako!“

Mož se ne pomišlja dolgo. Sekiro vzame v obe roki, a ne za toporišče, za železo jo prime ter začne previdno vrtati in dolbsti z njo, da bi ne poškodoval kakega mladiča. Ko je bila luknja dovolj prostorna, seže vanjo z roko ter izvleče zaporedoma petero mladih žoln. Skoraj godne so že bile in strašansko so kričale in branile se s kljuni in perotmi. On in ona pa sta še bolj kričala in se mu zaganjala v glavo.

Ko jih je imel v roki, začne zopet premišljati:

„To bi bilo; ali kaj pa zdaj? Tako ni, da bi jih pustil; prehladno bi jim bilo po noči. Treba bo poiskati kje kake druge luknje. Ali kje?“

Luknja se je kmalu našla v stari bukvi, dasi ni bila tako lepo okrogla.

„Za silo bo že; zdaj pa mir tu notri in tam gori!“

In Seljan spravi mladiče zaporedoma v luknjo. Nato gre k drugemu drevesu, kjer je imel spravljeno svojo obleko, pol hleba prosenega kruha, vrč in svoje kadilo.

Iz tega, upamo, je razvidel prijazni bravec, da Seljan, četudi drvar, ni bil hudoben človek. Želimo mu torej, da mu naj dobro tekne kratki počitek in mala južina; pošteno si je zaslužil oboje!

Ali star grški pregovor že modro pravi:

Mnogo je vmes med ustnami in med čašo v desnici.

To je izkusil tudi naš Seljan. Že je bil sedel v mah pod drevesom, že je razgrinjal prt, v katerem je imel kruh zavit, da bi se ž njim okoristil, ko začuti nekoga za hrbtom. Obrne se, da bi videl, kdo ga moti v samotnem gozdu. Nadejal se je kakega lovca ali pa kake stare ženske, ki bere gobe po gozdu. Motil se je. Ženska je bila res, ali stara ni bila, tudi gob ni brala, dasi je imela košarico v roki. Mlada je bila in, bogine, lepa tudi. Ko bi jo bil srečal kak pesnik v gozdu, ne rečemo ravno, da bi se mu bila zdela kaka gorska vila. Lahno je res stopala z drobnimi nožicami, tako da se je komaj mah udiral pod njimi. Ali vilo si moremo misliti samo belo — belo obličje, bela obleka! Deklica pa, ki se je bližala Seljanu, ni bila bela ne po licu ne po obleki. Lice ji je bilo nekoliko orjavelo, kar mu pa ni nikakor kazilo lepote; in oblečena je bila, kakor se sploh deklice nosijo v tistem kraju. Da ji je obleka nekako posebno lepo pristojala, tega ni bila obleka sama kriva; njena zasluga je bila samo to, da se je lepo prijemala lepega životka, kar ni bilo težavno. Deklica je bila tenka čez pas, da bi jo bil Seljan lahko obsegel s pednjem

ene roke; ali zategadelj ni bila slabotnega života kakor kaka bledolica mestna gospodičina; krepka in čila je bila in vesela tudi. Radost ji je sijala iz črnih oči. Tako gleda mlada srna iz gošče!

Ali si je kaj enakega mislil Seljan, ko je nekoliko časa molče gledal deklico, ne vemo, to pa je gotovo, da ni bil nevesel njenega prihoda. Še bolj na široko so se mu raztezala usta, nego po navadi; znamenje, da je mož vesel.

Tudi deklica je bila vidno vesela starega, golorokega drvarja. Prvi izpregovori Seljan:

„Jerica, kaj pa ti tod?“

Jerica odgovori:

„Oče, kaj ne veste, da je danes vaš god?“

„„Moj god? Glejte, glejte, moj god! Bo pa že, če ti praviš, da je. To je pa vendar lepo, Jerica, da se spominjaš godú svojega očeta. Jaz nimam časa kaj takega misliti.““

„Rada bi bila že zjutraj prišla, ali bilo je toliko opravka pri hiši, da se nisem upala prositi, naj me izpuste malo k vam. Popoldne pa si nisem mogla kaj, prosila sem mater Korenovo in radi so me pustili.“

„„Kako si me pa našla?““

„Sosedova Katra mi je povedala, da delate tu nekje v gozdu. Slišala sem vas že oddaleč, za glasom sem šla in zdaj sem tukaj.“

„„Sedi, sedi malo semkaj, Jerica, trudna boš; gorko je, in lahko tudi malo prigrizneš z menoj. Vi imate sicer boljšega pri Korenu, ali človek se ne sme preveč razvaditi; Bog ve, ali bo vedno tako.““

Predno sede, začne deklica odkrivati košarico, ki jo je bila postavila na tla.

„Kaj pa imaš tu notri?“ vpraša oče; „jagode so že precej minile, tudi časa nimaš, da bi jih brala.“

Jagod res ni bilo v košarici; bilo je nekaj drugega, kar je stari Seljan gotovo čislal nad vse jagode, tudi ko bi mu jih bil kdo prinesel o božiču.

Jerica mu poda iz košarice kos prijetno dišeče mrzle teletine, pol hlebčka lepega belega kruha in slednjič kar je bilo Seljanu pač najljubše, še polič rumenega vina, ki se je tako zapeljivo lesketalo v solncu.

Seljan ni vedel, kam bi se dejal, ne kaj bi rekel od samega veselja; kar samo se mu je smejalo.

Slednjič, da bi vendar kaj rekel, pravi, kar morda ni bilo najprimernejše:

„To bo pa vendar malo preveč, Jerica, kaj?“

„Nič ne bo preveč ne, oče; le poskusite,“ mu odgovori hčerka.

In Seljan poskusi. Ako bi bil sam, začel bi bil brž ko ne svojo južino z vinom. Zdaj pa, ko je bila hčerka pri njem, bil bi morebiti prej vse pojedel, potem še le pil, ko bi ne bila prišla Jerici o pravem času dobra misel. Natoči mu vina v kozarec, ki ga tudi ni bila pozabila, ter mu ga ponudi:

„Pijte, oče!“

„Na tvoje zdravje, Jerica!“

Ker je pil mož svoji hčeri na zdravje, menda ni nespodobno, da je izpraznil posodo na en dušek.

„To se je prileglo; dobro vino, raca na vodi!“ In mož dleskne krepko z ustnicami.

„Mati Korenova so dejali, da je najboljše, kar ga imajo.“

Dobro vino je Seljanu še le prav jezik razvezalo.

„Zdaj mi pa prav po pravici povej, Jerčka, kako se ti godi?“

„Kako se mi godi? Dobro, prav dobro, zakaj bi se mi pa ne, jaz si ne želim nikdar nič boljšega, oče!“

„Ali veš, dete, služba je vender le služba, kaj bi tisto, saj sem jo jaz tudi že poskusil; in ženski je še težje.“

„Jaz prav rada služim, kaj mi pa je?“

„Da ne stradaš ravno, to že vem; Korenova ni skoporoka in on tudi ne, dobri ljudje so Korenovi, ni da bi jim kaj rekel. Ali pa — ni morebiti žena malo preostra?“

„Natanko so Korenova mati res, ali to je tudi prav. Vse mora biti storjeno, kakor se spodobi; nerednosti in nesnažnosti ne trpe in tako je prav. Če pa človek stori svojo dolžnost, potem ni boljše žene. Do zdaj mi niso še rekli hude besede in upam, da mi je tudi ne bodo. In celo oče Koren, vi ne veste, kako so dobri! Skoraj za hčer me imajo pri hiši, prav razvajajo me.“

„Kdo bi pa tebe rad ne imel? To je že prav, da lepo ravnajo s teboj. Ali nekaj drugega me skrbi, Jerica.“

„Kaj, oče?“

„Prešibka si, preslaba za težka dela. Ko bi šlo po moji želji in volji, bi ti nikdar in nikjer ne služila.“

„Jaz prešibka, oče? Vsako delo mi je igrača. In kaj pa delam tako težkega? Pospravljati po hiši, krave molsti, ob košnji seno grabiti, kadar je kaj več ljudi, polič vina na mizo prnesti in denar pobirati; kaj bi se to ne zmoglo? In prijetno je tudi. Za druga, težja dela imamo hlapca. Jaz sem prav vesela in zadovoljna; kaj pa vi, oče? Kako se morate vi truditi ves božji dan. Ali le molčite, oče. Počakajte, da bom nekaj časa v službi, zdaj sem še le komaj leto dni; kar bom prislužila, vse bo vaše, oče, da se vam ne bo treba tako ubijati.“

„Kaj govoriš, Jerica! Zame ne skrbi; od mladih nog sem vaje delal in krepak sem tudi. Sekira mi je kakor pisarju pero. Kaj bi začel brez dela? Dolgočasil bi se. Saj mi že nedelje noče biti konec. Da ne morem zate več storiti, to me peče.“

„Ljubi oče, kaj pa hočete še storiti? Kaj me niste dali v mesto, da sem se izučila kakor malokatera hči premožnega kmeta? Kaj nisem za vsako delo?“

„O dokler je še rajnka živela, Bog ji daj dobro! to smo se še gibali. Ona je toliko z delom prislužila, da smo te mogli v mesto dati. Res, lepo si se izučila, vse znaš; zato pa menim, da bi bilo dobro, Jerica, ko bi se s časom poprijela kakega drugega, lažjega dela. Veš, Jerica, ker že tako govoriva, prav rad bi te nekaj vprašal, kar me že dolgo teži. Samo ne vem, kako bi — nočem te žaliti —“

„Govorite, oče, nič se ne bojte!“

„Jerica, jaz sem preprost človek, drvar; moj stan ni, da bi se ponašal ž njim; najmanjši kmet je proti meni gospod. Vendar, dasi siromak, ne trpim, da bi mi kdo kaj oponašal in očital, ne meni, ne mojemu otroku.“

„Kaj menite, oče?“

„Nič hudega; poslušaj me, Jerica, da ti povem, kaj mislim. Ko sem tako le sam pri delu, ali pa ko ležim v postelji, pa ne morem zaspati, prihajajo mi časi čudne misli. Hudo mi je, da sem te moral od hiše dati. Jaz ne vem, kaj bi dejala rajnka? V vašo hišo zahajajo ljudje taki in taki; Koren ne more nikomur hiše zapreti.“

„Oče, vi se bojite zame; bodite brez skrbi, drugega vam ne morem reči.“

„Ne, Jerica, zate se ne bojim; saj vem, da se nate lahko zanašam; ali ljudje so včasih nadležni, sitni; prijazna moraš biti z vsakim.“

„Kar je prav, oče, več ne. Naj se pa kdo upa, kdor si bodi — oče, vi me ne poznate; zavrnila bi ga, da bi se mu v drugo več ne ljubilo; če ne drugače, tudi tako! Žerjavice se ne dotikaj!“

„Ali tudi gospoda zahaja v Korenovo hišo; gospoda pa zopet drugače.“

„Pa Jerica tudi drugače, vsakemu po svoje. Ondan sem bila enega izplačala; škoda, da vas ni bilo zraven; zadovoljni bi bili s svojo Jerico. Vse se je smejalo, on pa rdeč kakor kuhan rak! Potem sem imela mir in ga bom, le brez skrbi bodite, oče.““

„Veš, Jerica, ko bi jaz zvedel, da se je kdo proti tebi izpozabil, kakor da bi se s takim dekletom smelo kar tako — jaz sem miren človek, Jerica, živali bi ne udaril po nepotrebem — ali ko bi kaj takega slišal: pri Bogu milost, z uma bi bil, s to le sekiro bi ga — Bog mi grehe odpusti!“

Mož je bil pri tej priči tako razjarjen, da je bilo dekleta skoraj strah; toda jeza ga hitro mine, ko je videl, da je hčer tako prestrašil. Široko se zareži in pomežika sam sebe vesel.

Solnce je bilo še za moža visoko; polič prazen, kruha malo, teletine nič. Deklica vstane, rekoč:

„Jaz moram domov, zdravi ostanite, oče!“

„In jaz na delo, do mraka mora biti to deblo gladko kakor sveča. Z Bogom, Jerica!““

Deklica odide. Seljan pa zavihti sekiro ter začne obdelavati ubogo bukev, da so iveri in veje kar tako v stran letele.

III.

Sódnikova hiša se je po velikosti in po vsi svoji vnanjosti odlikovala mimo vseh drugih. Lahko se reče, da je bila brez primere prva v trgu; celo župnija se ni mogla meriti ž njo, dasi je stanovalo troje duhovnikov v nji. Okrajna sodnija je pač imela bolj imenitno, gosposko lice; ali tako prostorna ni bila; in poleg tega se tudi ne sme pozabiti, da se tako cesarsko poslopje prav za prav ne more vrstiti med kmečke hiše.

Vzemimo gnezdo, v katerem je petero mladičev; z enako skrbnostjo jih godi in hrani starka vseh petero.

Ko so se izvalili iz jajček, bili so vsi enaki, enako krepki. Ali že čez nekaj dni vidimo, da je eden izmed njih v rasti prekosil svoje brate in sestre. Debelejši je in močnejši; ko prileti starka s črvicem v kljunu, prestreže on in to tako dolgo, da je do dobrega nasiten; kadar že več ne more on, pridejo drugi na vrsto; slednjič jih vse pod se spravi in brez usmiljenja jih gazi — pravica močnejšega! Tako je v naravi, tako v človeškem življenju. Po mestih, trgih in vaseh, v najmanjšem selu, ki ima samo dvoje, troje hiš, nadvladuje navadno eden s svojo premožnostjo in veljavnostjo svoje sosede. Njegova hiša je nekako središče; vse ostale so, kakor da bi bile samo prizidane. Taka hiša je bila v trgu, o katerem govorimo, Sódnikova. Sredi trga je stala široko in nekako oblastno in ponosno ob veliki cesti; ne smelo bi se reči, da je bila sezidana ob cesti; Sódnikova hiša je stala, to je bilo iz vsega razvidno, ko ni bilo še ceste; cesta je bila narejena ob nji.

Ne samo letna številka nad vrati in pa tu pa tam kaka poka v zidovju je pričala o veliki starosti Sódnikove hiše; zidana je bila tako, kakor se dandanašnji več ne zida. Trdno, debelo zidovje, primerno majhna okna, pri tleh z železjem prekrížana in zamrežena; visoka vrata, prostorna, obokana veža, velika kuhinja, iz veže na vsako stran po dve sobi, ena velika, druga manjša za družino; gori v nadstropju ravno tako, za gospodarja in gospodinjo, za odrasle sinove in hčeri in če kdo pride — to ni kakega siromaka hiša. Vse je kazalo, da jo je zidal imovit mož in to ne samo za en rod; in res, odkar se je pametovalo, prebivali so v nji Sódniki. Skoraj samo ob sebi se ume, da je bil vsak gospodar te hiše tudi župan; župan je bil tudi Andrej Sódnik.

Za hišo je bilo prostorno dvorišče, ob stranéh razna potrebna poslopja: hlev za govejo živino in za konje posebej, svinjak, kolarnica, drvarnica, žitnica in druga

poslopja; potem velik vrt s sadnim drevjem in gredami za zelenjavo. Ves ta prostor je bil ograjen z visokim, pobeljenim zidom kakor kakega grajščaka posestvo.

V tem lepem domovju je zdaj gospodaril Andrej Sódnik s svojo ženo Lizo. Imela sta petero otrok: tri sine, dve hčeri. Najstarejši, Valentin, je bil na Dunaju, mlajši, Matija, je že začel gospodariti, kolikor mu je oče pustil; starejša hči Ana je pomagala gospodinjiti materi; najmlajša dva, Andrejček in Zalka, nista še pomagala nikomur. Poslov je bilo v taki veliki hiši tudi petero: dva hlapca, dve dekli in pastir.

Nenavadno gibanje in kretanje je bilo danes pri Sódnikovih. Vse je kazalo, da pričakujejo imenitnega ali pa ljubega gosta, morebiti pa tudi oboje skupaj. Prijetno je dišalo iz kuhinje, kjer sta imela mati in Ana dela čez glavo. Andrejček in Zalka, sitna kakor muhe, sta jima bila povsod na poti, nekoliko iz radovednosti, nekoliko pa tudi iz sladkosnednosti. Zlasti Andrejček je bil silno nadležen, vsa kuhinja ga je bila polna, v vsak lonec, v vsako ponev je moral pogledati; ko ga je mati zavrnila od ognjišča, stikal je po različnih shrambah, kje je kaj, da bi se posladkal. Dolgo mu ni bilo treba iskati; v shrambah Sódnikove matere je bilo mnogokaj, kar se prilega otročjemu grlu. Ko je bil našel posodo z neko posebno dobro sladkarijo, pride mu še sestra na pomoč. Tiho sta lizala. Ko ju Ana zagleda, je že bila posoda skoraj prazna. To je bilo pa vendar že preveč. S kühalnico udari poredneža po prstih, da hitro roko zmakne, kakor da bi se bil spekel. Mati ni bila tako srečna; večkrat mu je pretila s tem kuhinjskim orodjem; parkrat je tudi mahnila po njem, ali zadela ga ni nikoli; in vendar ni bilo tako težko; kühalnica je bila dolga in Andrejčku se je komaj potrebno zdelo, da bi nekoliko dalje v stran odskočil; iz tega moramo sklepati, da je bila Sódnikova mati silno nerodna. Vendar

se ne more reči, da bi se bila ženi že roka tresla; v najlepših letih je še bila, krepka, polnega života, kakor žena, ki ne ve, kaj je hudo. Samo lice ji ni bilo tako zdravo rdeče, kakor je navadno takim premožnim kmečkim ženam. Kdor jo je bolj natanko opazoval, zdelo se mu je, da zdaj pa zdaj že skrb obsenčuje to lice; morebiti se je celo že skrivna solza nanj prikrala v tihi noči!

Materi podobna je bila Ana. Taka bode pač ona, ko pride v njena leta, Bog ji daj življenje in zdravje; samo skrb naj ne obsenči nikdar tega cvetočega lica, in tiha solza naj se nikdar nanj ne prikraide iz tega jasnega očesa, če ne od veselja!

Dobra gospodinja bo kedaj to dekle; znala bo otroke v strah prijeti, to se že zdaj vidi; tako mehka ne bo, kakor je mati.

Andrejček se ji je grdo namrdnil, ko je bil dobil po roki; ali ona se ni zmenila za to. Krepko ga prime za ramo ter ga zasuče proti vratom, rekoč:

„Zdaj se pa le hitro poberi, ti snedež malopridni! In pa tebe ni tudi nič treba; samo za napotje si tukaj, izgubita se oba!“

Andrejček je vedel, da se z Ano ni norčevati. Vendar tega pa tudi ne, da bi se ji dal kar tako. Obrne se proti nji, zapreti ji s pestjo; potem vzame sestrico za roko in odide ž njo na dvorišče. Tu je bil on gospod; kar je dosegel, vse je bilo njegovo, s posli je bil v vednem prepiru. Kjer je le mogel, obrnil je temu ali onemu kaj narobe, zlasti rad je nagajal malemu hlapcu, ki je imel vole in krave v svoji posebni oblasti. Velikega ni tako rad razdražil, če ni že moralo biti; še prilizoval in dobrikal se mu je včasi, da mu je dovolil ž njim konja na vodo jezdit, ali pa da ga je vzal k sebi na voz ter mu dal bič in vajete v roke. Za tako veselje sme človek že nekaj potrpeti.

Ko pride na dvorišče, začne gledati in iskati, kje bi se dalo kaj prav nerodnega napraviti.

„Veš kaj, Zalka?“ reče svoji sestrici. „Kaj meniš, ko bi ta le dva psa v ta jarem vklenila?“

Psa sta bila priklenjena vsak v enem kotu dvorišča, velika, huda psa, in jarem je visel na zidu.

„Ti ju pojdi odpet, jaz bom pa ta jarem kako sklatil.“ Deklica gre res psa odpenjat, Andrejček se pa jame zaganjati v jarem, ki mu je previsoko visel. Ali hudobni naklep mu je izpodletel. O pravem času priskoči hlapec, ki je slišal, kaj deček namerava, iz hleva in se razjezi nad njim:

„Le čakaj, ti nepridiprav, da pridejo oče iz mesta! Zdaj, zdaj bodo tukaj!“

Ali to pretenje je pri Andrejčku malo zaleglo. Razkorači se pred njim, kar najširje more, z rokami v žepih ter se mu pogumno odreže:

„Očeta se toliko bojim kakor tebe, veš; oče mi nič ne storé!“

„„Kaj pa tisto, da zopet bos hodiš? Kaj ne veš, da te ne morejo bosega videti?““

„Saj me tudi ne vidijo in me ne bodo, predno oče pridejo, bom že obut.“

Tako se je končala pravda med hlapcem in sinom. Ali brez posledka vendar ni bila. Oče ni bil oster s svojim mlajšim sinom, na to se je Andrejček rad zanašal; samo trpeti ni mogel, da bi njegov sin hodil bos kakor drugi otroci; nespodobno se mu je zdelo. Zaradi tega sta bila oče in sin v vednem prepiru. Andrejčku ni šlo nikakor v glavo, zakaj bi ne smel tudi on bos hoditi kakor drugi otroci, ker je tako prijetno.

Prav sovražil je obutalo, iznebil se ga je, kjer je le mogel. Kadar ni bilo očeta doma, se je klatil bos okrog po prahu, po blatu, a najrajši po lužah. Ali zdaj se je bilo vsak čas nadejati očeta. Mračilo se je že in

pred nočjo pride oče, ako se kaj posebnega ne zgodi. Andrejčku pride dobra misel.

„Veš kaj, Zalka?“ pravi svoji sestrici, „pojva očetu in Tinetu naproti. Samo malo počakaj, da skočim v tiste neumne čevlje; precej bom tukaj.“

Nekoliko časa potem sta veselo koračila po cesti, očetu in bratu naproti. Gredoč se pogovarjata:

„Kaj praviš, Drejče, kaj mi prinese Tine z Dunaja? Lani mi je bil prinesel lepo punčiko, prav po gosposko napravljeno, s kakršnimi, je dejal, da se igrajo deklice na Dunaju; tudi cesarjeva hči ima tako.“

„„Cesarjeva hči? Béži, béži! Cesarjeva hči se bo tako igrala kakor drugi otroci! To ti je samo tako rekel, da bi se ti bolj imenitna zdela tista neumna igrača. Kaj ve Tine, kake igrače ima cesarjeva hči!““

„Kaj meniš, da Tine ni bil nikoli pri cesarjevih na kosilu ali pri večerji? Saj ga tudi gospod župnik povabijo vselej, kadar je kaka velika pojedina.“

„„Kaj pa da! Cesar morda še ne ve, kje Tine stanuje, pa ga bo vabil! Cesar ima druge opravke, da bi na Tineta mislil.““

„Kaj pa dela cesar?“

„„Kaj dela! Denar dela! pomisli, koliko časa je treba, da ga samo toliko naredi, kar ga imajo naš oče; koliko ga imajo pa še drugi! Kaj misliš, da se denar tako hitro dela? Vinarji, to je še in desetice, ali petaki, desetaki, stotaki, to ni kar tako! Potem se mora pa še vojskovati in vladati; zakaj ga pa imenujejo vladarja? Kaj veš ti, kaj je to: vladanje!““

Zalka res ni vedela, kaj je vladanje; ali Andrejček sam, dasi za dve leti starejši, težko da bi bil prav natančno vedel, kako se vlada. To je bilo dobro, da ga ni sestra vprašala, kakovo je to opravilo; v zadrego bi ga bila spravila, ako bi ji bil hotel odgovarjati. Vpra-

šala pa ga je nekaj drugega, ker sta že o cesarju govorila.

„Ti, ki si tako pameten in vse veš, pa mi povej, zakaj pravijo v molitvi cesarju ‚naš presvetli cesar?‘ Kaj je res tako svetel?“

„„Kaj bi ne bil svetel, ker je ves v zlatu in srebru? Pa zlato krono z dragim kamenjem ima na glavi in v eni roki drži zlato jabolko, v drugi pa zlato palico, ki se ji pravi žezlo, in tako vlada!““

Po tem ravno tako jasnem kakor korenitem razlaganju je začelo vendar nekoliko svitati v Zalkini glavi, kako se vlada. Ali imela je še druge pomisleke.

„Kako pa, kadar hoče jesti ali kaj drugega delati, če ima v eni roki zlato jabolko, v drugi pa tisto teslo, ali kako si dejal?“

„„Žezlo se pravi, ne teslo. Ti govoriš kakor otrok! Kadar jé, položi seveda jabolko in žezlo na mizo. To je samo takrat, kadar vlada.““

To so bili gotovo prav imenitni pogovori o cesarju; ali Zalki so rojile druge, še imenitnejše stvari po glavi.

„Jaz že vem, kaj bi naj mi Tine prinesel; veš, Drejče, take zlate uhane, kakor jih ima komisarjeva Julika; morda mi jih pa bo. Kaj bi pa ti rad, Drejče?“

„„Da bi mi le kakih neumnih bukev ne prinesel; bukev sem že sit v šoli. Ko sva bila z očetom v mestu, sem videl v nekem oknu, kjer prodajajo igrače, majhen „hlaпон“; prav tak je, kakor je na železnici, samo da je manji; zakuri se, pa teče kakor na železnici. Ko bi mi Tine kaj takega prinesel!““

V takih pogovorih sta bila prišla že precej daleč od trga. Deklice je bilo že malo strah, ker se je mračilo; zato se ustavi ter reče:

„Pojdiva domov, Drejče! Bog ve, kedaj pridejo; mati bodo hudi, da sva šla tako daleč sama.“

Andrejčka sicer ni bilo strah; vendar bi se bil vrnil zaradi deklice. Ali v tem trenutku pridrži voz po cesti. Vesel reče Andrejček svoji sestrici:

„Vidiš, tam le so; jaz poznam voz in konja. Dva sedita na vozu, oče so pa Tine.“

In res sta bila oče in Tine. Ker je začelo iti v klanec, šel je voz malo bolj počasi. Otroka mu tečeta naproti. Andrejček maha od daleč s svojim pokrivalom in vpije:

„Oče, Tine, dober večer!“

Ko prideta do voza, ustavi oče konja ter jima pravi z voza:

„Kaj pa vidva tukaj? Ali vaju ni strah tako pozno?“

Pogumno mu odgovori Andrejček plezaje na voz:

„Mene strah! Do mesta bi šel vam naproti, če ni drugače. Tako si vendar prišel, Tine? Zdaj bo pa veselje!“

„„Kako pa doma, vsi zdravi?““ vpraša Valentin brata, ki je že sedel poleg njega.

„Vse zdravo!“

„„Kaj pa ti, Zalka? Le hitro gori!““

Rekši se pripogne z voza proti deklici ter jo zavihti k sebi na voz. Zalka ni vedela, kaj bi dejala, kam bi se dela, vesela je bila svojega brata, pa v zadregi je tudi bila.

Ko je bilo vse v redu na vozu, požene oče. Konj zbere svoje zadnje moči, šine kako strela po cesti, po trgu in že stoji pred Sódnikovo hišo. Tu jih je že vse čakalo: mati, Ana, tudi Matija je bil med tem prišel s polja in posli. Valentin skoči z voza in poda roko najprej materi, ki si je s predpasnikom brisala oči, potem sestri, slednjič bratu, ki je nekoliko bolj v stran stal in čakal, da pride tudi k njemu. Govorili niso nič. Sódnik vrže vajete čez konja, ki ga je veliki hlapec držal za uzdo, stopi z voza in prvi izpregovori:

„Kaj se gledate? Hitro na mizo, kar imate.“

Andrejček in Zalka primeta Valentina vsak za eno roko in tako odidejo v hišo.

Ko so bili odšli, stopi mali hlapec k velikemu, ki je konja izprezal, ter mu reče:

„Nü, Luka, zdaj bo dela, zdaj, ko pride ta Valentin, vse narobe obrne; ta zna, ta!“

„„Kaj hočeš?““ odgovori Luka ter gladi z roko potnega konja, „„gospoda je gospoda!““

IV.

Vsak človek ima svoj god, siromak in bogatin. To je lepa naprava. Če se vse leto živa duša ni zmenila zate, ta dan se te vendar kdo spomni, da se ne čutiš čisto zapuščenega na svetu. Tako ima tudi vsaka cerkva, najmanjša, najubožnejša podružnica enkrat v letu svoj god in praznik.

Sv. Rok menda ni prvak med svetniki, ali svetnik je vendar; časti se, svoje cerkve ima po vsem vernem svetu in svoj god in praznik tudi, kakor kateri si bodi drug svetnik. Svojo cerkev ima tudi v Prilesju, majhno, skromno, vendar čedno, prijazno cerkvico. Na vzvišenem prostoru stoji sredi vasice, tako da se od nje vidi daleč po deželi. Poslopje je nizko, tudi zvonik se ne dviguje mnogo nad streho; najvišjim stavbam ni da bi ga prišteval; petletnega dečka roka zažene zlahka kamen čez njegovo „jabolko“. Tudi „veliki zvon“ sv. Roka v Prilesju ne sluje zaradi svoje velikosti in teže po svetu; korenjak bi ga nesel nekoliko korakov v desnici in morda manjšega tudi še zraven v levici. Vendar se zvečer kaj prijetno razlega njiin glas po dolini, četudi morebiti ne prav tako, kakor onih slavnih „zagorskih zvonov“, ki tako „prelepo pojó“ v lepi narodni pesmi.

Sv. Rok in njegova cerkva v Prilesju praznjeta danes svoj god. Sv. Roka dan je bil pač že nekoliko dni prej, ali obhaja se danes, v nedeljo. Cerkev ne more odločiti vsakemu svetniku posebej svojega posebnega zapovedanega praznika, kdaj bi potem ljudje delali? Manjših svetnikov spomin se obhaja prihodnjo nedeljo po pravem godu. Pobožnega bravca prosimo blagovoljnega potrpljenja, ako ni to vse prav in spodobno razloženo. Pripovedovavcu je treba govoriti o tako raznovrstnih stvareh, da ne more biti v vseh strokovnjak; in tako dolgo je že, kar ni pisatelj te povesti videl sv. Roka v Prilesju!

A tega se pa še dobro spominja, kako lep, jasen dan je bil to nedeljo, ko je bil „shod“ pri sv. Roku v Prilesju. Pravi shod! Shajali so se ljudje praznično oblečeni od vseh strani iz okolice častit svetnika, ki je vse leto pozabljen samotaril na prileškem griču. A danes je bil lahko zadovoljen s svojimi čestilci. Prej ta dan je bil cerkovnik, navadno pošten krojač, cerkvico pridno osnažil, pajčevine po kotih ji potrebil ter jo tudi olepšal, kakor je vedel in znal.

Človeku ni moči natanko vedeti, kako je teličku, ki ga izpuste prvič na pašo, ko prestopi prvič za svojo materjo okorni prag zatohlega hleva s svojimi neokretnimi nogami. A to je gotovo, da je vesel, kakor ni še nikoli bil, ko se nov svet odpira njegovim očem, ko poskuša prve poskoke, z repom kvišku, na prostem, zelenem pašniku. Vse mu je novo, vse ga zanima, veseli in ponosen je tudi, ker se zdaj tako pase kakor velika živina, četudi še ne zna tako spretno muliti zelene trave kakor drugi, kakor modra mati njegova! Če kaj misli, če se pozneje še spominja tega časa, zdi se mu gotovo ta dan silno imeniten, da najimenitnejši trenutek v življenju; v tem trenutku je takorekoč stopil prvič v življenje, postal je pravi ud vaše čede, in to ni kar si bodi!

Tako nekako se godi tudi otroku, ko ga vzemo prvikrat v cerkev; tak imeniten trenutek v njegovem življenju je, ko stopa deček v prvih hlačicah z materjo ali očetom — dečku se pač bolj spodobi, da gre z očetom, deklici z materjo — prvič k maši. Silno ponosen je, modro se drži in stopa kar najširje more; s konca celo poskuša ustrezati očetovim korakom, kar ga pa hitro utruji; nazaj gredé že dela svoje navadne korake.

Ako bi se morebiti kdo spotikal ob to nekoliko nenavadno, izvirno primero, želeli bi mu skoraj za kazen, da naj se spotakne; če si malo nos pobije — samo prehudo ne! — tudi nič ne škodi, naj bode drugekrati bolj previden in pameten! Po tej opazki se vrnimo k otrokom, ki gredo prvič k maši.

Naravno je, da se v vaseh, ki imajo nekoliko delj do župnijske cerkve, za to imenitno opravilo izvoli navadno dan, ko je shod v njih podružnici. Več dni, da, več tednov prej se začne pripravlanje in poučevanje otrok, kako naj se vedó, da bode spodobno, Bogu in ljudem po volji. Mati zabičuje svojemu sinku, svoji hčerki, kako naj vedno roke „gori drži“ in v oltar gleda, kaj delajo gospod. Bog ne daj ozirati se po cerkvi! Otrok posluša lepe materine nauke, obeta in gotovo tudi sklepa v svojem nedolžnem srcu, da se bo ravnal po materinih besedah; ali če hočemo odkritosrčno govoriti, moramo reči, da včasi posluša, kakor pravijo, samo z enim ušesom; nehotoma mu misli uhajajo v stran, na posvetne stvari. Nove obleke se veseli, in „odpustki“, kateri ga čakajo, mu rojijo kakor muhe po glavi.

Tako je povsod, tako je bilo tudi v Prilesju in v bližnjih vasicah, spadajočih pod svetega Roka. Ali tukaj je bilo še nekaj posebnega, kar je silno mikalo mladi zarod. Matere so natanko pripovedovale in razlagale svojim otrokom vso zgodovino sv. Roka. Toda glavna

oseba v povesti mladim poslušavcem ni bil sam svetnik, vse njih misli so se vrtile ob njegovem psičku, ki stoji, kakor pravijo, v velikem oltarju s kruhom v gobčku poleg svetnika in ga tako lepo gleda!

In res je bilo tako. Podobar samouk ga pač ni bil izdelal s kako posebno umetnostjo; nekako lesen je bil, seveda ker je bil iz lesa; malo okoren tudi, glavo je imel nekoliko predebelo, zabuhlo, ali poznalo se je vendar, da je žival pasjega plemena, ne kaka mačka ali morebiti ris! Tudi kruhek je bil dobro narejen; videlo se je, da je iz bele moke; lepo rumenkast je bil, dobro pečen in čez sredo zarezan. Ne smemo se torej čuditi, da je mlada pobožnost ves čas svoje radogledne oči strmeč upirala v ta proizvod krepkega, zdravega realizma!

Ta dan je bil Prileščanom najmenitnejši v letu. Svojega posebnega v pratiki zaznamovanega sejma niso imeli, kakor sosednji tržani, ne za živino ne za blago; svetega Roka praznik jim je bil tudi za semanji dan. Veliki trgovci pač niso obiskovali tega sejma, a manjši prodajavci, ki nosijo svoje blago oprtiv od hiše do hiše, so imeli tu svoje bivališče. Vsega je bilo na izbiro, česar si more želeti preprosto kmečko srce, moško, žensko in otročje: usnja, sukna, klobukov, blaga ženskim za krila, lepo pisanih rut, raznih dragocenosti, ki jih kupujejo mladeniči dekletom za „odpustke“, prav po ceni; otročje oko se ni moglo nagledati raznovrstnih igrač, katere so bile tu razložene; vozovi, konji, noži, piščalke, vse se je dobivalo, samo da oče ali mati niso bili pretrdi; tudi za usta je bilo vsega dovolj.

Kdo bi pa tebe tu pozabil, ti pošteni in spoštovanja vredni zastopnik izvirno-domače, prave slovenske obrtnije, ti neutrudni „nositelj“ — ne morebiti kake „ideje“ — a dobrega ilovega in lesenega blaga; ti pravi hišni prijatelj vsake slovenske poštene gospodinje!

Mnogo prepira je med vama, ti hvališ, ona graja, ti prigovarjaš, ona se brani; tako daleč sta si narazen, človek bi mislil, da nikdar ne prideta skupaj; a slednjič se vendar pogodita, kup je gotov in oba sta zadovoljna — na tihem. Največ pa je pri tem prepiru trpel ubogi lonec, za katerega sta se pogajala, zdaj si ga ti s sključenim kazalcem razbijal, da bi pokazal materi, kako je trden, kako lep glas ima; zdaj ga je zopet ona poskušavala ravno tako, samo malo menj krepko. Dobro znamenje, da je izdelek tvoje umetne roke res dobro, trpežno blago!

Pozdravi te Bog, ti ponos kranjske dežele, pošteni Ribničan! Vse te pozna, vse se ti posmehuje; kdor utegne, te oponaša, tebe in tvojo govorico; natvezajo in nakladajo ti vsakovrstne neumnosti; ti jih voljno prenašaš s svojim suhim blagom po svetu; neumnega, smešnega se delaš sam, ljudem na veselje in kratek čas, da rajši kupujejo tvoje blago: lonce, sklede, latvice, čaše, lesene žlice, sita, rešeta in česar je še treba pri hiši. Malo pravih slovenskih rodoljubov, da niso v otročjih letih zajemali s tvojo žlico iz tvoje sklede! Bodi mi zdrav ti in tvoj zvesti tovariš, suhorebri konjiček. — Kdo ga ne pozna tega tvojega konjička? Lep res ni, ne mlad ne gladke kože, „da bi se muha na njem razčesnila“; plaši se ne, razpetega dežnika se ne boji, ne otročjega krika; zato pa je neutruden, potrpežljiv, z malim zadovoljen kakor ti; tudi ti nisi mlad in lep, ne dobro rejen, a korenjak in poštenjak si od nog do glave!

Po božji službi, ki so jo mladi gospod iz trga opravljali z neko posebno slovesno dostojnostjo, začne se živo gibanje in kupčevanje na prostoru pod cerkvico, kjer je bil tudi Ribničan razložil svoje blago, konjiček pa se je pasel po travi. Množica se počasi razdeli v posamezne gručice. Znanke stikajo glave ter si tožijo svoje križe in težave; potem se razhajajo nakupovat.

Možje si tlačijo in prižigajo pipe; pogovarjajo se in modrujejo o vojski, o letini in davkih, o raznih občinskih zadevah; mladeniči ogledujejo in presojujejo dekleta, ki stoje skonca ločene od njih; a sčasoma se nekako samo naredi, da se sovražni stranki približata, združita in pomešata. Treba je samo, da eden, najpogumnejši začne, potem gre vse samo. A vse to se ne vrši, da bi ne bilo nekega reda. Razločiti je lahko, da skupaj stoje in se pomenkujejo po dva, mladenič z deklico; to je menda bilo od nekdanj tako in bi tudi utegnilo ostati tako. On izkuša zvedeti od nje, kaj bi rada, da naj ji kupi „za semenj“, kar ni tako težko, kakor bi si morda kdo mislil. In potem gresta od prodajavca do prodajavca, dokler najdeta, česar jima treba.

Deček se drži svojega očeta, ne da bi se bal, tako majhen ni. Tudi on ima svoje želje in potrebe, ali sam svoj še ni, da bi imel svojo mošnjo, kakor jo ima starši brat, ki si lahko kupi, kar hoče. Očeta je treba prositi, da se omeči in mu da nekaj drobiža, drugo si že sam oskrbi. Že se oglašajo posamezne piščalke in trobentice, tam ena, tam druga in tretja in čez malo časa se vname taka godba, da bi si človek mašil ušesa. Zdaj je še le pravi semenj.

Skoraj bi bili pozabili omeniti še neki poseben stan, brez katerega si človek ne more misliti pravega shoda. To so stvari božje, katere ne sejejo in ne žanjejo, a vendar se rede in žive, časi bolje, gotovo pa bolj zlahka nego kmet gospodar, ki si prideljuje skopi živež s svojo družino v potu svojega obraz. Berači in beračice prihajajo na shod od daleč naokrog, svojo desetino pobirat. Privoščimo jim jo iz srca obilo in obrnimo se k imenitnejšim gostom.

Sódnik stoji tam pred cerkvenimi vrati s svojim Valentinom v pogovoru z duhovnim gospodom, katerega je bil vzel na voz. Sódnikovi so se bili pripeljali na

dveh vozeh, gospodar, gospodinja in Valentin z duhovnikom na enem, vozil je Sódnik sam, na drugem Matija, Ana, Andrejček in Zalka; za voznika sta bila zdaj Matija, zdaj Andrejček.

Poldne je odzvonilo. Na kosilo je bilo treba misliti, ali prav za prav na južino, kakor se pravi po kmetih. V srečnem Prilesju se je danes jelo „z veliko žlico“. Po stari in recimo tudi lepi navadi je vabil vsak Prileščan svoje sorodnike in znanke, ki so bili prišli na shod, „v gostje“. Tega so se ljudje tudi nadejali, vendar se je vsak branil in izgovarjal, človek bi bil mislil, da ne bode moči nikogar pregovoriti; ali slednjič so se vendar vsi omajali, tako da je imela vsaka hiša v Prilesju svoje goste.

Ali takega Prileščana ni bilo, da bi se bil predrznil Sódnikove vabiti pod svojo streho. Tudi Koren ne, ki je zdaj pristopil k možem. Vendar se napotijo čez nekaj časa vsi proti njegovi hiši: Sódnik s Korenom, Valentin in duhovni gospod, ki ga je bil Sódnik povabil na kosilo. Druga Sódnikova družina je pozneje prišla v Korenovo hišo, kakor je bilo zgovorjeno.

Kako so gledala dekleta lepega Valentina, ki je tako moško stopal na strani duhovnega gospoda! Vse je kazalo, da je mladi gospod prišel iz velikega mesta. Kako okusno je bil napravljen! Vaški krojač je radovedno ogledoval njegovo suktnjo, ali bi pač znal on tako narediti? Čevljar se je čudil njegovemu elegantnemu obutalu, ki je bilo tako lepo po nogi ustvarjeno; zdaj mož vé, kako se na Dunaju dela! Valentin se ni menil ne za krojača, ne za čevljarja; ali kar se tiče deklet, ne moremo tega reči. Prav radovedno, skoraj nekako predrzno jih je ogledoval. Z obličja in pogledov, z vsega vedenja se mu je bralo: Jaz sem pač vajen lepih mestnih gospodičen, razvajen sem; vendar za silo tudi te niso, da bi dejal. Ti pa oni je celo grede

pomežiknil, in ko bi ne bilo očeta in duhovnega gospoda, kdo ve, kaj bi se bilo zgodilo.

Tu ne smemo pozabiti še nekih starih znancev. Tudi Brezarjev Anton je bil prišel in posrečilo se mu je, da se je vendar sešel s Sódnikovo Ano, ki se je sprehajala z materjo po sejmu. Govoriti ni mogel ž njo, a vendar ji je nekaj v roko stisnil, nihče ni videl, kaj. Zaplotnik ga prestreže in moral je ž njim. Da ni bilo brez Nósana, to se umeje samo ob sebi; tudi tega nam ni treba praviti, kje je obedoval; njega ni bilo treba vabiti. Poštenu Seljan je bil danes za deset let mlajši videti, tako se je bil olévil. Na kosilo bi ne bil šel mož k nikomur, ko bi ga bil tudi kdo vabil, danes je moral biti pri svoji Jerici, taka priložnost je redka.

Kdor ni bil nikamor vabljen, ni mu tudi bilo treba stradati, samo da je imel kaj cesarske podobe v mošnjičku. Dva krčmarja iz trga sta točila, vsak na enem koncu; in prigrizka se je tudi kaj dobilo.

Tako je bilo vse veselo in dobre volje v Prilesju — vsaj enkrat v letu.

Ali pravo življenje se je začelo še le popoldne, po litanijah. Stari ljudje so bili precej odšli; ali mladega sveta je ostalo dovolj in vedno ga je še prihajalo od vseh strani. Trije godci so neutrudno godli pod lipo, same vesele, same okrogle, ki pete privzdigujejo. In pete res niso dolgo mirovale; mladeniči so sukali dekleta in s petami bili ob tla, da je bilo veselje. Vino se je cedilo po okornih, neuglajenih mizah, da je bilo greh. Tako vsaj je sodil berač, ki je skonca od strani gledal to pregrešno potrato; potem se pa ojunači, približa se mizi ter ponižno prosi, naj tudi njemu privoščijo blage kapljice, katere je Bog dal tako obilo. Za njim pride drugi, tretji in tako so imeli tudi berači dober dan.

Po poldanski službi božji odide Sódnikova družina razen Sódnika samega in Valentina. Njima se je pričelo

še le zdaj pravo veselje. Zvečer je imel Koren hišo vso polno ljudi; celo veliko družinsko sobo je moral izprazniti za ta večer. Gospode iz trga ni bilo nocoj; prav so čutili, da je tak dan tu kmet gospod. V mali gosposki sobici so bili zbrani sami kmečki veljaki. Sódnik jim je bil za starejšino. Tak večer ne more biti brez godbe. Ko se je bilo stemnilo, so prišli godci v Korenovo hišo. Kjer so godci in mladi ljudje, tam je tudi ples. Koren sicer ni bil prijatelj takim hrupnim veselicam, ali nocoj ni moglo biti vse po njegovi glavi.

Jerica je imela dela čez glavo; kakor postrv se je sukala in švigala med veselimi gosti. Dobre volje je bila in z vsakim prijazna. Njen oče je sedel v prvi sobi za mizo med svojimi znanci. Obličje se mu je žarilo od samega veselja, nekoliko pač tudi od dobre Korenove kapljice, ki jo je mož slastno srkal; tak večer je samo eden v letu! Tu morebiti kdo poreče: Kaj bi ne, saj ni njega bolelo! Ali to ni tako. Res bi ga bil lahko zastonj pil, kolikor bi hotel; Koren bi mu ga bil z veseljem dajal, ali tega mož nikakor ni hotel; tudi drvar ima svoj ponos, in tako je prav. Seljan je hotel biti kakor drugi gosti. Moško je torej sedel med svojimi tovariši, pa veselo in ponosno je gledal svojo hčerko, ki se je sukala tako urno, tako brhko. Dokler ni bilo še toliko ljudi, prisela je večkrat k svojemu očetu, da sta se malo pogovorila, celo vina iz njegovega kozarca se je zdaj pa zdaj nekoliko z ustnami doteknila. Zdaj je bil mož zadovoljen, da ga je pogledala, kadar je mogla. In tako so švigali prijazni pogledi semtertja med njima, kakor med dvema, ki se rada imata.

„Kar je res, to je res, Seljan,“ nagovori sosed na desni strani srečnega očeta. „Kolikor jih je tukaj, take ni, kakor je tvoja Jerica. To ti je tako nekako gosposko in vendar zopet ne gosposko; sam ne vem, kako bi dejal.“

„„Res, prava igračica je to tvoje Jérišče,““ pri-
stavi mož na levi strani.

„Kako praviš, igračica?“ zahudi se razžaljen oče
nad njim. „Veš, Zabukovec, take mi ne smeš govoriti,
če hočeš, da ostaneva prijatelja. Z mojo hčerjo ni da
bi se igralo; ne svetoval bi nikomur, da naj poskusi.“

„„Nù, nù, kaj bi se precej tako togotil, Seljan!““
teši ga mož, „„saj ne mislim tako. To je samo tako
beseda —““

„„Nič moška beseda,““ ga zavrne Seljan. „„Go-
vorimo, kakor možje govore, kaj ni res, Mejač?““

„Prav praviš, Seljan, govorimo kakor možje. Jaz
pravim tako: Srečen, kdor jo dobi za ženo. Samo da
ne bo hotela vsakega, kdor bi jo rad.“

„„Jerica je pametna, kakor stori, tako bo prav.““

Nato mu pošepeta Mejač na uho, da bi ne slišali
drugi:

„Sódnikov Matija — saj veš, da jo ima rad — to
bi ne bil napačen ženin; samo z očetom bo križ.“

„„Tisto bo, kakor bo volja božja,““ mu odgovori
Seljan precej glasno. „„Vrivala se pa moja hči ne bo
nikomur v hišo.““

Mož bi bil morebiti še govoril; ali videl je nekaj,
kar mu je ustavilo govorico.

Tudi Valentin je bil takoj razvidel, da je Seljanova
Jerica — on je menil, da je navadna natararica — med
vsemi dekleti najlepša. Vajen lahkih zmag, nekoliko tudi
že vinjen, jo prestreže, prime jo čez pas, naj se enkrat
zasuče ž njim. To ni bilo samo ob sebi še nič nespo-
dobnega; ali Jerica res ni imela časa. Brani se mu torej,
da ne utegne. Toda Valentin se ne da tako zlahka
odpraviti. On da, ona da ne! Slednjič ko vidi mladi
gospod, da se deklica ne da pregovoriti, jo hoče siloma
objeti in poljubiti. Deklica se brani. Seljan je nekoliko

časa srdito gledal ta boj, ko pa vidi, da se ga Jerica ne more iznebiti, plane razjarjen izza mize:

„Gospodič, pustite dekle, to je moja hči!“

Osupel ga gleda Valentin, držeč dekle za roko.

„„Vaša hči, kaj potem? Saj vam je nočem snesti, dotekniti se je pa vendar smem; saj kraljeva hči vendar ni, kali!““

In Valentin jo poskuša zopet objeti.

„Jaz pa pravim: V stran roko!“ zakriči mož nad njim. In kakor z železnimi kleščami mu prime in stisne roko, s katero je držal dekleta. Jerica je bila prosta, stopi za očeta, bala se je zanj. Valentin se trese od jeze in sramote. Na to kričanje priskočijo možje mirit. Koren prigovarja Seljanu, naj bode miren; Sódnik pa stopi svojemu sinu na stran, Seljanu nasproti. To je Valentina še bolj razdražilo; sram ga je bilo, da mu je prišel oče na pomoč, kakor da bi se ne mogel sam ubraniti starega moža. Premoški je bil, da bi sedaj odjenjal, zlasti ker je bilo toliko prič. Srdito zamahne nanj. A pri tej priči ga prestreže Koren. Sódnik se ni genil; čutil je, da bi sinu ne bila na čast očetova pomoč, vsaj dokler ni velike sile.

Seljan je mirno stal.

„Pusti ga, pusti, Koren,“ roga se mož, „naj poskusi; rad bi zvedel mladič, kaka je Seljanova pest. Naj udari, on dvakrat, trikrat, potem pa jaz enkrat, samo enkrat, pa bo mir, možje!“

Valentin se bori s Korenom, kateremu zdaj oče sam prigovarja, naj ga izpusti, da usta zamaši drvarju. Ali Koren je vedel, kaj dela, kaj bi bilo, ko bi odjenjal. On je poznal Seljana. Sódnik je to menda sam izprevidel, bil je torej v hudi zadreg; časti se ni bilo nadejati njegovemu sinu, ne njemu z nobene strani.

Kdo ve, kako bi se bila stvar končala, ko bi ne bil pri tej priči primahal Nósan s svojimi dolgimi rokami na bojišče.

„Po žandarje, po žandarje! Kje so žandarji?“ kriči kakor ptič v precepcu. In po vsej sili rine skozi množico, da bi šel po stražo. Lahko bi jo bil našel, daleč bi mu je ne bilo treba iskati. Kjer je semenj ali shod, tam so gotovo tudi žandarji blizu. To so vsi dobro vedeli, ali take pomoči si ni želel nobeden; tako z uma vendar niso še bili. Neprijetno ime „žandar“ jih je vse nekako streznilo, kakor da bi jih bil z vodo polil. Koren izpusti Valentina in gre mirit Nósana, naj bo pameten, tu ni treba žandarjev. Jerica prosi svojega očeta, naj sede mirno za mizo. On se ne brani.

„Če pa ti praviš, pa naj bo, pa sedem; mirno bom sedel, samo tebe naj nihče ne nadleguje.“

In mož sede za mizo. Ta konec ni bil posebno časten za Valentina; ali kaj je hotel? Oče ga prime za roko ter ga odvede v stransko sobo, rekoč:

„Pameten bodi, kaj se boš s tako muho pijano!“ Dobro, da zadnjih besed Seljan ni slišal; v pogovoru je bil z Jerico; prosila ga je, naj gre domov, da bi ne bilo zopet kakega prepira. In takó je storil.

V.

Lepe počitnice je imel Valentin; veselica se mu je vrstila za veselico, vsak dan mu je bil praznik. Z veseljem so ga sprejemali, kamor je prišel; kjer je bil on v društvu, tam je bilo življenje. Zlasti vesela ga je bila uradna gospoda, možje, žene in dekleta.

Uradnik na kmetih! Človek bi si skoraj ne mogel želei lepšega življenja. Čislan povsod, vse se mu klanja in tudi rado ga ima, ako ni od sile napačen, osoren

človek, ako zna le kolikaj občevati z ljudmi. Treba mu ni, da bi se poniževal, prilizoval; takega vedenja kmet ne spoštuje, še celo sumno mu je; vsak po svojem stanu! Kako lahko si je pridobiti spoštovanje, zaupanje, ljubezen našega kmeta! Kako z malim je zadovoljen, kako hvaležen, ako le vidi, da ga gospod ne zaničuje, da ga ima le nekoliko rad!

Zares lepo je življenje uradnikovo na kmetih. Končavši svoje uradne posle je prost, sam svoj gospod, kakor malokdo. Ves svet je njegov, obrne se, kamor hoče. Ako hrepeni po zelenju, ni mu treba se vozariti po celo uro in požirati prahu, da se odtegne mestnemu hrupu in soparnemu zraku, ki mu sapo zapira, da najde miren kotiček, kjer se odpočije. Svoj vrt ima lahko, samo da ga veseli; motiko vzame lahko v roko in koplje, da si ude okrepča, da se prijetno utruji, izpoti; kako mu potem diši prosta večerja! Gozd ima blizu, tekočo vodo; vzame puško, če ga je volja, ter pohaja po gozdu; ni da bi moral ravno uboge zajce plašiti in pobijati; če je dobrosrčen, pusti zajce, pa lešnike bere; puška na rami mu je samo zastran lepšega, da se mu ne čudijo ljudje: Kaj pa ta mož tako sam po gozdu iztika, ne vedi pokaj! Kaj pa še celo, ako ga veseli rastlinstvo, živalstvo, ako rad zbira cvetice, lovi metulje! Kje bi imel tako priložnost temu lepemu, nedolžnemu veselju? Prijetno družbo ima zvečer pri vinu s svojimi vrstniki, in zakaj bi včasih ne sedel tudi med kmete! Tu sme govoriti, kar se mu ljubi, peti na glas, tudi domov grede; ni se mu treba bati nadležne ponočne straže, ki nima rada veselih, glasnih ljudi. Napravijo se družni izhodi; zdaj je tega god, zdaj tega; sejmovi so, cerkveni shodi, ženitovanja, nove maše. Zdaj pojdemo obiskat onega gospoda župnika tam na sámoči; mož bode vesel, da vidi zopet gosposko suktnjo. Tja se pojde peš, nazaj se bomo veselo drdrali pozno po noči, v mesečini na župnikovem vozu. In tako živ-

ljenje bi ne bilo prijetno! Na deželi je pravo življenje, v mestih se životari.

Tako govori človek, kateri je na mesto privezan; drugače sodi gospoda na kmetih. Poprašujmo, kako malo jih najdemo, da so zadovoljni s svojim stanom; da se jim njih življenje zdi tako lepo, kakor si ga misli mestni prebivalec! Ti blagruješ nje, oni tebe; nasitili, naveličali so se vsega, po čemer ti tako hrepeniš. Kako čudno, nestanovitno, vedno nezadovoljno je človeško srce! Človek išče sreče vedno drugod, kako bi jo mogel najti! Ti meščan hrepeniš po čistem zraku, po zelenju, po miru in tihoti; petje ptiča na veji, pastirja na paši je tebi pravi užitek; tvoj vrstnik, ki ga je usoda zanesla med „trde kmete“, sanja o sijajnih mestnih ulicah, o lepo opravljenem svetu, ki se sprehaja po njih; o glediščih, besedah, plesih, o raznih zabavah, ki jih je najti samo v velikem mestu.

Če pa že moška gospoda na kmetih ne zna ceniti svoje sreče, kaj naj pa še le rečemo o ženski, o gospah in gospicah? Skoraj vsaka se sama sebi smili, nezadovoljna je, nesrečno se čuti skoraj vsaka; zdi se ji, da je kakor kaka zakleta kraljičina v pripovedki; žarna vrtnica v puščavi, kjer je nihče ne vidi, kjer se nihče ne čudi njeni lepoti, njenim izbornim lastnostim. Kako bi pa moglo biti drugače? Gospod okrajni sodnik, pristav, davkar se je ženil v mestu — kaj bi s kmetico, ko bi bila še tako lepa in tudi premožna! — izbral si je deklico, gospico, čedno, morebiti celo lepo — vsaj njemu se zdi lepa — učila se je nemško govoriti, morda celo malo francosko; oblačiti se, vesti se zna in kretati v družbi, na plesu; romane bere, podobe ogleduje v „Bazarju“; prijateljicam piše pisma, ki jih mati ne sme brati; zdaj malo pošiva, potem se dolgočasi, zdeha se ji. Čuj, vojaška godba na ulicah, hitro k oknu! Izprehodi, obiski, klepetanje in obiranje pri kavi, zvečer gledišče, tako se

ji dan konča. In jutri zopet tako! Lepa je, izobražena, nekaj ima, gospodinjiti zna tudi za silo — pa bi je ne bil vesel vsak uradnik! Ali, gorje, treba je z možem na kmete, v dolgočasno vas, v skromen trg. Sirota! Kje so tu veselice, družbe, gledišča, plesi, „besede“; kdo naj tu zavistno ogleduje novo krilo, klobuk iz mesta? Kaj ve kmetica, kaj je lepo, moderno? Vesela mora biti, če najde kako vrstnico, tovarišico; ali izbire ni in premembe.

Lahko si je torej misliti, kako vesela je bila gospoda v trgu vselej, kadar je prišel Sódnikov Valentin na počitnice iz velikega mesta. Oženjeni so bili trije, okrajni sodnik sam, davkar in pristav. Davkar je imel dve čedni hčeri; eni je bilo že čas iskati moža, in mlajša bi se ga tudi ne bila branila. Gospa davkarica je bila dobra mati; in Valentin je bil ves tak, kakršnega si želi mati, ki ima hčer dozorelo. Čez kaki dve leti bode imel svojo dobro službo, in toliko časa Olga še lahko čaka. Res je malo na lahko stran ta Valentin, ali mlad je še in mlademu človeku se mnogokaj odpusti. Vse kaže, da bode kedaj dober mož in Olga ga bode tudi znala v štrah prijeti, ako treba, zlepa seveda, z ženskim orožjem. Da je bogatega, veljavnega očeta sin, to tudi še nikomur ni škodilo. Olga je tudi lahko vesela takega ženina; zal mladenič je, ljubezniv, pameten, izobražen. To je Olga že sama zapazila, kakor kaže; tudi on jo rad vidi, mati ima ostro oko.

In ako bi se tudi morebiti pozneje premislil ter si izvolil Ireno, to bi tudi ne bila tako velika nesreča. Olga ali Irena, ona ima obe enako rada, ena ga mora dobiti, samo previdnosti je treba, in te je imela dovolj gospa davkarica.

Iz vsega tega je razvidno, da je bil Valentin malo doma. Na kosilu je bil zdaj pri okrajnem sodniku, zdaj ga je povabil gospod pristav, največkrat pa davkar, ali

pravzaprav davkarica, ki je bila gospodinja in gospodar v hiši. Zvečer je bil navadno v gostilni z gospodi, včasih je bil tudi oče ž njimi. Očetje so radi skoporoki, vsaj sinom se tako zdi; nerad jim gre denar iz roke, zlasti za stvari, katere se jim ne zde tako potrebne kakor sinom. In takih stvari je mnogo: kaj je treba sinu že kaditi, v gostilno zahajati, kaj treba tako drage suknje? Sódnik ni bil tak. Valentinu ni bilo treba dolgo prositi in moledovati, kadar je hotel denarja. Sódnik je rad imel, da je bil njegov sin lepo oblečen, da si je kaj privoščil, da je dajal za vino v veseli družbi. Večkrat ga je sam vprašal, ali ima še denarja; Bog ne daj, da bi kdo zanj plačeval. Sódniki niso imeli nikoli te navade. Konec takega pogovora je bil navadno, da mu je ponudil petak, desetak za vino, za cigare, rekoč: „Človek mora živeti po svojem stanu; kdor zahaja med gospodo, nj da bi zaostajal za njo; ti moraš, kakor vidiš druge. Če kade drage cigare, ni da bi ti kadil navadne.“ Ali ni veselje imeti takega očeta?

Nocoj je bil Valentin pri davkarjevih povabljen „na zajca“. Gospod davkar ni bil posebno bistra glava, a svojo službo je zvesto opravljal v pisarni. Ko so bile neukretne številke vgnane in v red spravljene, je bil mož prost kakor mlado žrebe na paši. Za hišo mu je žena skrbela, sam bi ne bil mogel tako. Kar je ona ukrenila, bilo je dobro; naprej ji je bil dal, enkrat za vselej, svoje privoljenje in odobrenje za vse njene naredbes. Srečen mož je bil ta davkar in žena je bila tudi zadovoljna; v lepi zakonski složnosti sta živela. Prepira ni bilo med njima; za prepir je treba dveh, in davkar je bil miroljuben mož. Če je hotela žena kedaj dušek dati svoji hudomušnosti — najboljša žena ima svoje slabosti, svoja nesrečna trenutja — morala si je koga drugega iskati; možu se ni ljubilo, da bi ji ustrezal, da bi jo samo poslušal. Kadar so se začeli temni oblaki zbi-

rati na zakonskem nebesu, vzel je mirno puško čez ramo ter krenil proti gozdu. Dober lovec je bil, skoraj vselej se je vrnil na večer z zajcem, ki ga je prosto v roki nesel po trgu, da so ga lahko vsi videli — torbe ni nosil. Dober pomočnik pri tem mu je bil dolgopeti Nósan; med raznovrstnimi svojimi opravili je imel tudi to, da je vedel za vsakega zajca po okolici, kje leži, kam se hodi past, kje in kedaj ga je najlaže zalesti. Slehrno jutro je hodil poročat davkarju o stanju divjačine; katero je imel vso prešteto, kakor pastir ovce. On sam ni nosil puške; ljudje so dejali, da je tudi ne potrebuje, da s svojimi dolgimi nogami lahko zajca do-teče in z roko ujame za ušesa ali za bedro. Govorilo se je, da se je že mnogokrat tako pregrešil zoper lovsko pravico; a dokazati mu niso mogli.

Lahko je torej davkar ustregel svoji ženi, kolikorkrat je želela zajca na mizo. In to željo, njemu povelje, mu je izrekla večkrat. Bila je na glasu daleč okoli, da zna zajca napraviti, kakor nobena druga. Kdo bi ne želel, da poleg njenih drugih lepih lastnosti preide tudi ta na njeni hčeri, ali vsaj na njo, ki je namenjena Valentinu, da bi še večkrat v svojem življenju tako dobro večerjal kakor nocoj!

Zajec, kakor ga je bila napravila gospa davkarica, je bil pravo središče mali družbi; okoli njega se je sukal s konca ves pogovor.

„To je pa res, gospa,“ prikloni se Valentin gospodinji, „takega zajca nisem jedel na Dunaju, in vendar smem reči, da poznam tam boljše gostilne. Ali ne samo v gostilnah, tudi v družinah ne znajo napraviti zajca.“

Take pohvale je bila že vajena gospa davkarica, vendar jo je vedno rada slišala, zlasti iz Valentinovih ust; prijazno mu odgovori:

„Težko je ustreči takim gospodom, ki so vsega dobrega vajeni; posebno pa tu na kmetih, kjer ni vsega

dobiti, česar bi bilo treba. Človek bi že vedel in znal kako, ali kaj, ker ni! Potrpjenja je treba, pomisliti je treba, da smo na kmetih. Veseli nas, da vam vsaj ena jed diši, kakor pravite. Najboljša pohvala gospodinji, kuharici je, ako gost rad in mnogo je. Še ta le košček, gospod Sódnik!“

Valentinu ni nič pomagalo, da se je branil; rad ali nerad, moral se je spraviti nad kos, ki mu ga je bila žena z vilicami položila na krožnik. Gospoda davkarja ni bilo treba siliti; zadovoljen in vesel je mirno používal slastno jed, katere mu je bila naklonila Nósanova dolgopetost in lastna puška, a tako okusno pripravila dobra žena. V pogovore se mož ni rad vtikal, a zalival je tem pridneje.

Olgi niso bili po volji taki podli pogovori o pečenem zajcu; ali pa je samo iskala prilike, udeleževati se pogovora. Nekako zaničljivo se nasmehne Valentinu, ki je sedel poleg nje, ter mu reče:

„Gospod Valentin! Do zdaj nisem vedela, da vam je jed, kakor se vidi, tako imenitna stvar. Raji bi nam pripovedovali, kako je na Dunaju.“

Skrbna mati se je bala, da bi to hčerino posvarilo gosta ne razžalilo. Precej, ko je bila Olga začela, ji je odmigavala z očmi, da ne takó; toda zastonj. Valentin ni bil tako tankočuten; še rad je imel take pogovore, ki so nekako zbadljivi, vendar ne razžaljivi, zlasti z ženskim spolom. Mirno torej odgovori svoji lepi sosedí:

„Vam torej se zdi jed tako neimenitna stvar. S svojega ženskega stališča čisto prav mislite in govorite; a moški smo nekoliko bolj na debelo; naše potrebe niso tako zračne kakor so vaše. Ženski in moški spol sta si različna, vsak ima svoje kreposti in svoje slabosti. Močan, krepak bodi mož tudi telesno, ne samo dušno; mehkost, nežnost pristoji ženski. Moč in krepkost dobivamo iz hrane; iz tega sledi, da učeno govorim, to,

da naj mož dobro jê in pije. Jesti in piti je pol življenja, veli stari slovenski pregovor. Nekateri celo mislijo, da je to vse življenje, in po tej misli tudi ravnajo. Tako mišljenje je enostransko. Kar se mene tiče, ljubezniva gospodična, ni me čisto nič sram naravnost povedati, da nikakor ne zaničujem dobre jedi in pijače. Kaj pa vi menite, gospod davkar?“

Mož mu molče prikima, da se zлага ž njim. Žena je bila v zadregi in strahu, kaj pride iz tega. Nič dobrega, kali! Toda ugovarjati mu zdaj še vendar ni mogla; to bi bilo nji sami na kyar, ker si je toliko domišljevala, da je dobra kuharica. Čakati je bilo treba boljše priložnosti, da pride, ako treba, svoji neprevidni hčeri na pomoč. Valentin nadaljuje z lahnim nasmehom:

„Ker sem že tako odkritosrčen, pa naj še to povem: Jasno in odločno se izpovedujem tu čestiti družbi in ako je treba tudi vsemu svetu: ko bi se jaz kedaj ženil, bi moja nevesta morala znati dobro kuhati.“

To je bilo Olgi vendar prehudo; nekako nevoljno mu odgovori:

„Tak gospod, tako mlad in že tako govori! Če ne zahtevate drugega od svoje prihodnje žene, če vam je že dovolj, da zna samo dobro kuhati, potem vam ne bo težko izbirati; vsaka kuharica vam bo dobra.“

Predno je še mogel Valentin odgovoriti poredni deklici, oglasi se Irena, ki je do tedaj molče poslušala:

„Ne tako, Olga, to ni prav, da podtikaš gospodu Sódniku, česar ni trdil. On ni dejal, da mora biti njegova žena samo dobra kuharica, da drugega ne zahteva. To bi res ne bilo lepo. Gospod Sódnik hoče, in to, kakor se meni vidi, po pravici, da naj njegova žena zna skrbeti za dobro jed, še tega morebiti ni potreba, da bi jo znala sama pripraviti. Poleg tega bo pa gotovo zahteval od nje še mnogo drugih dobrih in lepih lastnosti, treba ni, da bi jih naštevala. Kaj ne, mati?“

Mati vesela porabi to ugodno priliko:

„Prav praviš, Irena, tako misli gospod Sódnik; in prav misli. Žena ima dolžnost skrbeti za svojega moža, da se dobro počuti, da' je zadovoljen v svoji hiši, da ga ne tarejo navadne, vsakdanje skrbi, gledati tudi na to, da dobiva na mizo, kar mu diši, kar mu tekne; žena mora biti skrbna gospodinja, dobra kuharica. In taka bode, upam, kedaj tudi naša Olga, gospod Sódnik; in če dobi moža, znala mu bode tudi skrbeti za dobre jedi, verjemite mi, gospod Sódnik!“

Davkar je pridno prikimal in pritrjeval svoji zakonski polovici. Olgi ni bila ta pomoč materina nič kaj po volji; trdovratno je molčala. Valentin je imel tu priliko in tudi neizogibno dolžnost pokloniti se gostoljubni gospe.

„Nikoli nisem dvomil, gospa, da bode Olga kedaj izvrstna žena. Boljše učiteljice bi ne mogla imeti, samo taka naj bode, in gotovo bode, kakršna je njena mati in — srečen, komur poda svojo roko.“

Te besede so bile jako vljudne in prijazne materi in hčeri, ali obetale so malo; trdnega upanja ni bilo staviti nanje.

Olga na to:

„Zdaj pa govorimo kaj drugega. Vi ste bili po svetu, gospod Sódnik; povejte nam kaj novega, kaj zanimivega nam, ki tičimo v tem zapuščenem, pozabljenem kotu.“

„Prav rad bi vam ustregel, gospodična; ali kar vas najbolj zanima, o tem je meni težko poročati.“

„In kaj mene najbolj zanima?“

„Kako se nosijo dunajske žene in dekleta.“

„In vas ne?“

„Ne porečem, da ne; ne tajim, da rad gledam okusno opravljene ženske, in take prilike je na Dunaju toliko, kolikor malokje. Dunajčanke slujejo po pravici,

da se znajo oblačiti; vsi tujci trdijo, da se morejo v graciji ž njimi meriti samo še Parižanke. To je vse res, ali kako naj vam to popišem! Jaz nisem strokovnjak; moje oko sodi splošno; kake so posameznosti, ki se strinjajo v prijetno celoto, tega vam ne morem razložiti. Tudi bi vam malo koristilo; ženske zanima samo vedeti, kaka je najnovejša noša; o tem pa je težko govoriti; ženska noša se dandanašnji izpreminja kakor oblaki na pomladanjem nebu, ki nam kažejo vsak čas drugo podobo.““

„In to se vam ne zdi prav? Ženske morajo vedno prèmišljati in ugibati, kako naj se oblačijo, da bodejo lepše, da bodejo bolj ugajale moškim očem. Oko se hitro naveliča vsake stvari, bodi si še tako lepa.“

„„Nam je to že prav, vsaj meni; ali je pa tudi onim, ki morajo plačevati drage obleke, tega ne vem, tudi ni treba, da bi me to skrbelo.““

„In kadar bodete morali tudi vi?“

„„Kako bode takrat, tega še ne vem.““

„Zdaj nam pa še to povejte, gospod Sódnik, ali so Dunajčanke res tako lepe, kakor se govori in piše? Človek bi sodil potem, da so vse same izbrane lepote, žene in dekleta. Vi veste, kaj je lepo; govorite, vam bodem verjela.“

Tako vprašanje iz mladih ženskih ust spravi moškega v zadrego. Valentin se ni dolgo pomišljal.

„Jaz ne vem, gospodična, ali si smem prisvajati toliko razumnosti o tej stvari, kolikor mi je vi tako prijazno prisojate. Sklicaval bi se zopet na tujce, ki so prehodili mnogo sveta in trdijo, da ni v nobenem mestu videti toliko ženske lepote vkup kakor na Dunaju; toda vi hočete slišati mojo sodbo.“

„„Da, vašo sodbo, gospod Sódnik, govorite!““

„Jaz sem bil še malo po svetu, zato ni, da bi razsojal, ali Dunajčanke res v lepoti presegajo vse druge ženske na svetu. To pa moram reči, da so zares lepe;

jaz si skoraj ne morem misliti lepših; težko je reči, katere so lepše, žene ali dekleta. Kak poleten večer na „ringu“, v mestnem parku, v „pratru“, ali pa tudi kako lepo zimsko popoldne — to vam je prava „galerija“ raznovrstnih lepot od zlatolase, modrooke, nežne severjanke do ognjevite rojakinje južnih krajev.“

„Glejte, glejte, gospod Sódnik; tako vnetega vas nisem še nikoli videla, tako navdušeno niste še nikdar govorili, tudi ne o — pečenem zajcu!“

To je bilo malo na debelo povedano; ali bodimo pravični: nobena ženska, mlada ali stara, bodi si še tako pametna, ne sliši rada, da moški tako navdušeno govori o ženski lepoti, razen o njeni. Pristaviti moramo tudi še to, da je velik razloček, kako se kaka beseda govori in kdo jo govori. Te besede niso prišle iz nežnih ustec lepe Olge tako trde, kakor se morebiti bero.

Kdo ve, kako bi ji bil Valentin odgovoril, ali Olga mu ni dala časa, in to je bilo pametno.

„Ko bi bila jaz omožena, ne smel bi moj mož nikdar na Dunaj, kjer pravite, da je toliko lepot; to mora biti strašna nevarnost.“

„„Kdor ima tako ženo, gospodična Olga, temu ni nobena ženska nevarna; vam bi bilo lahko držati ga doma; nikamor bi si ne želel od vas. In ko bi tudi šel kedaj na Dunaj, saj bi ne hodil brez vas.““

„Da bi jaz kedaj Dunaj videla! Rada bi ga res, ne tajim; ali tega veselja ne doživim, prej sodnega dne! Kolikokrat sem že prosila in nagovarjala očeta! Ni jih omečiti, na to uho so gluhi; vesela moram biti, da me vsako leto enkrat vzemó s seboj v mesto; ali kaj je naše mesto proti Dunaju? Oh!“

„Jaz pa menim, gospodična, da vam ne bode treba dolgo čakati, samo treba, da hočete odločno.“

„„Kako to?““

„Moža si je treba izbrati, moža!“

„Izbratil! To se kar tako izbira! Vi ste poredni, gospod Sódnik! Kdo bi pa hotel takega dekleta, ki ni ne meščanka ne kmetica?“

„Na vaše zdravje, gospod Sódnik,“ oglesi se v tem imenitnem trenutku gospod davkar, ki je bil med tem pogovorom prinesel boljšega vina na mízo.

„Na vaše, gospod davkar, in vaše ljubeznive družine!“ odzdravi mu Valentin. Davkar je bil natočil vsem male kozarce; vsi so pili, tudi Olga in Irena.

Dolgo časa so potem še skupaj sedeli in se razgovarjali o raznih stvareh. Valentin je bil nocoj posebno dobre volje, ljubezniv in gostobeseden, da ga je bilo veselje poslušati. Govorili so vsi vprek brez posebnega reda; še davkar sam se je vtikal v pogovor; dobro vino mu je bilo razvozlalo jezik. Tudi Irena je bila nenavadno zgovorna. Valentin jim je pripovedoval o Dunaju, kako tam ljudje žive in se kratkočasijo; govoril jim je o glediščih, plesih in besedah, o galerijah, palačah in vrtovih. In znal je lepo govoriti.

Pozno je že bilo; mladi ljudje niso bili zapazili, da je gospod davkar zakimal; žena ga je zastonj drezala. Ko slednjič mož celo precej glasno zasmrči, izprevidi Valentin, da je čas vstati in se napotiti domov.

VI.

Bližal se je čas, ko je bilo Valentinu zapustiti očetov dom, prijazno davkarjevo družino, vse znance in prijatelje ter odpotovati v dalnje, tuje mesto. Kako težka je ta ločitev mlademu učencu, zlasti ako je ubožen, in slovenski učenci navadno niso bogatini! V najlepšem času, ko je vse drevje polno lepega, zrelega sadja, ko se v vinskem kraju bliža vesela trgatev, ko se po njivah pase in kuri, vriska in poje, ko je povsod vsega obilo; ravno sedaj ga kliče neizprosno povelje, stroga dolžnost v dolgočasno

mesto, v tesno, zatohlo izbico, kjer mu bo treba pri knjigah sključenemu tičati, učiti se mnogo, a malo jesti!

Vsega tega se ni bilo bati našemu Valentinu; rad je bil nekoliko časa doma, kjer ga je vse rado imelo, vse mu streglo; ali tudi v mestu ni pogrešal ničesar; stradati mu ni bilo treba, zato je oče skrbel; za razveseljevanje in zabavo je znal skrbeti sam in z ukom si ni preveč belil glave. Ločitev od očeta in matere, od bratov in sester res človeka malo boli, ko se roke podajejo, ko se morebiti tudi kaka solzica obriše — ženske so mehkega srca — ali to se hitro prebije; séde se z očetom na voz, oče počí z bičem in voz zadrda po gladki cesti. Če se tudi obrneš nazaj, prah za vozom ti zakriva pred hišo stoječe domače ljudi: e kaj, saj so vsi krepki in zdravi, in predno mine leto, se zopet vidimo! Ali kaj pa Olga, Irena, ali pa morebiti še kje kako drugo mlado žensko lice? Ali se ti ne bo po nikomur tožilo, Valentin? Nekoliko časa morebiti; dolga je pot do Dunaja, kraji so res prijetni, ali Valentinu že znani. Ko človek sedi tako sam v vozu, prihaja mu na misel to in ono; zakaj ne tudi podoba lepega dekleta, ki je bila tako prijazna ž njim, ki se je tako žalostno držala, mu tako gorko stiskala roko pri odhodu! Ali ko ga objame zopet velikega mesta hrupno življenje, mu izgine prijazna podoba skoraj iz spomina. Valentinovo srce ni poznalo prenapete sentimentalnosti; on se je veselil svoje srečne mladosti, brezskrbno je užival življenje, in kje bi se tako lepo živelo in uživalo, kakor v sijajnem velikem mestu! Valentinovo geslo je bilo: „Danes tukaj, jutri tam“. Povsod sije solnce, povsod je veselih ljudi, povsod lepih deklet in kratkočasje. Olga, Irena! Prijetna igrāča ena in druga; zakaj bi ne bil prijazen ž njima, ali précej resno ljubiti, zavezati se za življenje, ko je človek še tako mlad, to bi bilo nespametno, in mladi Sódnik je bil pameten. Težko je vrabca ujeti;

nastavi mu zanke, natrosi vmes svetločnega prosa ali rumene pšenice; blizu ga ne bode; ali pa prileti, previdno pohodi zanke, da mu niso več nevarne, nazoblje se zrnja in potem veselo odleti; to je: vrabec zna živeti. Prebrisana mati si, gospa davkarica, ali s takim ptičem boš imela križ in težavo, če se morebiti kaj posebnega ne pripeti.

Iz tega, kar smo rekli, je razvidno, da ni šlo Valentinu slovo nikdar ne vem kako do srca, tudi zdaj ne, ko je četrtič odhajal na Dunaj. Gospoda iz trga je imela navado praznovati Valentinov odhod zvečer v veseli družbi pri vinu.

Tudi letos so se bili zbrali pri Korenu pred odhodom tisti večer, sami moški seveda; ženskim to ni spodobno; od njih se jemlje slovo na domu, od vsake družine posebej.

Gospod okrajni sodnik je bil nocoj posebno dobre volje. Majhen možiček, sivolas, dasi še v najboljših letih, s črnkastimi, kratko pristriženimi brkami pod precej krepkim nosom, je bil ta okrajni sodnik vesten uradnik, blaga duša, vesel družabnik. Ko je bil pred nekimi leti prestavljen tja nekam na Gorenjsko, kaj store kmetje? Pomenijo se, izvolijo troje mož in ti gredo naravnost v glavno mesto, „da ga prosijo nazaj“, in res so ga izprosili. Prihodnje leto že se vrne na svoje prejšnje mesto, a ne sam, kakor je bil odšel; ženo je pripeljal s seboj. Stara ni bila ta žena, ne grda, vendar se je začelo kmalu govoriti, da zakon ni posebno srečen. Škoda dobrega moža; zares dober mož je bil ta okrajni sodnik, žena ne tako. Nekako nepriljudna, osorna je bila, tudi s svojim možem; on jo je rad imel, prav iz ljubezni jo je bil vzел; upal je, da bode imel lepo domače življenje na stare dni. Motil se je mož; vendar tiho in mirno je prenašal svoj zakonski križ, kakor se spodobi blagemu možu: najboljšemu prijatelju se ni nikoli pritoževal.

Žena ga je imela v strahu; zdaj ni smel več pohajati, koder se mu je ljubilo. Tolikanj bolj dobre volje je bil, kadar je prišel zopet v družbo z njenim dovoljenjem, ali pa proti njeni volji, to se ni vedelo.

Tako je bil tudi nocoj dobre volje, mladostno razposajen pri Valentinovi odhodnici. Valentina je posebno rad imel, vabil ga je tudi večkrat na dom, a Valentin ni rad k njemu zahajal; z njegovo gospo sta se gledala nekako pisano; ona je rada pikala in on ji tudi ni dolžan ostajal; moža pa so veselili ti nedolžni prepiri.

Zdaj ni bilo žene zraven in to je bilo dobro. Ko se je bil mož že nekoliko razgrel, začel je z Valentinom mnogokaj govoriti, česar bi žena ne bila smela slišati, morebiti tudi najboljša žena ne. Spominjal se je lepih časov, ko je bil on na Dunaju; spominjal se je mnoge deklice, ki je zdaj pač že postarna ženica, ako še živi; pravil je, kako so razgrajali in rogovilili po Dunaju, on najhuje. A reči moramo, da mu niso vsega verjeli, kar je pripovedoval; v takih pogovorih, v veseli moški družbi se vsak mož, bodisi sicer še tako moder, rad malo širokousti — človeška slabost, vsakemu znana, kaj bi jo tajili!

Tudi gospod pristav je bil glasan; ker je videl postarnega gospoda svojega višjega tako veselega in razposajenega, postal je tudi on gostobeseden; tudi on se je spominjal dunajskega življenja; naročal je celo Valentinu, naj pozdravi to in ono, ko pride na Dunaj, kar pa ne verjamejo, da bi bil Valentin storil. Najmirnejši med njimi je bil gospod davkar, on ni nikoli videl Dunaja!

Ko se je čas že bližal polnoči, je začel okrajni sodnik dajati za vino, da se je vse cedilo; Valentin mu nocoj ni smel braniti, a storil je tudi on svojo dolžnost. Koren je pridno vina nosil, Jerice ni bilo blizu. Vesela in glasna je bila družba, a prepira se nocoj ni bilo bati.

Pelo in govorilo, ali že bolj kričalo je vse vprek, bilo je tudi nekaj nižjih uradnikov zraven. Trkali so s kozarci, bratovščino so pili, se objemali in sezali si v roko; vse je bilo ginjeno, celo solze so si brisali; seveda take solze niso kdo ve kaj prida; tudi se prav ne ve, kje imajo svoj vir, v žalosti, v veselju ali — v vinu!

Da vse povemo: ko so se pozno po noči peljali domov, so vriskali in ukali kakor vaška mladina; zakaj bi ne bila tudi deželna gosposka kedaj vesela!

Drugi dan popoldne je bilo vse pripravljeno za odhod; voz je že stal na dvorišču, samo napreči je bilo še treba. Vse je bilo nekako tiho po hiši in po dvorišču. Sódnikova mati, navadno že ne posebno vesela, je bila zdaj še bolj molčeča in otožna; zdaj pa zdaj si je obrisala skrivaj solzo iz očesa. Valentin je bil šel po kosilu z doma ali po kakem opravku ali pa samo na izprehod. Mati ga je ves čas tako tako malo videla doma in še danes, zadnji dan, je tako malo govoril z njo. To je ženo pač nekoliko bolelo, ali tožila ni; vajena je bila na skrivnem trpeti.

Andrejček in Zalka sta bila na dvorišču pri vozu; deček je ogledaval in poskušaval to in to, ali je vse v redu; vrtil je kolesa, ali so dobro namazana, privzdigaval je zdaj prednji, zdaj zadnji konec, skakal na voz in poskušaval, kako se sedi. Govoril ni nič, tudi on je bil videti slabe volje.

„Nu, Drejče!“ ga vpraša Zalka, „zakaj pa nič ne poveš? Kaj so dejali oče, ali te vzemo s seboj?“

„„Ej, kaj bodo dejali!““ odgovori ji bratec precej nejevoljno. „„Obregnili so se nad menoj, da se naj poberem. Kaj sem pa hotel! Oče so danes slabe volje, Bog ve, kaj jim je? Vselej, kadar pride tista rogovila rogovilasta, tisti Nósan k njim, gre vse narobe. Jaz tega človeka kar videti ne morem; ko bi bil jaz oče, izpokal bi ga iz hiše, da bi ga ne bilo nikoli več nazaj. Bog

ve, kaj imata zopet danes. V očetovi sobi sta, pa neke papirje pregledujeta in premetavata. Oče so strašno hudi, jeze se, vpijejo in kolnejo, da je strah. Slišiš?““

In res se je vpitje slišalo z gornjega konca hiše notri doli na dvorišče.

„Pojdiva na vrt, Drejče, mene je tukaj strah!“ reče deklica svojemu bratu ter ga prime za roko. „Glej, Nósan gre doli; da bi ga le sem ne bilo, teciva!“

Nósan ni šel na dvorišče, zavije naravnost proti vratom in korači urno ven na cesto.

Čez nekaj časa pride Valentin. Ko zagleda voz na dvorišču, obstojí, potem se mu bliža počasi. S komolcem se vpre na voz in polglasno sam s seboj govori:

„Zadnji čas je zdaj; na potu bi bilo prepozno. Biti mora! — E, kaj se mi pa more zgoditi? Pojmo!“

Rekši se napoti gori proti očetovi sobi. Vse je kazalo, da mu ta pot ni prijetna.

Sódnik je bil sam v sobi; sedel je na mizo naslonsen, polno listov je bilo okoli njega. Ko zasliši Valentina, obrne se proti njemu. Valentin je takoj izprevidel, da bi ne bil mogel priti v neugodnejšem trenutku. Ali poskušati je bilo vendar treba.

„Kaj bi rad, moj sin?“ ga vpraša oče. Njegov glas ni bil nepriljuden, še celo nekako mehak je bil; dober začetek!

„„Danes torej bo treba odriniti, oče,““ odgovori mu sin, ne vedoč prav, kako bi začel.

„Vse je pripravljeno, ali si tudi ti že gotov?“

„„Poslovil sem se povsod; moje stvari so tudi zložene; vse je v redu, samo še nekaj — neko prošnjo imam, oče!““

„Govori! Saj veš, da ti storim rad vse, kar morem.“

„„Kaj bi vam razlagal, saj veste, oče, slišite in berete, da je zdaj na Dunaju velika draginja; vse se podražuje od dne do dne, hrana, stanovanje, obleka!““

„Torej meniš, da boš odslej več potreboval, Valentin? Ali veš, tudi pri nas gre trdo za denar; časi niso več, kakršni so bili nekdanj. Vendar govori, koliko pa, koliko, če že ne moreš res več izhajati s tem, kolikor sem ti do sedaj pošiljal?“

„Ne, oče, prizadeval si bodem, da ne bo treba. Nekaj drugega vas moram prositi, oče! Težko mi je, toliko ste že potrosili zame; ali kaj hočem, sila kola lomi. — Nekaj dolga imam na Dunaju, oče!“

„Dolga? — Zakaj mi pa nisi prej povedal? To ni dobro, da začne človek že mlad dolgove delati, sin! To ni dobro, verjemi svojemu očetu, on ve, kaj so dolgovi!“

Tako ni Valentin še nikoli slišal svojega očeta govoriti. Raje bi bil videl, da bi se oče jezil; ali tako mirno je govoril in tako žalostno! Valentinu je bilo nekako tesno pri srcu.

„Kako pa vendar to, da si dolgove delal; zakaj mi nisi raje précej pisal?“

„Začetek je bil ta, da sem nekim prijateljem in znancem posojeval; vi ne veste, oče, koliko je siromaštva med našo mladino na Dunaju! Dobrega srca sem; če me kdo prosi, ne morem mu odreči.“

„To je prav, da je človek dobrega srca, da pomaga potrebnim, ako more. Ali čez svoje moči se ne sme, gledati je treba, da se daje samo takim, kateri so zares potrebni in vredni in da tudi vrnejo, kadar morejo. Bojim se, da si bil malo lahkomišeln, sin; to ni dobro!“

Valentin je molčal, nič napak mu ni bilo, da ga je oče karal in svaril; sedaj prvič, zakaj ga ni prej nikoli!

„Kdo je pa tebi posojal?“

„Vi ne veste, oče, kako lahko se na Dunaju dobiva na pósodo; kakor hitro vidiš, da je človek iz

premožne hiše, in to precej spoznajo, prav vrivajo mu denar, na dom mu ga nosijo, seveda ne iz krščanske ljubezni, obresti so oderuške! Jaz sam ne vem, kako sem tako nagloma tako globoko zagazil.“

„Koliko pa je dolga?“

Ždaj je bilo treba poguma.

„„Pet sto!““

Ko je treščilo, nastane mir nekoliko časa. Oče je dolgo molčal; potem reče mirno, a tehtno:

„To je mnogo denarja, sin!“

„„Samo še sedaj, oče; samo sedaj še mi pomagajte. Besedo vam dajem, da je sedaj zadnjič; nikoli več ne bodem tako lahkomišeln, oče!““

Sódnik vstane ter začne hoditi po sobi; to ni obetalo nič dobrega. Čez nekaj časa obstoji pred sinom, rekoč:

„Kaj pa, ko bi ti dejal, da nimam toliko gotovine pri domu!“

Takega ugovora se Valentin res ni nadejal. Vendar hitro si pomaga:

„„Če nimate, pa lahko dobite, oče!““

Nič odgovora; Sódnik stori zopet nekaj korakov po sobi, potem se ustavi, kakor prej, pred sinom:

„In če ti rečem, da ne morem dobiti!“

Te besede so Valentina zares prestrašile; vendar nekoliko se potolaži, ko oče pristavi:

„Pri tej priči in toliko dobiti! Kje in kako?“

Valentin ni vedel, kaj svetovati očetu, in ko bi bil vedel, to se vendar ne spodobi. Misli si je: Zakaj nisem prej razodel očetu, kje me čevelj žuli! Nekoliko časa oba molčita. Valentin je stal, oče je hodil po sobi. Kdor bi bil zdaj opazoval Andreja Sódnika, bi bil lahko videl, da je možu hudo pri srcu, da se sam s seboj bori, ali bi molčal ali govoril. Čez nekaj časa gre ter pogleda

skozi vrata, da bi kdo ne poslušal. Potem zapre vrata ter veli sinu:

„Sedi, Valentin! Sama sva; govoriti moram s teboj, kakor nisem še nikoli; Bog ve, da ne rad. Ali ti moraš vse vedeti, vse; morebiti sem že predolgo molčal.“

Valentin sede, oče primakne svoj stol k njegovemu, potem začne:

„Vedi, sin, da ni vse tako, kakor ti misliš; mlad si še in ne veš, kaj so skrbi. Odganjal sem ti jih, dokler sem mogel, kakor mati otroka muham brani. Tvoj oče ve, kaj so skrbi, dasi ti ni do zdaj nikoli kazal žalostnega lica. Ne bodem ti našteval, sam dobro veš, kaj sem storil zate, za vse svoje druge otroke skupaj ne toliko; in to morebiti ni bilo prav. Ali kar je, to je. Kar sem storil, storil sem ti rad, ničesar ti ne očitam. — Odslej ne bodem morebiti mogel več toliko. Časi so se spremenili, Valentin! — Poglej ta pisma. Ne brani se, jaz hočem, da vse veš.“

Valentin pogleda ona pisma in obledi.

„Zdaj veš, česar še tvoja mati ne ve; in to še ni vse. Pestili so me, prodal sem gozd, dvakrat toliko je bil vreden; eno luknjo sem zamašil, drugo odmašil, žalostno gospodarstvo! In zdaj me za drug dolg terjajo, jaz sam ne vem, kaj bo. — Toliko dovolj za sedaj; hudo ti je, vidim; nerad sem te žalil, ali moral sem govoriti, da bi mi kedaj ne očital, zakaj sem molčal. Tako še s tvojo materjo nisem nikoli govoril. Kar si slišal, ohrani zase, svet ni, da bi moral vse vedeti. Morebiti se vendar še kako izkopljemo, dasi zdaj še ne vem, kako. Pameten bodi, sin; uči se pridno, da dobiš skoraj službo, da prideš pod streho, predno prihruje huda ura. Za zdaj bodi miren; kolikor bodeš potreboval za prvi čas, dobiš; za tvoj nesrečni dolg bodem skrbel, da ga skoraj poravnaš. Več ti ne morem obljubiti. Pojdi, poslóvi se, čas je, da odrineva skoraj.“

Molčé odide Valentin.

To je bila danes žalostna ločitev, da še nikoli ne tako. Na večer sta oče in sin veselo drdrala proti mestu; to je: vesel je bil edini lisec, ki je dirjal po gladki cesti, da so ga komaj pete dohajale. Oče in sin sta vso pot malo govorila. Valentin je bil zamišljen, po ušesih so mu zvenele, recimo tudi v prsah so mu odmevale žalostne besede matere, ki jih je govorila sinu, ko mu je podajala roko in brisala si oči: „Zdrav ostani, Tine! Bog ve, ali se bodeva videla še kdaj; ne pozabi Boga in spomni se včasi svoje uboge matere!“

VII.

Na tihem je trpela Sódnikova gospodinja. Skrbno njeno oko je videlo skrivne poke, katere so se kazale tu pa tam po veličastnem poslopju lepe Sódnikovine; majali so se mu prej tako krepki talni stebri; v strahu in trepetu je pričakovala žena strašnega trenutka, ko se slednjič vse zgrudi in razruši. Molče je trpela, molče izpolnjevala svoje težke dolžnosti. Žena, pravijo, podpira hiši tri ogle. V tem pregovoru je mnogo resnice. Kaj pomaga možu, naj se še tako trudi in pridobiva, ako ni v hiši blažene ženske roke, katera vse, kar je nanesel, skrbno hrani in umno ureja, da se množi, rase in lepo vzhaja kakor kvas na gorkem! Najpridnejši gospodar se slednjič utruji, naveliča se dela, ako vidi, da ni blagoslova pri hiši, da vse narazen leze, gine in se taja kakor sneg spomladi; ako nima prijetnega, mirnega doma, da se odpočije po trudu in skrbeh viharnega dneva. In kar je najiminitnejše, kdo naj mu skrbi za otroke domá; kdo naj pazi na nje, hrani jih, uči in odgojuje, da mu bodo na veselje sedaj, na čast, tolažbo in podporo v starih letih? Lepa, imenitna, a tudi težavna je naloga zakonske žene. Blagor možu, kateremu je sreča naklonila dobro

ženo, katera izpolnjuje svoje dolžnosti, kakor on svoje; lajša in slajša mu življenje, gladi mu življenja pota, če mu jih tudi ne nasiplje s cveticami. Vesel je naj bode, časti jo naj in ljubi; ravnopravna mu bodi; nikdar naj iz gole oblastnosti in samoglavnosti ne seza v njeno področje; naj ji zaupa vedno in povsod, kakor ona njemu. Nikdar naj je ne žali brez potrebe, vedro naj bo njeno čelo, jasno njeno oko, da razliva blagodejno svetlobo, radost in zadovoljnost po vseh obrazih, po vsi domačiji. Pomisli naj, da mu podpira tri hišne ogle res, a tudi samo tri; da more hiša stati, treba tudi četrtemu podpore, in tega more in mora podpirati sam gospodar.

Liza Sódnikova je bila iz ubožne hiše. Andreju ni bilo treba gledati na premoženje, ko se je ženil; lepo ženo je hotel imeti, da bi je bil sam vesel in da bi se ž njo ponašal pred svetom. Lepo domovje, lepa kupčija in lepa žena; to troje se lepo ujema, to je bilo po Sódnikovem srcu. In vse to troje je zdaj imel. Lepa je bila Liza, da je slula, lahko se reče, po deželi, ne samo po okraju. A ne samo lepa, bila je tudi poštena, umna in pridna, in — redka prikazen — poleg vse svoje nenavadne lepote ni bila nikakor ničemurna. Ali ni sama vedela, kako je lepa, kar je težko verjetno, ali je pa tako malo čislala telesno lepoto: gotovo je to, da ni kazala nikoli in nikjer najmanjše prevzetnosti; nikdar se ni povzdigovala nad druge. Imela je res v svojem vedenju in govorjenju, v hoji in noši neki prirojen, plemenit ponos, ki je lahko doma v nizki koči kakor na gosposkem dvoru. Ali v tem ponosu ni bilo čisto nič neprijetnega, odurnega; tako lepo ji je pristojal, da bi si je človek ne bil rad mislil drugačne. Čudno in vendar resnično: tak ponos ni v nikakem nasprotju s pravo skromnostjo; reči bi se smelo skoraj, da sta si brat in sestra, tako lepo se zlagata. In tako je bilo v resnici pri Sódnikovi nevesti. Ta ponos ji je pa bil tudi dobro

orožje, katero jo je branilo mnogoterih sitnosti in nadležnosti, ki se tako rade bližajo lepi ženski, bodisi dekletu ali pa tudi zakonski ženi. Nenavadna ženska lepota hudim jezikom pa osam zrelo medno jabolko — to je objedanje in glodanje! Lepa Liza, prej ubožno dekle, zdaj bogata žena Sódnikova je imela mir, dasi je povsod hudih jezikov dovolj kakor osá — s tem je vse rečeno.

Hitro se je bila udomačila in privadila novih razmer. Sódnik je smel biti zadovoljen s svojo ženo; in bil je zadovoljen. Dobro mu je dejalo, ko so jo vsi hvalili in slavili, kaka žena je to in kaka gospodinja! Sam je nikdar ni ne hvalil ne grajal, to se mu ni zdelo spodobno. Srečen je bil njiin zakon; prepira ni bilo med njima. Sódnik, dasi kmet, bil je pameten mož; še gosposki niso vsi taki. Nikdar se ni vtikal v njeno gospodinjstvo, kakor ona ne v njegovo gospodarstvo; kar je naredila ali ukazala, vse je bilo prav, četudi se mu včasi morebiti ni zdelo; nikoli ji ni kratil njene gospodinjske oblasti. Če je bil še tako slabe volje, ž njo ni bil nikoli osoren, a posebno prijazen tudi ne; tudi to se mu je menda zdelo nespodobno. Deklam ni sam ukazoval, one so bile popolnoma v njeni oblasti; ona jih je v službo jemala, ona plačevala in jih karala, ako treba. Otroci, dokler niso v šolo hodili, bili so samo materi v strahu; kar je rekla ona, to je veljalo; nepotrebno in neprimerno se ji je zdelo, da bi imela očeta za strašilo otrokom. Kakor ona v svojih, tako je bil mož svoboden v svojih naredbah in opravilih. Nikoli ga ni vprašala, kam gre in kdaj se vrne, kje je bil, kaj je počel, zakaj ga ni bilo toliko časa domov. Slabo je izkupila kaka soseda, kaka stara ženica, ako ji je hotela kaj na uho pošepetati o njenem možu: kaj se govori o njem, naj bolj pazi nanj, naj ga ne pusti, da dela, kar hoče; kratko jo je zavrnila, rekoč: „Moj mož že ve, kaj dela.“ In take žene bi človek ne bil vesel?

Štiri in dvajset let sta tako v miru in zložnosti vkup živela. V prvi polovici te dolge dobe je vedno solnce sreče sijalo na Sódnikovo domovje; a sčasoma so se začeli prikazovati in vzhajati oblaki ob robu obnebjaja; sivi oblaki, ki so se množili, gostili, slednjič prevlekli vse nebo; grom se je čul izza gora; vihar je šibil in pripogibal drevesom vršiče, vsak čas se je bilo bati hude ure.

Sódnikova žena je vse to videla; čutila je, da se bliža nesreča njenemu domovju, a vedno je molčala. Vendar zamolčati ne smemo, da je imela trenutke, ko so ji vstajali mučilni dvomi, ali je tudi res vedno prav ravnala, da ni poslušala dobrih svetov, da je molčala, ko bi bilo treba govoriti. Ko bi stopila predenj, lepo ž njim govorila, prosila ga, ako treba s solzami v očeh, naj ne dela takó, naj krene, dokler je še čas, s poti, katera vodi v gotovo pogubo, morebiti...? Ne, Liza je poznala svojega moža, njegovo oblastnost in trmoglavost; razdražila bi ga samo, morebiti bi bilo potem še huje. Andrej Sódnik se ne da voditi nikomur, tudi svoji ženi ne; morebiti nji najmanje!

Imela je samo enega človeka na svetu, kateri je vedel, kaj trpi; ž njim je govorila, njemu je potoževala, kadar ji je bilo srce prepolno, svoje skrbi in bolečine; ta je bil njen sin Matija. Matija ni bil podoben svojemu očetu, vsaj po slabi strani ne. Prost kmečki sin je bil, priden, skrben, varčen; kakor hlapec se ję trudil in delal od zore do mraka doma, na polju, kjer ga je bilo treba, kakor hlapec, samo da je njegovo delo več zaleglo. Razumen mladenič je bil Matija; vedel je kakor mati, kaj se vrši; vedel je, kaj se bliža, kaj mora priti prej ali pozneje, ako se kaj ne predrugači, ako se ne zgodi kako čudo. Ali pomagati tudi on ni mogel. Ako bi bila mogla enega človeka skrbnost in pridnost odvrniti preteči propad, tedaj bi bilo vse dobro; toda

Matija je predobro vedel, pregloboko čutil, da je vse njegovo prizadevanje kaplja na razbeljeno železo! Kaj pomaga kopati in vodo na jez napeljavati in nabirati, ako je zatvornica vedno odprta! In zatvornice on ni mogel, ni smel zapreti. Pomagati je mogel samo eden, sedaj morebiti že tudi ta ne več. Trpel je in molčal sin kakor mati; upal se ni stopiti pred očeta; gorje mu, ako bi zinil kako svarečo besedo očetu, takoj bi moral iz hiše. Sin, ki vidi svojega očeta nespamet, ki ve, kam pripravi njegova zapravljalnost slednjič vso družino, a govoriti ne sme — ali ni žalostno, prežalostno stanje njegovo? In ko bi tudi smel govoriti — sin svariti, karati očeta, očitati mu, ali ni to nenaravno, narobe svet?

Vendar tako potrpežljivo kakor mati ni prenašal svojega trpljenja. V pogovoru ž njo mu je ušla včasih kaka huda, srdita beseda; ali mati ga je vselej resno pokarala, kadar se je tako izpozabil; tolažiti ga je morala, ko je bila sama tako potrebna tolažbe. Kadar sta tako govorila, bila sta vedno sama. Ana je bila do zadnjega časa v mestu; nji pač ni bilo jasno, kake so hišne razmere, mati ji ni hotela kaliti mladostnega miru.

Bilo je kakih štirinajst dni po Valentinovem odhodu. Ves ta čas je bil Sódnik nenavadno razburjen. Vse je kazalo, da se kaj posebnega godi, nič dobrega! Z nikomer ni govoril; pozno po noči je prihajal domov, včasih celo, ko se je že daniilo. Nósan, hudobni duh Sódnikove hiše, ni ga skoraj zapustil. Imela sta vedno skrivne pogovore in dolga posvetovanja, slednjič glasne prepire. Nósan ni bil zdaj več tako pohleven in potuhnjeno ponižen kakor prej; precej glasno mu je že odgovarjal, in to je bilo slabo znamenje! Lizi je bila prikipele skrb do vrhunca; poleg tega ji Matija ni dal miru, da mora govoriti z očetom; pretil ji je, da pojde sam k očetu, ako se ona ne upa, naj se zgodi, kar hoče. Kaj je hotela

početi uboga žena! Sina vendar ni smela pustiti pred očeta. Slednjič se ojunaci ter sklene iti k njemu.

Bilo je zvečer; Andrej je bil sam v svoji sobi. Mož se začudi, ko vstopi žena, precej neprijazno jo ogovori:

„Kaj bi rada?“

„„Andrej!““ začne žena, položivši mu roko na ramo; „„koliko let živiva že skupaj?““

„Jaz ne štejem let, nimam časa, dolgo se mi že zdi.“

„„Štiri in dvajset let, to je lepo število v človeškem življenju.““

„Pridige poslušati ne utegnem; povej, kaj hočeš?“

„„Ali si mi imel kdaj kaj očitati ves ta čas?““

„Če nisem, pa ti bom zdaj, ako hitro ne poveš, kaj hočeš.“

„„Ali sem se kdaj vtikala v tvoje opravke?““

„Šaj bi ti tudi ne svetoval, da se vtikaj; ali se hočeš morebiti zdaj?“

„„Morebiti ni bilo prav, da se že nisem prej.““

„Žena!“

„„Da te nisem nikdar vprašala, kaj te tare. — Težke skrbi imaš, Andrej!““

„Ne beli si glave, ti imaš svoje skrbi, jaz svoje.“

„„Kaj sva si obljubila pred oltarjem?““

„Prej pridiga, zdaj izpoved, izpraševanje! To me dolgočasi!“

„„Andrej, ali nimaš res nič zaupanja do svoje zakonske žene? Ali res nisem toliko vredna, da bi mi potožil, kaj te teži?““

„Jaz nisem vaju tožiti.“

„„Umičeš se mi; ali povem ti, da ne pojdem odtod, predno mi ne razodeneš, kako stojimo; to je moja dolžnost, moja pravica!““

„Pravica? Ti imaš kako pravico? Kdo ti jo je pa dal? In če se še nocoj vse proda, da ne bodeš imela škopnika pod životom, kje imaš ti pravico se pritoževati? Kaj si mi prinesla v hišo?“

Tega se Liza ni nadejala; prvič je zdaj slišala to besedo; kakor meč ji je segla v srce. Dolgo časa molči opirajoč se ob stol z roko. Andrej sam je čutil, da se je prenagil; grdo, nemoško je bilo tako očitanje; sram ga je bilo, zato izpremeni glas ter govori:

„Ali sem ti kdaj očital, da sem te vzela, kakor si bila? Ali si bila zato menj spoštovana? Ali si česa pogršala do sedaj, kaj?“

„Ti me ne umeješ, Andrej; jaz ne govorim zase; meni je vse prav, z vsem sem zadovoljna; ne bojim se ne dela, ne stradanja, ako treba; in če bodem morala na stare dni iz hiše, v službo pojdem, za deklo; ali kaj bodo otroci? Za otroke govorim, ne zase!“

Mož nič na to. Čez nekaj časa povzame zopet žena besedo:

„Ali smo res že tako daleč, Andrej, da ni več pomoči?“

„Kaj ne bo pomoči! Nekaj dolga imam, časi so slabi, kdo je zdaj brez dolga? Neki sitnež iz mesta me pritiska. Nekako v zadregi sem res, pa se že zopet izkopljem, kakor sem se do sedaj. Pusti me, od tebe ne potrebujem pomoči ne sveta, pojdi!“

„Ne, tako me ne odpraviš, Andrej! Zdaj prvič s teboj govorim in morebiti zadnjč; zdaj moram vedeti vse. — Koliko je tistega dolga?“

„Moja skrb; saj sem ti rekel, da tebe ne potrebujem.“

„Ne govori tako, Andrej! Zakaj bi ti ne mogla jaz nič pomagati; moja dolžnost je, storiti kar morem. Glej, rada dam vse, kar imam; vzemi in prodaj vse, kar si mi kdaj dal in nakupil, zlatnino in srebrnino in pra-

znična krila, vse je tvoje; vzemi in prodaj vse, samo da se rešimo iz te stiske. Kaj bi počela s to ničemurnostjo? Mi nismo več, kar smo bili; drugo življenje nam je začeti, po svojem stanu se nositi; siromaštvo ni sramota, pošteno siromaštvo!“

To je bilo prevzetnemu možu prehudo; kaj takega slišati iz ust svoje žene! Njegov ponos, tako ponižan, tako v srce zadet, se spne po koncu kakor uporen konj. Zdaj je bil zopet ves Andrej Sódnik. Od jeze bled se zadere nad ženo:

„Zdaj sem pa sit tega moledovanja, zadnjikrat: Pojdi!“

„Torej je vse zastoj? Tudi moje solze te ne omeče?“

In ubogo ženo res posilijo solze. Ali to ga je še bolj razkačilo.

„Se tega mi je bilo treba; zdaj se mi pa hitro poberi izpred oči, da se ne izpozabim.“

„Tepel me pa menda vendar ne boš!“

„Jaz ne vem, kaj bom; ne jezi me, pravim!“

„Moj Bog, moj Bog!“

V tem trenutku se odpro vrata; Matija viharno vstopi; pri vratih je poslušal. Ko je slišal zadnje besede, ni se mogel več zdržati; moral je materi na pomoč. Ko ga oče zagleda, zagrmi nad njim:

„Zdaj pa še ti! Ravno prav si mi prišel, paglavec! Tebi tudi ni nekaj prav, ki tako potuhnjeno hodiš. Zgovorila sta se, ali jaz vama pokažem, kdo je tukaj gospodar!“

Srd in jeza premagata sina pri teh besedah. Bridko reče očetu:

„Bog ve, kdo je tu gospodar!“

„O tako, mladič! Tako se govori z očetom? Kdo te je tako lepo učil?“

„Bog mi odpusti, ali jaz ne morem drugače, oče!“

„„Kdo je tu gospodar? Ti ne, potepuh! ti nisi in ne boš nikdar!““

„Vi tudi ne; saj bo skoraj vse prodano, beračit pojdemo po svetu.“

„„Zdaj sem še jaz tu gospodar, jaz, Andrej Sódnik; in da boš vedel, da sem res, zapovem ti: Poberi se odtod, iz moje hiše! Klati se po svetu in uči se, kako se govori z očetom. Da mi ne prideš več pred oči! Ako te jutri zjutraj zagledam, spodim te s palico kakor psa od hiše. Ti še ne poznaš Andreja Sódnika. Bog ne daj, da se srečava. To je moja zadnja beseda!““

Rekši vzame klobuk in odide.

VIII.

Pozno ponoči je že bilo, ko je Matija, pripravljaje se na pot, zbiral in skladal svoje stvari; najpotrebnejše obleke je hotel vzeti seboj samo toliko, kar je lahko v roki nosi popotni človek. Peš bode popotoval Sódnikov sin, dasi je voz in konj na izbero pri hiši. Jutri zjutraj pred dnevom zapusti očetov dom; kakor hlapec, ki gre iz službe, pojde iz domače hiše; da bi ga le nihče ne videl, srditemu očetu ne sme pred obličje!

Sódnik je bil z doma, kakor po navadi; vse je bilo mirno po hiši. Razen matere ni vedel nihče, kaj se je godilo med očetom in sinom. Vsi so mirno spali, samo mati ni mogla zatisniti očesa. Matija je bil že skoraj zvršil svoje žalostno delo, ko se odpro vrata in vstopi mati. Vsa objokana sede poleg njega na stol. Čez nekaj časa izpregovori in reče žalostno sinu:

„Torej je sklenjeno, ti moraš iti?“

„„Saj poznate očeta!““

„O kaj pa da ga poznam, da bi ga ne tako!“

„„Ne žalujte, mati!““

„Ti pač ne žaluješ, tako z lahkim srcem odhajaš!“

„„Kaj sem pa dobrega imel doma? Očetu sem trn v peti, hlapca imajo raje; iz njih ust nisem čul prijazne besede, kakor da bi jim bil ne vem kaj storil.““

„Saj ti tudi nisi bil nikdar prijazen ž njim.“

„„Mati, jaz se ne morem prijaznega delati, ako nisem; če ne smem govoriti, kakor mislim, raje molčim; zato sem molčal, dokler sem mogel. Ali ko sem po nesreči blizu prišel in slišal, kako so z vami ravnali, tedaj nisem mogel več molčati; in tako se je zgodilo, kar se je moralo zgoditi prej ali pozneje.““

„Ali pomisli, da je vendar le tvoj oče; sin mora potrpljenje imeti z očetom.““

„„Če nisem prav storil, Bog mi odpusti; ali jaz nisem mogel drugače, mati!““

„Misel je bila dobra, ali to ga je le razdražilo; bojim se, da bo zdaj še huje.“

„„Jaz ne mislim tako, mati, in to je moja tolažba; morebiti jih pa ravno to strezni, da se zavedo in spoznajo, kam so zagazili.““

„Bog daj, da bi bilo tako, ali jaz imam malo upanja. Zdaj, ko pojdeš ti, zdaj ga ne bo nič več držalo, zdaj pojde vse narazen. Sama bom zdaj, čisto sama in zapuščena, brez pomoči, brez podpore, sirota!“

In uboga žena se hudo zjoka. Sin jo tolaži:

„Ne jokajte se, mati! Kaj menite, da je meni tako lahko pri srcu? Ali zdaj ni drugega; jaz moram iti, umakniti se očetovi jezi.“

„„To vidim, ali kaj misliš početi, kam se obrniti?““

„Najprej pojdem v mesto; tam se že dobi kaka služba, saj sem se nekaj učil in dela se ne bojim in se ne sramujem nobenega, da je le pošteno. Zame se ne bojte, mati; brez skrbi bodite, Bog ve, kje človeka sreča čaka.“

„„Ali kaj bo tvoja mati! O ko bi ne bilo otrok, vse bi pustila tudi jaz in šla bi s teboj po svetu. Tako pa moram ostati in trpeti.““

„Potolažite se, mati, saj se ne ločiva na večne čase. Bog ve, morebiti se skoraj kaj spremeni; mogoče, da me pokličejo oče sami domov, ko se jim poleže jeza. Sódnikov sin pri tujih ljudeh za hlapca, to jim bode strašna misel, meni ni to nič strašnega.“

„„Ali imaš za pot in da se preživiš, dokler ne dobiš kakega zaslužka?““

„Do mesta ne potrebujem ničesar; in ko bom tam, dalje me ni skrb.“

„„Ali nekaj moraš vendar imeti za potrebo; gotovine ti ne morem dati, a dam ti, kar imam. Ná, tu je nekaj zlatnine in srebrnine; Sódnikova pozdaj nŕ, da bi nosila ali pa tudi samo hranila take ničemurnosti; kaj bi mi rekli ljudje? Vzemi in prodaj vse; kolikor potrebuješ, hrani zase, drugo mi pošlji; pripomoči moramo vsi, kolikor kdo more, da se poravna dolg. Rada bi ti dala tudi vsa svoja praznična krila, da jih vzameš seboj in prodaš v mestu, meni jih ni potreba; ali tako te ne morem obložiti, da bi bil kakor tovorna žival; pojdem pa sama v mesto, brž ko mi bo mogoče, in tam se zopet snideva.““

„Mati, vi ne veste, kako mi je hudo, da moram kaj takega slišati; tako daleč smo prišli! Vendar odsvetovati vam ne morem; storite, kakor se vam zdi, da je treba. Samo to vas prosim, ne silite me, da bi vam jaz to prodajal; prehudo bi mi bilo. Hranite vse skupaj, in ako že mora biti, ako pojedete res sami v mesto, naredite s temi stvarmi, kakor se vam zdi prav, jaz ničesar ne potrebujem, mati!“

„„Kakor berač pojde torej Sódnikov sin po svetu!““

„Ne tako, mati! Kakor mlad, zdrav in krepak človek pojde vaš sin po svetu, s težkim srcem pač, da vas mora

tako zapustiti, a poln upanja, da se vse skoraj obrne na bolje.“

„Bog daj, da se zgodi, kakor upaš, sin. Srečno hodi torej in Bog bodi s teboj povsod. Obljubi mi, da ne pozabiš nikdar in nikjer svoje uboge matere; obljubi mi, da mi boš zvesto in pogosto poročal, kje bivaš in kako se ti godi. Ne čakaj, da bi te oče klical; obljubi mi samo, da se vrneš, kakor hitro dobiš poročilo, da se je nekoliko potolažil, da ti ne brani domov!“

„Vse storim, kakor želite, mati! — In zdaj pojdite mirno spat, pozno je že, potrebni ste pokoja. Z Bogom, mati!“

„Z Bogom, ljubi moj sin!“

Podasta si roko; nekaj časa tako stojita molče, potem mati odide.

Žalostna ločitev, Bog jima daj veselo združenje!

* * *

Vse mirno je bilo po trgu, vse je še spalo, samo petelini so dan oznanjevali, ko je Matija odhajal. Krepko in urno je stopal s culo na palici čez ramo. Nikogar ni srečaval, nikogar dohajal, to mu je bilo po volji. Samo koncem trga je čepela stara ženica pred ubožno kočo ob cesti. Ko ga starka zagleda, pozdravi ga prijazno:

„Bog daj dobro jutro, Matija! Kam pa, kam tako zgodaj in pa s culo na rami?“

To vprašanje ni bilo posebno prijetno mlademu popotniku, ali kaj je hotel? Molčati ni mogel in legati se tudi ne; naravnost ji torej odgovori:

„V mesto, strina!“

„Kaj praviš, v mesto?“ čudi se starka ter zmajava sivo glavo. „V mesto, pa peš, Matija, peš?“

„Zakaj pa ne? dobre noge imam. Kaj pa vi tukaj tako zgodaj, strina?“

„Solnca čakam, solnca, starost ne more spati; naduha me tare, naduha. — Srečno pot torej, Matija, dobro opravi in srečno se vrni.““

„Bog daj!“ odgovori ji Matija ter zopet urno korāči dalje.

„„Dober človek ta Sódnikov Matija,““ govori starka sama pri sebi, ko je bil mladenič že daleč od nje; „„dober človek, ne tak, kakor je njegov oče; Bog mu daj srečo!““

Bilo je lepo jesensko jutro; solnce je bilo še za gorami, a na jasnem nebu je bledela luna, zvezde so bile že vse ugasnile. Debele rosne kaplje so visele po travi; in glej, zdaj se že lesketajo kakor biseri v prvih žarkih vzhajajočega solnca.

Jutro, zlasti lepo jasno jutro ima neko posebno blagodejno moč do človeške duše. Ko mine na večer dneva luč, ko tihi mrak zagrinja trudno zemljo, vlega se prerada neka otožnost ubogemu človeku na srce; ko je vse tiho, zbuja se skrbi črv, ki je spaval v dnevnem hrupu, ter gloda in razjeda osrčje; kesanje se oglašā, bridki spomini vstajajo, obup se polāšča zbegane duše. In celo ponoči! Noč ima svojo moč, nesrečno moč! Kako samega, kako zapuščenega se čuti bolnik v temni, tihi noči! A ko zasiye belega dneva svit, splāšijo se nočni strahovi, mōra beži, ki je tlačila srce, up se povrača z blagodejno, čudotvorno svetlobo mladega dneva.

Teško noč je imel Sódnikov Matija, skrbi mu niso dale pokoja; če je za nekaj časa zatisnil trudne oči, mučile so ga neprijetne, težke sanje. A zdaj, ko je stopal v čistem, krepkem, jutranjem zraku, ko je videl okoli sebe vse tako okrepcāno, pomlajeno in prerojeno, oživljale so se mu telesne in dušne moči, širile so se mu prsi, prosto in krepko je dihal zdravo jutranjo sapo, tako

nekako lahko mu je bilo srce, bistro oko mu je zaupno zrlo v prihodnost.

Znana je stara, menda po vsem svetu razširjena vera, da ni dobro človeku, ko stopi zjutraj prvič iz hiše, zlasti ako gre po kakem imenitnem opravku, srečati staro žensko. Ta vera, ki se pač ni rodila kakor druge, enako pametne, v ženski glavi, gotovo ne v stari, ni se uresničila našemu popotniku. Sreča ga je čakala, veselje mu je bilo namenjeno, katerega se morebiti ni nadejal. Ko je stopal v klanec proti Prilesju, začne mu utripati srce. Cesta drži mimo Korenove hiše, vrata bodo že odprta; ko bi ga kdo videl, a kaj drugi? ko bi ga videla — ona! Ne, takega ga ne sme videti, kaj bi si mislila? In ko bi ga vprašala, zakaj gre v mesto, ali bi ji mogel, ali bi ji smel povedati resnico? Ne, ona ga ne sme videti! A vendar bi jo sam tako rad še enkrat videl, poslovil se od nje, tako rad!

Sódnikov Matija je bil nekako čuden, poseben človek, malo podoben drugim mladim ljudem. Dasi tako veljavnega in vsaj na videz tako premožnega očeta sin, bil je skromen, resen in priden mladenič; delo mu je bilo največje veselje. V družbo svojih vrstnikov je redko zahajal, dasi bi bil lahko prvi med njimi. Bil je zdaj v letih, ko se začne mladi moški svet ozirati po dekletih. Saj mora mladega človeka, ko pride v leta, skoraj sram biti, ako nima svoje pipe in svoje izvoljene, kakor se ponša vsak ž njo, ki ima le kolikor toliko ravne ude. Sam si vendar ne bo pripenjal cvetje za klobuk, ko gre v nedeljo k maši! Ko se zbirajo mladeniči zvečer pri vinu in se pogovarjajo o dekletih, vsi sami zmagoviti junaki, ali naj on sam tam v kotu tiči in molči, kakor da bi se zanj ne menila nobena? Kdo ima toliko poguma?

Sódnikov Matija je imel ta pogum; on se ni nikoli ravnal po drugih. Mislil je tudi on, da se mu bode treba

kdaj ženiti na očetov dom. Izbrati je hotel, kadar pride čas, nevesto, ki bo dobra gospodinja, pridna in varčna, ne glede na bogastvo ali na kako posebno, nenavadno lepoto; če bo poleg tega še čedna in bo kaj imela, tem bolje, a potrebno se mu to ni zdelo, zlasti drugo ne. In tako se je zgodilo, sam ni prav vedel, kdaj in kako, da mu pride na misel Seljanova Jerica. Ukrepal je in primerjal in zdelo se mu je, da bi ona utegnila biti prava. Ali kaj poreče oče? S to mislijo si ni Bog ve kako glave belil; saj še sam ni nič prav gotovega vedel. Rad jo je videl, to je bilo gotovo; in rad je mislil nanjo; ali do tega ni še bilo prišlo, da bi bil dejal sam pri sebi: Ta ali pa nobena! In vprašanje je bilo tudi še, kaj pravi ona. Prijazna je bila res ž njim, zdelo se mu je, da ni z nobenim tako; ali posebnega znamenja mu ni dala še nikdar, da ga rada ima, da si je njega izvolila. Z eno besedo: ljubezen do lepe Jerice je na tihem kalila v njegovem srcu, prave prilike ni bilo do sedaj, da bi bil spoznal in jasno se zavedal, kaj se godi v njem.

In ta prilika se mu je bližala zdaj.

Po nesrečnem prepiru s svojim očetom je imel glavo tako polno drugih misli in skrbi, da ni utegnil misliti na Jerico. Ali zdaj, ko se je bližal hiši, v kateri je prebivala, zdaj ko je bilo lahko mogoče, da bi se videla, jelo se mu je nekaj čudnega gibati v srcu; tako rad bi jo bil videl, saj je toliko časa ne bode; in bal se je zopet, da bi ga ona ne videla. Ta nasprotna čuta sta se borila nekoliko časa v njem; zadnjič sklene, da se hoče ogniti njenega pogleda; saj ji bo lahko pisal, ako bi je ne mogel pozabiti, in v pismu se lahko mnogokaj pove, kar se ne da tako z besedo, iz oči v oči. Ta misel se mu je zdela jako pametna. Ko pride torej do prvih hiš, krene s ceste na stezo, da bi šel za vasjo in potem krenil zopet na cesto,

Steza je držala skozi vrte z zelniki in gredami za razno zelenjavo. Matija je imel danes — kako bi dejali — posebno srečo, ali nesrečo? Ko pride do sredi vrtov, nasproti Korenove hiše, koga zagleda? Jerica, zaradi rose podpasana, s koškom v roki je stala tu sredi gre-dice in nabirala zelenjavo. Še je bil čas, Jerica ga ni bila še zagledala, ker je bila pripognjena in v delo za-mišljena; lahko bi se bil vrnil; ali mislil si je menda: Božja volja je, kaj bi se bal? In pogumno stopa proti nji. Ko je bil že tako blizu nje, da je čula njegove sto-pinje, dvigne deklica glavico in se obrne proti njemu kakor srna, ko jo kaj moti na paši. Matija je bil skoraj po nevedoma vzel culo z rame v levico, prijel palico z desnico, in se ji je tako bližal. Pogumno jo on prvi nagovori:

„Dobro jutro, Jerica, tako zgodaj že po konci?“

„In ti, Matija,““ odgovori mu deklica, „kam tako zgodaj?““

„V mesto!“

Ko je videl, da se to deklici čudno zdi, ni čakal, da bi ga dalje vprašala; sam ji reče:

„Dà, v mesto; zakaj bi jaz ne šel kedaj v mesto, in zakaj ne peš, ako se mi ljubi?“

„Tod v mesto, zakaj ne po cesti?““

Zdaj je bil nekoliko v zadregi; prahu ni bilo še zdaj po cesti, in bližnja pot tudi ni bila okolo vasi. Resnice ji vendar ni mogel povedati, malo laži v taki sili in zadregi morda vendar ne bo toliko pregreha:

„Lepša pot se mi je zdela po vrtih.“

Kdor ni vaje lagati, se mu pozna pri najmanjši poskušnji, da ne govori resnice. Matija je videl, da se deklici ne zdi prav verjetno, kar pravi. Da bi ne zabredel še globočje, ojunači se ter sklene razodeti ji vso resnico.

„Veš kaj, Jerica, tebi povem, ravno tebi, česar nisem povedal nikomur. Z očetom sva se sprla, z doma moram, po svetu, sam ne vem kam, najprej v mesto.“

„„To je žalostno, Matija! Oče so hudi nate? Ne dado se pomiriti?““

„Naš oče so nagle jeze, odgovarjati se jim ne sme, in kar enkrat reko, to je kakor pribito. Čakati je treba, da se sami premislijo.“

„„In to sem zvedela zdaj, samo tako po naključju? To ni lepo, Matija! Ogibal si se me celo, kaj bi tajil?““

In Matija res ni tajil.

Deklica se obrne hitro v stran, da si obriše skrivaj solzo iz očesa, potem mu pravi žalostno:

„Mislila sem — a zdaj vidim, da sem se motila! Ne smem te dalje muditi; z Bogom, srečno pot, Matija!“

Poda mu roko, potem hoče oditi; ali Matija ji ne izpusti roke; tako se ne more od nje ločiti.

„Ali si huda, Jerica?“ vpraša jo čez nekaj časa.

„„Kaj bom huda? Kaj si mi pa storil? Ne zameri, da sem tako govorila. Pozabi, kar si slišal; sama ne vem, kako je prišlo, kaj sem mislila; nič nisem mislila, vse je prišlo tako nagloma! Torej ne bodi hud, Matija, in — srečno pot!““

In zopet hoče oditi, ali mladenič je ne izpusti.

„To je torej tvoja zadnja beseda? Bog ve, kdaj se zopet vrnem; drugega mi nimaš nič reči, Jerica?“

Deklica molči.

„Ali se ti ne bo nič tožilo po meni, ko me ne boš videla toliko časa; ali se me ne boš nič spominjala?“

„„Kako bi se te ne? Glej, Matija, vedno si bil prijazen z menoj, to mi je dobro delo; ti nisi kakršni so drugi, zato sem te rada videla, rada s teboj govorila, saj veš, kaj bi ti pravila?““

„To je vse, drugega nič? Torej pa že vidim, da moram iti — tako —!“

„„Matija! ne igraj se z menoj! Jaz nisem, da bi se —“

Dalje deklica ni mogla govoriti; jok jo premaga, solze jo zalijejo, na glas se zjoka. Mladenič si ne more kaj: strastno jo pritisne na svoje prsi.

Zgodi se včasi spomladi, da je zvečer še bukovje vse golo in rjavo, ponoči pride blagodejen dež z neba in zjutraj je vse zeleno. Tako se je nenadoma, hipoma razvila njemu in nji ljubezen, ki jima je na skrivnem v srcu kalila.

Nekaj časa potem je Matija zopet urno koračil po cesti proti mestu. Tako čudno, tako mehko; tako veselo in tako žalostno mu je bilo srce!

IX.

Človek naj ne obupa, dokler živi; kjer njegovo oko ne vidi več pomoči, rešenja; kjer sodi človeška previdnost, da je vse izgubljeno, zgodi se lahko in zgodi se često, da se hipoma vse zasuče, vse izpremeni. Gosti, temni oblaki krijejo nebo, a glej, kakor bi trenil, razdelé se oblaki, solnce posije, sreče zorno obličje zasveti in zdajci je vse izpremenjeno. Sreča, ti skrivnostna, nedoumna moč, ti mogočna, samovoljna vladarica človeške usode, kolika je tvoja moč in oblast! Mi smo igrače v tvoji roki, igrače v roki svojeglave ženske. Ne po zaslugah, ne po vrednosti in potrebnosti, po svoji glavi deliš ti svoje darove. Brezsrdna si, neizprosna; materine solze te ne omečé; ne ganejo te zdihljaji otroka. Sovražna si poštenjaku, preganjaš ga vse žive dni; v sanjah ga slepiš, vodiš ga po sijajnih dvorih, kažeš mu svoje darove; a ko poseže željno po njih, zbudi se na svojem

trdnem ležišču. Tega se okleneš, da se te ne more iznebiti, zvesto ga spremljaš po vseh potih; kar počne, vse se mu posreči; v zlato se mu izpreobrne vse, česar se dotakne; blago se mu naklada na blago; v svoji preširnosti trosi in razmeta svoje bogastvo; vse zastonj, kup mu rase in rase! In zakaj si mu naklonila svojo ljubezen? Ker ima gladko lice, medeno govoricu, ker je beli dan zagledal v blestečem dvoru, ker se ti ljubi tako in ne drugače! Rodu za rodom v hiši si bila zvesta, slednjič se naveličaš te hiše, tega imena, obrneš se drugam in gorje puščaš za sabo. Ali ko misli človek, da si ga zapustila na veke, se premisliš, ako se ti zljubi, in vrneš se mu, ko se te je najmanj nadejal. Sreča, naključje, usoda! razna imena, eno bitje; kateri so zakoni tvojega ravnanja, kje so meje tvoje oblasti? Tebe premišljevati ni dobro človeku; del bi slednjič križem roke in mirno bi stal ter čakal, kaj pride; tebe ni izprositi, boriti se ni s teboj! Celi narodi so se ti uklonili, se vdali tvoji oblasti; neomajna postava jim je tvoja volja. In vendar ta vera ne more, ne sme biti prava; ako bi bila, kaj bi bilo potem vse človeštvo!

V trgu, v okraju, ki je prizorišče naše povesti, je bilo tisto pomlad po Matijevev odhodu vse po koncu. Nekaj nenavadnega, imenitnega se je vršilo. Ljudje so stikali glave in modrovali kakor nekaj let poprej, ko je bil počil glas, da se napravi železnica po tem kraju. Železnica! Kaj je to? Dolga vrsta voz, ki jih ne vlečejo ne konji ne voli, morda jih goni sam peklenšček, kali? In potem so ugibali, pojde-li železnica skozi njih okraj ali se ga ogne? Sódnik je pač vedel, kaj je železnica, zato jo je sovražil; ko bi bila kaj veljala njegova volja, ne bilo bi železnice ne v njegovem okraju, ne nikjer drugje. Ali vprašal ga ni nihče; možje so prišli in izmerili cesto, koder se je njim videlo; prav skozi okraj res ni šla, ali vendar tako blizu, da so njegovi

konji čez nekaj časa praznovali v hlevu; to je bilo konjem pač po volji, a ne tako gospodarju, ki jih je redil.

Nekaj podobnega se je tudi zdaj vršilo. Po zimi že se je govorilo, da je kupil neki bogat grof ali baron od nekod iz Nemškega graščino v tem kraju. Kup se je zdel ljudem neverjeten, smešen; vsaj trikrat je bilo posestvo preplačano. Grad je bil star, zapuščen; kar pomnijo ljudje, ni lastnik prebival v njem. Zemlje je bilo res mnogo, ali kaj bo ž njo? Tla so nerodovitna in tudi gozdi niso Bog ve kaj vredni. Ljudje so se posmehovali bogatino, ki ne ve, kam bi s svojim bogastvom. Ali stvar je dobila drugo lice, ljudje se niso več posmehovali, ko se je razglasilo, da so našli rudo na grajskem zemljišču, železno rudo. Zdaj se je vedelo, kaj namerava novi posestnik; železo se bo torej delalo. To je bilo zopet kaj novega v tem kraju; novo življenje se zdaj začne. To so ljudje čutili, ali vedeli niso, kako bode to novo življenje; bode-li njim na korist ali na kvar. Nikomur ni bilo prav jasno, na kako stališče naj bi se postavil nasproti novemu podjetju. Vsak bi si bil rad kaj pridobil iz tega, ali kako? Ugibanje in ukrepanje ni vse nič pomagalo, čakati je bilo treba.

Dolgo niso čakali. Ko je bilo kopno, prikažejo se v trgu tuji možje, gospodje, sami trdi Nemci. Zglasili so se najprej pri gospodi, z drugimi še govoriti niso mogli. Bili so silno oblastni možje in denarja so imeli kakor čepinj. Voza jim je bilo treba, taki možje ni da bi peš hodili. Ali v trgu ni bilo dobiti pripravnega voza razen pri Sódniku. In tako se je zgodilo čisto naravno, da so se hitro seznanili ž njim. Sódnik je za silo lomil nemško in vesti se je tudi znal z gospodo. Vozarili so se torej ves dan po grajskem zemljišču, kjer so nekaj merili po okolici za kratek čas in zvečer so sedeli pri Korenu, pili, da se je vse cedilo, dobre volje bili, peli in slednjič igrali; Sódnik je bil vedno ž njimi.

Ne more se reči, da so bili novi gosti tržanom in okoličanom posebno priljubljeni, razen onih, ki so imeli od njih kaj dobička, a teh ni bilo mnogo. Večina jih je pisano gledala, bili so jim preoblastni. Posebno mladi moški svet jim je bil gorak; gospodje so bili mladi, čedni in lepo oblečeni; zlate ure so imeli in zlati prstani z dragimi biseri so se jim svetili na prstih. Z dekleti so bili strašno predrzni ti možje, kakor se ni prej nikdar videlo v tem kraju. Zlasti eden je bil med njimi, najmlajši in najlepši in, kakor se je videlo, tudi najveljavnejši, ki je bil posebno preširen in predrzen z mladim ženskim svetom. In tu moramo reči, dasi neradi, da se jih dekleta niso tako ogibale, kakor bi bil pošten človek želel, kakor bi bili zlasti želeli očetje, matere in — mladeniči; vsak zase je vedel, zakaj.

Med onimi, ki so bili posebno nezadovoljni s tujci, je bila tudi Sódnikova mati. Sódniku se je bilo posrečilo, da se je, vsaj za nekaj časa, odkrižal najsilnejšega dolga. Liza je bila res prodala svoje dragocenosti in izročila denar svojemu možu. Hudo mu je bilo, ali vzel ga je vendar, molče, ni ji dejal prijazne besede. Pa sedaj je bil še bolj molčeč, z ženo skoraj oduren; ali to je ni žalilo; z veseljem je opazovala, da bolj doma ostaja, da se zopet poprijemlje zanemarjenega gospodarstva. Hodil je na polje, na njive, ukazoval je hlapcem in včasih je celo sam prijel za kako delo. Matija se ni motil, ko je tolažil mater; oče je bil res krenil na boljšo pot, ko je videl dom tako zapuščen. Kar se ni prej že več časa zgodilo, večerjal je celo doma, četudi ne z družino, in če je šel potem na kozarec vina, vrnil se je vselej zgodaj domov. Žena se je na tihem veselila te izpremembe, in upanje, da bode še vse dobro, se je sčasom vračalo v njeno srce. Iskala je pripravne prilike, da bi izpregovorila z njim besedo o sinu, ki je bival na tujem. Matija ji je pridno dopisoval; dobro se mu je godilo. V mestu

je bil dobil službo pri nekem velikem trgovcu; prav za hlapca je bil skonca; a ko je gospodar videl, kako je priden, spreten in zvest, izročal mu je sčasom imenitnejša opravila, slednjič ga je celo pošiljal nakupavat. Trгоvec je kupčeval z raznovrstnim blagom, z ježicami, suhim sadjem in enakimi stvarmi, katere je kupoval na drobno po deželi in prodajal z velikim dobičkom na debelo. Matija se je bil čudovito hitro privadil svojega novega življenja, prav veselilo ga je. Z ljudmi je znal dobro občevati, vedel je, kaj je dobro, kaj slabo blago, in ker se je bil gospodar njegove poštenosti do dobrega prepričal, imel je veliko zaupanje vanj. Poleg izgovorjene plače mu je dajal še po vrhu nekoliko od dobička pri kupčiji, in tako sta bila oba zadovoljna.

Za sina je bila torej Liza lahko brez skrbi, in ker se ji je bil tudi mož tako na boljše obrnil, bila je žena mirna in zadovoljna. Ali sam hudobni duh ji je bil pripeljal te nesrečne tuje može, ko jih je bilo najmanj treba. Zdaj je bil mož zopet ves izpremenjen; začelo se je zopet poprejšnje neredno življenje. Ni čudo torej, da je iz globočine svojega srca mrzila te zapeljivce. Ne tako Andrej; v svoji bistrournosti je takoj sprevidel, da bode tu kaj žeti, da ga čaka lep zaslužek; držati se je mož, ki imajo toliko oblasti in toliko denarja v roki. Sreča se je povračala v njegovo hišo, in on ni bil, da bi ji duri zapiral. Dela bode imel zopet, lahkega, prijetnega dela in živina mu ne bode več praznovala v hlevu. Ni se motil. Zidanja je bilo potreba za novo, velikansko podjetje; vse je bilo razmerjeno in določeno. Tukaj, kjer je zdaj še gozd, bode stalo veliko poslopje, kjer se bode železo lilo, in okrog vsakemu uradniku posebej svojo hišo! To bode pravo mesto; novi graščak mora biti zares bogat in radodaren mož! Treba je bilo iskati človeka, da prevzame zidanje. Ta človek mora biti veljaven mož, ki pozna kraj in ljudi. Ta mož je mogel biti samo

Andrej Sódnik. Glavni dobiček bode njegov, drugi dobe, kar jim on da zaslužka, vsega sam ne bode mogel.

Hitro je bilo vse dogovorjeno, pri vinu; gospodje se niso krčili, saj ni šlo za njihove žulje, in s tujo roko je lahko gade loviti. Poroštva ni bilo treba, še gotovega denarja se mu je naštelo na roko za razne priprave.

Andrej Sódnik je zopet lahko hodil po koncu, in tega mu ni bilo treba velevati. Nazaj je zopet glavo držal grede in oblastno je mahal z rokama, kakor da bi hotel reči: Vse naše!

Tu ne smemo pozabiti Nósana poštenjaka. Nekaj časa poprej sta se bila sprla, tako da ga ni bilo več v hišo, kar je Lizo posebno veselilo; zdaj ga je Sódnik zopet potreboval, vajen ga je bil kakor lovec psa, in tako ga je tudi rabil, tako je ravnal ž njim. Psa ni treba prositi, samo zazvižga se mu; Nósan še tega ni čakal, ko je videl, da ga je treba, pa je bil na svojem mestu. In ako hočemo biti pravični tudi proti takemu človeku, kakršen je bil Nósan, moramo reči, da si Sódnik skoraj ni mogel želeti boljšega pomočnika v svojih raznih novih opravilih. Z jezikom ali s peresom, z rokami ali z nogami, kakor je bilo treba, Nósan je bil povsod za rabo. Tudi tuji gospodje so ga bili veseli, zlasti pri vinu. Kratkočasiti jih je znal kakor malokdo in, kar je bilo največ vredno, občuten ni bil, delati so smeli ž njim kakor svinja z mehom, ako se jim je ljubilo; Nósan ni vedel, kaj je zamera.

Neko popoldne, kó je Liza sama v sobi pri mizi zamišljena sedela, vstopi Andrej ter jo ogovori:

„Nu, kaj pa zopet povešaš glavo kakor bolna kura? Zdaj jo lahko zopet po koncu nosiš; skrbi je konec! Nekaj dolga je med nama; ravno tebi sem nerad dolžan. Na, spravi, za to si lahko kupiš, kar si prodala, ali pa še kaj več!“

Rekši položil pred njo nekaj lepih, čisto novih stotakov. Liza jih še ne pogleda, z roko mu jih porine nazaj rekoč:

„Posodila ti nisem nič, zato mi tudi nisi nič dolžan; kar sem dala, sem dala rada, da bi le kaj zaleglo. Ta denar spravi, treba ti ga bo na drugo stran.“

„Jaz pa pravim, da smo zdaj zopet na trdem; Andreja Sódnika ni tako lahko ugonobiti. Nekako v stiski sem res bil, to se lahko vsakemu pripeti, to ni nič sramotnega, saj še cesar časi na posodo jemlje. Zdaj smo zopet na konju, zaslužka bo —“

„Poštenega?“

„Žena, tako se ne govori z Andrejem Sódnikom!“

„Ne zameri, Andrej, nič napačnega nisem mislila; ali ti možje, ki so prišli, Bog vedi odkod — jaz jim nič prav ne zaupam; glej, da se ne boš kesal!“

„Moja skrb! — Zdaj pa spravi to, jaz nimam časa se pogovarjati s teboj.“

„Naj bo, kakor ti hočeš, saj vem, da ne odjenjaš; denar naj tu leži, ko bi ga kedaj potreboval, kar reci mi.“

„Ti zmeraj svojo godeš; kakor hočeš, stori, da bo le mir besedi.“

Liza spravi denar, mož se obrne proti vratom. Ko je že držal za kljuko, obstoji, kakor da bi bil kaj pozabil. Obrne se proti ženi, vedno še za kljuko držeč:

„Res, kaj pa on trmoglavec? Koliko časa se bo še klatil po svetu? Ali se ni še izučil? Ako se ti zdi, velevam ti ne, poročiš mu lahko, da sme domov. Če hoče delati, doma je dela dovolj, jaz se ne utegnem pečati s kmetovanjem. Samo pameten naj mi bo in — jezik za zobmi!“

Led se je tajal. Mati je mislila, zdaj je prava prilika govoriti. Prijazno mu reče:

„Andrej, torej si vendar spoznal, da si se pre-naglil?“

„Kdo prenaglil, jaz prenaglil?“

„E beži, beži, kaj bi se tako trdega delal, kakor nisi, Andrej! Veš, kaj bi bilo prav lepo? Pravo veselje bi mu storil in meni!“

„Napreči, pa hitro ponj! Kaj?“

„Ne, tega vem da ne storiš; ali pisal bi mu lahko, samo nekoliko prijaznih besedic —“

„Ljubeznivi sin, presrčno dete! Kod se sirótišče ubijaš po svetu; ali se ti nič ne toži po domu, po materi in očetu? O pridi, pridi, odpusti svojemu očetu, ki se je prenaglil, ki hrepeni po tebi, paglavec! — Ali bi bilo tako prav, kaj?“

„Ne norčuj se tako, Andrej, saj je vendar tvoj sin!“

„Ti si mu vedno dajala potuho, zato je zdaj tak. To ti pa pravim, zapomni si dobro in tudi njemu sporoči: ako čaka, da bi ga jaz prosil in klical domov, čakal bo do sodnega dne: prej bo pobral vse ježice in oparnice, ves želod in žir po Kranjskem, Koroškem in Hrvaškem! Tako, zdaj veš, po čem so kosmači!“
Rekši krepko pritisne kljuko ter odide.

Te besede niso bile kdo ve kako prijazne; vendar žena je bila zadovoljna. Kake pol ure potem je že tekel Andrejček s pismom na pošto. Materino pismo ni prav tako govorilo, kakor se je norčeval malo prej oče, vendar blizu tako, samo da je bilo mnogo daljše, matere so bolj zgovorne.

X.

Tržani in okoličani so bili vsi kakor vrtoglavi. Mirno in zložno se zigravajo ribice v bistrem potoku, vsaka zase, kakor da bi ne bilo druge poleg nje; vrzi jim drobtino v vodo: kaka izpremema! Kako gibanje, pehanje, prekopicavanje! Kako hlastno hitanje, katera bo prej, katera več, najbolj vse, ali pa vsaj nekaj; zdaj

je prilika okoristiti se, kdo ve, kedaj pride zopet taka, morebiti nikoli!

Kmet ni prijatelj novotarijam; pisano gleda od strani vse, kar mu je novo, nenavadno, kar ni po njegovi pameti; glavo maje posmehuje se novemu podjetju, ne obeta mu dobrega uspeha; ali ko izprevidi: tu bode kaj dobička, ne pomišlja se dolgo; zlasti ko je eden začel, potem vse dere za njim. Ko pada denar, kakor mana izpod neba, treba ga je pobirati, naj ga trosi sam antikrist! Vsak skrbi zase, nikomur ni na misel, kak uspeh, kak konec bode imelo to početje; to naj premišlja on, ki je stvar začel.

Tako so mislili, tako so ravnali Andrej Sódnik in njegovi sosedje. V trgu ni bilo skoraj hiše, da bi se ne bila tako ali tako udeleževala novega podjetja. Tu je bilo dela, dobro plačanega dela vsakemu, kdor je imel voz s konji ali vola ali pa tudi prosto samokolnico; še tega ni bilo treba, dobro je bilo vsako orodje: rovnica, motika, sekira, lopata. Delo je bilo mnogovrstno, težko in lahko, za moške, ženske in celo za otročje roke. Tu je bilo kamen lomiti in drobiti, pesek voziti, zemljo kopati, pri zidanju podajati. Razen zidarjev so bili vsi delavci iz okraja; za zidarje so bili seveda Italijani; saj pri nas, in to je sramota, skoraj nihče ne zida svinjaka, da bi ne poklical laških zidarjev.

Kjer je bilo nekaj dni popred še brinje in nizko grmovje, tam je bilo zdaj prostorno zidališče. Po njem je vse mrgolelo, kakor po razbrskanem mravljišču. Tako so menda Izraelci zidali svoje mesto, vrnivši se iz babilonskega preseljevanja. Od daleč se že čuje vpitje, šum in ropot; kola krulijo, samokolnice cvilijo, živina se poganja, ljudem se ukazuje, morebiti vse nekoliko glasneje, nego bi bilo potreba. Ne zida se samo, tudi vrti se napravljajo, vsaki hiši svoj vrt. Zidovje rase iz tal, da se že poznajo posamezna poslopja. Tudi ruda

se že privaža, da bode takoj dela, ko bode plavž gotov. Deklice jo razbijajo in klepljejo s kladivi, ki so na dolgih palicah nasajena. Deklice, mlade, nedorasle deklice, ktere naj bi še v šolo hodile. Glej jih! V vrsti na nizkih stoličkih čepeč pridno in urno udrihajo po debelih gručah, da odskakuje drobiž na vse strani. Glasne so in dobre volje; zdaj prepevajo, zdaj se šalijo in smejejo, da je veselje. In vendar ni veselje. Človek, ki jih opazuje, ne more jih biti vesel. Poglej jih, zlasti starejše; mladi, otročji obrazi in vendar ne otročji! Lica jim niso okrogla, rdeča, kakršna se vidijo po navadi na kmetih; nekako vela so, upala, rekel bi skoraj: trudna; zdravje je izginilo z njih telesno, morebiti tudi dušno. In te oči, ti pogledi! preradovedni se mi zde, prerazumni v tej mladosti. Ne skrivajo se, radi se obračajo v tujca, ki ogleduje malo družbo; po moških se že obračajo. In čuj, kako govore med seboj, kako se odrezavajo moškimi, ki jim nagajajo! Sam glas že ima v sebi nekaj neotročjega, nedekliškega. Blaga sramežljivost je izginila s teh lic, iz teh oči, iz tega govora, morebiti celo nedolžnost! Ne, ne bodimo preostri, morebiti krivični; naša sodba ne bodi prenagla; upajmo, da se še nobeni izmed njenih mater ni treba sramovati svoje hčeri. Ali bistro, vajeno oko se ne da slepiti: prva slana je pala na te mlade cvetice. Pojdimo s tiho željo; angel varuh naj razprostira nad njimi svoja krila!

In vendar se človek, ki ima kaj srca, ne more tako lahko iznebiti žalostnih misli. Kako strašno hitro se stvari preobračajo na slabo! Spomladi so še bile vse te deklice kakor metulj, kateremu ni še ne dež ne veter oskrnil pisanih kril, ne človeška roka. Pet, šest mesecev samo in že taka izpremembra! Žalost obhaja človeka o takem premišljevanju. In vprašamo: ali je vse, kar tu govorimo, prenapeto, črnogledo? Kdor je imel priliko opazovati enake prikazni, kdor je hodil po mestih in

krajih, kjer so tovarne, kjer „cvete“ ona „velika obrtnija“, s katero se bogate dežele tako ponašajo: vprašamo ga, ali ni opazoval že sam enakih prikazni med mladim ženskim svetom; ali ga niso obhajale enake misli?

Zato se mi ne čudimo, kakor se je čudila gospoda v trgu, da se gospod župnik, izobražen, blagosrčen mož, pravi duhovni pastir svojim vernim ovčicam, ni mogel nikakor prav sprijazniti z novim podjetjem. Ne da bi ne bil imel srca in razuma za njih telesno blagostanje, ali nevarnost je na drugo stran velika! On je poznal nevarnost, ali kaj je mogel? Posamezen človek ni da bi jezove postavil splošni povodnji. Tu ne pomaga braniti, tu je zastoj vse poučevanje in svarjenje!

Se neka čudna bolezen se je bila v tem času pri- jela ljudi v tem okraju, prava kužna bolezen. Kaj je velika fabrika brez premoga? Graščinski gozdi, kakor smo že rekli, niso bili kdove kaj prida; zanemarjeni so bili, brez umnega gospodarstva, brez pravega varstva; drva je v njih sekal skoraj, kdor je hotel; in ko bi bili še tako veliki, vsake stvari je kedaj konec, gozdi počasi rasto. Premoga bi bilo treba za kurjavo; tako so govorili tuji gospodje. Ta glas se je bil hitro raznesel po vsi okolici; kdor je utegnil, začel je iskati tega čudnega kamena po gozdih, dasi ga morebiti še nihče ni videl svoje žive dni; samo to so vedeli, da je črn in da gori.

Pravi apostol te nove vere je bil Nósan; njemu se je valilo to črno kamenje noč in dan po glavi, tako da mu je bilo slednjič vse črno pred očmi. Ko bi ga našel, če tudi na tujem zemljišču, to je vedel, da se sme koptati tudi na tujem — to bi bila sreča, to bi bilo bogastvo! Potem bi bil Nósan mož, da bi se mu vse odkrivalo. Dolge številke so mu rojile po glavi, skoraj brez konca. Pokazal bi tem ponosnim gospodom, kako

se govori z Nósanom, ki ga zdaj tako prezirajo, tako v nič devajo. Kolikor je utegnil, hodil je sam z onimi dolgimi nogami in iskal po gozdih; razkopaval in razgrebal je kamenje kakor kokoš, ki išče glist. Sreča mu ni bila ugodna. Iz glave si je moral izbiti, dasi mu je bilo težko, lepo misel, da bode sam imel vse bogastvo, ki je v zemlji zakopano. Pridružiti si je moral tovariše, pomagače: več oči več vidi. Ni mu jih bilo treba iskati, ljudje so mu sami prinašali raznovrstno začrnelo kamenje in to, ker ni imel sam pravega domovja, v Sódnikovo hišo, kjer se je bil zdaj stalno ustanovil. Sódnik ni kazal posebnega zaupanja, da bi bilo iz tega kaj; ali Nósan mu je tako dolgo prigovarjal, da ga je pridobil na svojo stran. Uboga gospodinja je morala trpeti, da so ji nanesli vso kuhinjo polno te navlake. Zvečer se je poskuševalo, kar se je bilo naneslo čez dan. Okrog ognjišča so bili zbrani Nósan, Sódnik, učitelj, ki se je jako zanimal za te poskušnje, potem neki krojač, ki je bil, za vse novo vnet, šivanko zamenil z okorno rovnicco. Tu so kurili, da je vse pokalo, in kamenje — pekli. Kamen za kamenom je moral v ogenj, kakor se hlebci devajo v razbeljeno peč; tam so se pridno pekli in belili, ali vžgati se, goreti ni hotel nobeden. Učitelj je stal s knjigo v roki poleg kupa, jemal kamen za kamenom v roko, ogledoval ga in obračal ter primerjal, je li tak in tak, kakor je bil premog popisani v knjigi. Nekaj se mu je zdelo, da je tako, a drugo se mu zopet ni prav ujemalo. Sódnik je nekaj časa potrpežljivo gledal te učene poskušnje, ali slednjič si ni mogel kaj, da bi se ne ponorčeval:

„Možje, meni se zdi, da že diši po premogu, kaj pravite?“

To je bilo nekaj, vsi začno vohati.

„Meni se tudi zdi,“ pravi Nósan vesel; „kaj pa vi, gospod ‚ludi magister‘?“

Nósan je rad z učiteljem zinil kako latinsko, k jo je bil kje pobral.

„Jaz sem nahoden,“ odgovori učitelj, bodi si, da je bil res, ali pa ni hotel naravnost reči, da njegov nos ne čuti nič posebnega duha.

Sódnik je bil neusmiljen, s prstom pokaže Nósanu v ogenj:

„Tega le ven potegni; ta bo že pečen, ves rdeč je že!“

Nósan mu mirno odgovori:

„Potrpljenja je treba, potrpljenja, to ne gre tako naglo.“

„Meni se pa ždi, da bi prej dočakal sodnega dne,“ reče Sódnik. „Veste kaj, možje, za nočoj bodi dovolj, ogenj žejo dela; pojdimo na kozarec vina!“

To je bila modra beseda; vsi so bili njegove misli; kdo bi se bil ustavljal Sódniku, zlasti kadar je klical na vino!

* * *

Prve poskušnje se niso bile posrečile; ali Nósan se ni dal tako lahko oplášiti in odvrniti od misli, katero si je bil vtepel v glavo. In tako je prav; kje bi bile vse naše glasovite iznajdbe, ako bi ne bilo mož, kateri se, ko jim zasveti kaka nova misel v učeni glavi, noč in dan trudijo, premišljajo in preiskujejo, dokler ne pridejo stvari do konca! Takoj drugi dan potem je Nósan kolovratil zopet po gozdih, da bi prišel na sled blaženi premogovi žili. Pregovor pravi: Kdor išče, ta najde, ali tega ne pravi, kaj najde. Komu se ni že zgodilo, ko je kaj iskal, da je res našel, ali vse drugo, samo tega ne, česar je iskal. Treba ti je noža, posezi v miznico, kjer so skupaj vilice in noži, stavim, da zgrabiš vilice in to trikrat, štirikrat zaporedoma in tako tudi narobe. Enako se je godilo Nósanu. Ko je prej zajce izsledoval, zgo-

dilo se je včasih, da je ves dan zastonj iskal, zdaj, ko so mu bile čisto druge misle v glavi, zdaj so mu zajci kar tako skakali pred nogami kakor kobilice po travniku.

Ko prekorači neki greben, začuje, da nekdo drva seka. Urno se napoti proti njemu; čutil je neko potrebo, da bi govoril s kom. Od daleč že spozna moža ter ga pozdravi:

„O, dober dan, oče Seljan!“

Še dva dobra koraka navzdol in bil je pri njem, predno mu je mož kaj odgovoril.

„Zmerom tako pridni? Gorko je, gorko!“

Drvar maha in maha, kakor da bi nič ne slišal in ne videl; ali je bil slabe volje, ali pa ni posebno maral dolgopetega postopača.

„Težak kruh, oče Seljan, težak; jaz bi vam vedel lažjega!“

„Ti, lahkokruhar?““ pogleda ga pisano drvar izpod košatih obrvi; „menim, da je tvoj lažji, a moj je pošten!““

„Nu, nu, nepoštenosti mi morda vendar ne bode očitali?“ odgovori mu Nósan hladnokrvno.

„Jaz nikomur ničesar ne očitam, kjer nimam pravice, tudi tebe ne; samo rekel sem in še pravim, da je moj kruh pošten; to se menda vendar sme reči, da se človeku ni bati tožbe.““

„Midva se ne bodeva prepirala in tožarila, zlepa se pogovoriva. Jaz bi vam res kaj pametnega svetoval.“

Seljan je bil ustavil delo, naslonivši se na toporišče vpraša ga neverno:

„Ti meni svetoval? Kaj takega?“

„Vi ste mož, Seljan, ki je videl kaj sveta, ki je kaj izkusil v svojem življenju.““

Tudi Seljan je imel svoje slabosti, kaj takega ni nerad slišal, nekoliko prijazneje že mu reče:

„Tisto pa prav praviš, tisto; prehodil sem nekaj sveta, morebiti več ko ti s tistimi dolgimi kraki, ne zameri!“

Nósan ni bil vaje zameriti.

„Vojak ste bili.“

„„Kaj pa da sem bil! Ali njega dni je bilo drugačno vojaško življenje, zdaj na tem koncu sveta, zdaj na onem; z Laškega na Poljsko, s Poljskega na Nemško, z Nemškega tja doli na Ogrsko, na turško mejo, in vse peš! Tako človek res kaj vidi in izkusi, tudi uči se kaj, če nima zabite buče. Laško sem govoril, kakor bi maslo rezal, in tudi nemško sem tolkel za silo. To je zdaj vse minilo, nič škode! Pri drvarstvu je treba samo krepkih rok, in te imam, hvala Bogu!““

Zdaj je bil Seljan tam, kjer ga je hotel izkušnjavec imeti.

„Vidite, oče Seljan, to je ravno, kar sem hotel reči. Mož, ki je bil kaj boljšega vaje, ki se je kaj učil, pa ubijati se vedno z drvarstvom! In lahkega, obilega zaslužka dovolj, poštenega tudi, samo roko stegniti po njem. Vi niste več mladenič, to se lahko reče, saj jaz tudi še komaj pomnim, kedaj sem krave pasel; na stare dni bi si človek rad kaj privoščil: vi bi si lahko, vsak večer bi lahko pili svoj kozarec ali pa tudi dva. In otroka imate tudi, če ne mislite nase, mislite na svojo hčer.“

Seljan je bil že malo nepotrpežljiv.

„Kam meri to tvoje besedovanje? Povej mi naravnost!“

„„Glejte, pri naši fabriki je dela —““

„Pri fabriki?“

„„Da, pri fabriki; vse služi, kdor se more gibati, zakaj vi sami ne? Še delati bi vam ne bilo treba, samo na delavce bi gledali in dobro plačo bi imeli. Moja beseda nekaj velja pri gospodu oskrbniku, ki ima vse

v rokah. Rekel mi je, da mu bode treba vratarja, kadar bo vse dodelano, pametnega, poštenega moža. Vi bi bili kakor nalašč za to. Dobra in lahka služba!““

„Kaj pa da! Stati kakor lipov bog bi že znal in zijala prodajati; toda jaz ti pravim, Nósan: Iz tega ne bo nič. Ti in tvoj oskrbnik iščita si drugega; Seljan ne bo nikoli pri fabriki služil.“

„„Zakaj pa ne?““

„Zato da ne! Vrag vzemi tisto vašo fabriko in vse, kar jih je kje! Še tega nam je bilo treba! Kaj nismo že dovolj siromaki?““

„„Ravno zato, ker smo siromaki; tako pride denar v deželo. Ob sami kmetiji svet ne more prebiti; zato je naša dežela tako ubožna, ker nima obrtnije. Veseli bodimo, da se je našel mož, ki ima denar in voljo, pomagati nam na noge, ustvariti nam obrtnijo, ki daje ljudem zaslužka. Obrtniki so dobrotniki deželi.““

„Obrtniki so odrtniki, pijavke, ki pijo kri iz ljudstva: oni se rede in debele, ljudstvo pa hira, da ne more živeti ne umreti. Ko se je taka pijavka nasrkala in napila, pa se odvali. Jaz sem bil po svetu, videl sem, kako je v krajih, kjer je tista velika obrtnija, kjer so fabrike. Denar se res služi, ali čigav je ta denar? Gospod stanuje v gradu kakor cesar, vozi se s štirimi konji ali z osmimi, če se mu ljubi; kar je lepo, dobro in drago, vse mora biti njegovo, ravno zato, ker je drago; ona se šopiri, toliko da ne počí od samega napuha. Delavec ni človek, on je živina, suženj; milostna gospoda ga zaničuje kakor psa. Jestí mu daje samo toliko, da ne pogine, v svoji pesti ga ima gospod, ž njim dela, kar hoče. Ako se mlademu gospodiču zljubi zasesti njegov hrbet, mora uzdo vzeti v usta, hoditi po vseh štirih, trpeti, da ga bije z bičem okoli ušes. Gorje mu, ako bi ga prevrní, četudi ne rad; pri tej priči se mora pobrati z ženo in otroci. Njegovo dekle, če je čedno

— drugo zamolčim, grdo nečem govoriti; ali jeza me grabi, če pomišljam, kako se godi. Pojdi mi s tisto svojo obrtnijo, jaz jo poznam. To imenujejo bogato deželo, če jih je petero, desetero, ki so siti, belega kruha pijani, ki imajo vsega dovolj, vse drugo je pa berač! Kmet bodi kmet, dela naj in varčuje; živel bo dobro ali slabo, ali živel bo na svojem svoj gospod. Vsakega lahko zapodi z motiko, z vilami, kdor se hoče šopiriti in razgrajati po njegovem. Svoje hiše naj se drži, naj se ne klati po krčmah, pijančuje naj ne in kvartopiri; žena in dekleta naj se ne oblačijo kakor mestne gospe, tako da ima v nedeljo nekatera več na sebi, nego je vredna vsa domačija. Pridnosti in varčnosti nam je treba, ne obrtnije! Tako, zdaj sem ti povedal, kar ti gre. Z Bogom!“

Nósan je sprevidel, da se s tem starokopitnim drvarjem ne da pametno govoriti. Reče mu torej:

„Vi govorite po svoji drvarski pameti; neumen sem jaz, da sem začel z vami take pogovore; brez zamere!“

Seljan mu založi za odhod še to:

„Ti pa zameri ali ne zameri; še to ti rečem, in kar boš slišal, lahko poveš vsakemu: Ko bi se smelo, jaz sam bi šel po noči, pa bi s to-le sekiro razbrskal vse, kar ste dozdej zgradili in sezidali!“

XI.

Preklinjanje Seljanovo ni škodilo novemu podjetju. Glavno poslopje, v katerem se bo delalo železo, hiše uradnikom in delavcem za stanovanje in druge potrebne stavbe: vse je bilo dodelano. Določen in napovedan je bil že dan, ko se fabrika odpre z veliko slovesnostjo; dolgo naj ostane ljudem v spominu ime-

nitni dan, s katerim napoči nova doba temu okraju, morebiti vsi deželi.

Ali to slovesnost je hotel oskrbnik, gospod Klinger, kateremu je bilo vse podložno, združiti z neko drugo, ki je njega osebno zadevala.

Gospod Klinger je bil še mlad mož, visoke rasti, skoraj belih las, modrih oči, okroglih lic, rdečih kakor makov cvet; prava severno-nemška moška lepota. Hodil je navadno v lovski obleki, katera mu je, to se mora reči, prav lepo pristojala. Ker je imel poleg tega lepo službo, ni čudo, da je nosil glavo po koncu, sicer pa je bil dobra duša. Glavno pa je to, da je bil samec; zaradi te lastnosti ga je gospa davkarica posebno čislala; to je bil snubač, kakor gospod Valentin, ali pa morebiti še boljši, ker pri njem je bilo vse gotovo; Valentin in Klinger sta se ji zdela kakor cvet in sad; oba sta lepa, ali pameten človek raje poseže po sadu. Toda, ker je imela dve hčeri, še voliti in izbirati ni bilo treba, najboljši oba. Lahko si je torej misliti, da skrbna mati ni prezirala in zanemarjala zlatega ptiča; pridno mu je stavila mreže in pasti, pogosto ga je vabila, dobro ga je gostila z jedjo, pijačo in vsakotero ljubeznivostjo. Mladi mož se je prav dobro imel v njeni hiši; prijazno in veselo se je pogovarjal in šalil z Olgo in Ireno, ki sta v njegovi družini razkladali in razgrinjali vso svojo ljubeznjivost. Zlasti Olga se je bila prijela in polastila lepega gospoda, kakor da bi ne bilo na svetu nikakega Valentina; mislila si je pač: boljše drži ga nego lovi ga! Ubogi Valentin!

Samó to je davkarico malo skrbelo, da ji ni hotel Klinger nikoli nič dolžan ostati. Vselej, kadar je bil v njeni hiši, vedel je potem tako naravnati, da so se kam skupaj peljali, on in vsa davkarjeva družina ob njegovih troških, s hvaležnostjo torej ga ni mogla privezati; vendar zaupala je v svojo in svojih hčerâ ljubeznivost.

Ali bistrournna ženica se je motila. Klinger si je bil že izbral svojo nevesto. Z njenim očetom je bilo že vse dogovorjeno. Ženitovanje se je imelo obhajati ob enem, ko se bo tovarna slovesno odprla. Sódnik je imel res srečo; kakor v sanjah se mu je izpolnila vsaka želja. Starejša hči ga je že nekoliko skrbela, kako ji dobiti primerneža ženina? Za kmeta se mu je zdela Ana pregosposka, prešibka je bila in preomikana; tudi ga ni bilo po vsi okolici dovolj premožnega, da bi se jo upal snubiti; cesarskega uradnika ni čislal na to stran. V ti zadregi mu je prišel Klinger kakor nalašč; boljšega zeta si ni mogel želeti, in kako bi ga ona ne bila vesela? Lep zakon bo to in srečen, tega je bil mož do dobrega prepričan. Vendar govoril ni o tem ne z njo, ne z materjo; iznenaditi je hotel obe z veselo novico! Ali zdaj je bilo čas govoriti; malo dni je bilo še do odločenega časa in treba je mnogo priprav za ženitovanje.

Najprej mu je bilo govoriti z gospodinjo; potrebno sicer ni bilo, ali spodobno. Po kosilu čaka nekaj časa, da odide Ana; ker pa le ni hotela, migne ji z roko, da naj se umakne. Ko sta bila sama, potegne še enkrat krepko iz kozarca, obriše si usta, potem začne:

„Veš kaj novega?“

„„Kaj?““

„Torej nič ne veš?“

„Kaj bi vedela? Jaz imam doma dovolj skrbi in opravka, malo se menim za to, kar se godi zunaj hiše.““

Sódnik je bil danes dobre volje; kako bi ne bil? Noben človek menda ni tako odljuden, da bi ga ne veselilo komu kaj veselega povedati; zato je Sódnik nalašč prezal svojo ženo, da bi prav razdražil njeno radovednost; odgovori ji torej:

„Zunaj hiše! Kdo pa se meni o tem, kaj se godi zunaj hiš? Tu pri nas bo nekaj novega, in tebi se nič ne sanja? — Ženitovanje bo!“

„Ženitovanje?“

„Čez štirinajst dni.“

„Pri nas?“

„Pri nas, pri Sódnikovih.“

„In kdo se bo ženil?“

„Nič ženil, možitev bo, Ana ima snubača!“

Žena ga debelo pogleda. Čez nekaj časa vpraša:

„In kdo je ta snubač?“

„Ali se ti nič ne dozdeva? Ugeni!“

Ženi je bilo pač ime na jeziku, ali ni se ga upala izgovoriti; poznala je svojega moža; malo nevoljno mu torej reče:

„Kaj bom ugibala, povej mi raje!“

Sódnik še enkrat potegne, potem reče tehtno:

„Klinger. — Kaj me tako debelo gledaš? Jeli, da se nisi nadejala takega ženina!“

Liza ni vedela, kaj naj bi si mislila, kaj naj bi dejala. Če je stvar prav preišljevala, morala si je reči, da Klinger res ni napačen ženin; vsaka deklica bi ga bila lahko vesela. Ako bi bilo njeni hčeri na prosto voljo dano, da naj si voli ženina, sama bi ji ne mogla svetovati boljšega.

Sódniku je to molčanje že malo predolgo trpelo.

„Nu, kaj ždiš in tuhtaš, ali ti morebiti ni po volji, kaj?“

„Meni že, ali kaj poreče Ana?“

„Kaj poreče? Vesela ga bo!“

„Ali si že govoril z njo?“

„Kako si čudna! Kje pa smo in kdo smo? Toliko menda vendar še vem, kakor deklina, kaj je prav.“

„Saj se še prav ne poznata.“

„Kako hočeš, da naj se poznata; videla ga je dostikrat in govorila ž njim, četudi ne meni in tebi za hrbtom, kakor je navada.“

„Jaz nisem nikoli videla, ne slišala, da bi ga rada imela, da bi samo mislila nanj, in tega je vendar nekoliko potreba.““

„Bedarije! Kako je pa bilo, ko sva se midva jemala? In moreš li reči, da ni bilo prav? Naša Ana je pametno dekle, hvaležna mi bo, da sem ji izbral takega moža.“

„„Ako bi bila pa morebiti že sama —““

Liza se ni upala dalje, tako grdo jo je bil mož pogledal. Čez nekaj časa začne Andrej zopet, kakor da bi ne bil nič slišal:

„To mi že lahko verjameš, da jaz ne bom svoje hčere dajal ne vedi komu in na kaj; vse sem dobro premislil in preudaril. Klinger je dober in pameten mož; lepo službo ima, vse je v njegovih rokah; kar on pravi, to velja. Hišo ima kakor gradič, saj si jo videla, nobene ni take v trgu. Ana bo imela vsega dovolj, vozarila se bo kakor mestna gospa in delala bo samo, kar se ji bo ljubilo, za kratek čas; kako da bi ne bila zadovoljna? Lep, menim, da je naš zet tudi, ako je že tudi tega treba. Čez štirinajst dni, kakor sem rekel, bo poroka; skrbi torej, da bo vse gotovo in pripravljeno do tega časa. Ženitovanje mora biti, da se bodo ljudje zgledovali in še dolgo pomnili, kako je bilo, ko se je možila Sódnikova Ana!“

Vinska posoda je bila prazna; Sódnik je hotel vstati in oditi, a prej še reče ženi, ki je zamišljena molče sedela:

„Res, dekletu bo vendar treba povedati, hotel sem ji sam, pa zdaj se mi zdi bolje, da govoriš ti z njo; jaz nimam rad takih razgovorov, tudi ne utegnem; ženske to bolj znate, torej govori z njo, kakor veš in znaš.“

„„Kaj pa, da ne bo drugače!““ zdihne Liza, ki ni bila nič vesela te naloge; „„Bog daj, da se vse dobro izide!““

XII.

Težavno opravilo je bil naložil Sódnik svoji ženi. Liza si je bila dobro v svesti, kako težko ji bo pregovoriti svojo hčer, da naj se vda radovoljno očetovi volji ter vzame Klingerja; ali tega se pa vendar nikakor ni nadejala, da bo vse njeno prizadevanje in prigovarjanje, vsa njena materina zgovornost čisto brez uspeha. Ana je bila do zdaj vedno tiha, krotka, poslušna deklica; ne oče ne mati ji nista imela kaj očitati; rada je storila vse, kar se ji je velelo; videlo se je, kakor da bi ne imela svoje volje; ali zdaj, ko je bilo treba, se je hipoma pokazala čisto drugačno. Mirno je poslušala, ko ji je mati lepo razlagala, kaka sreča jo je doletela, kako vesela bi bila vsaka deklica takega ženina, da bi si sama ne mogla želeti boljšega; kako lepo bo živela ž njim, da naj bode očetu hvaležna, ker ji je izbral takega moža; ali ko je bil njen govor končan, odgovori ji krepko in odločno: Ne, mati, jaz ne bom nikdar Klingerjeva! In ko jo mati čez nekaj časa vpraša, zakaj ne, ji odgovori mirno, a ravno tako krepko in odločno: Zato, ker ga nimam rada. Kjer ni ljubezni v zakonu, tam ni sreče.

Kaj naj bi ji bila mati dejala na to? Molčala je, a v njenih prsih se ji je nekaj oglašalo, da hči prav govori. Spominjala se je svojih dekliških let. Tudi ona je imela nekdanj svoje mlade, zlate sanje, — katero dekle bi jih ne imelo? — Tudi nji je srce hrepenelo po neki sladki sreči, ko bo živela, četudi pod nizko, slamnato streho, z možem, katerega ona ljubi in on ljubi njo; z njim bi rada prenašala vse težave življenja. Prišel je mladi, bogati Sódnik, snubil jo je, dasi ni imela ničesar razen pridnih rok. Kdo jo ni takrat blagroval, katero dekle ni zavidalo njene sreče? In ko je bila na Sódni-

kovem domu, česa je pogrešala? Ali ni bila srečna notri do zadnjega časa, ko se ji je bilo začelo oblačiti nebo, a zdaj je zopet jasno? Če ni ona srečna, kdo je pač srečen? Tako je vsaj sodil svet, in morebiti bi bila tudi ona sama sodila tako, ako bi bila utegnila premišljevati svoje stanje. Ali čudno, ravno sedaj, ko je videla svoje ljubo dete v odločilnem trenutku, ko ji je sama prigovarjala, naj se za vse svoje žive dni zaveže z možem, katerega pozna samo po videzu, katerega, sama pravi, da nima rada; sedaj se ji je videlo, kakor da bi ji blisk razsvetlil njeno preteklo življenje, in to življenje, dasi na videz sijajno, vendar ni bilo srečno. Razoroženo se je čutila, siliti ni hotela svoje hčere, še prigovarjala ji ni več, prevelika se ji je zdela odgovornost. Vedela ni kaj odgovoriti svoji hčeri, ko ji je rekla:

„Mati, jaz sem slišala, tudi vera nas tako uči, da se morata mož in žena rada imeti; ali me ima on rad, ne vem; to pa vem, da ga jaz nimam rada; nikoli bi ga ne mogla rada imeti; zato ne bom nikdar njegova.“

Samo da bi kaj govorila, jo vpraša mati:

„Kako pa to, da bi ga ne mogla rada imeti; zakaj ti je tako zopern?“

„Nič zopern, mati; meni se vidi, kakor vsi drugi možje.““

„Kakor vsi drugi možje?“ prime jo mati, ki je pač vedela za njenega srca skrivnost, dasi ni bilo o nji nikoli govora med materjo in hčerjo.

Ana zardi, a kmalu se osrči ter reče krepko:

„Mati, jaz vam ničesar ne tajim; ko bi me bili kedaj vprašali, pa bi vam bila povedala; ker me pa niste, sem molčala. Zdaj vam pa naravnost povem! Z Brezarjevim Antonom se imava rada; če se bom kedaj možila, njega ali pa nobenega!“

„O saj sem vedela, ali oče v to nikdar ne privoli, iz glave si izbij to nesrečno misel; ti ne poznaš očeta!““

„Kaj bi jih ne poznala, saj vem, kako je bilo z bratom! Ako me bodo silili, da naj vzamem Klingerja, porečem jim odkritosrčno, kakor je res, da bi bila nesrečna ž njim; v mojo nesrečo me pa vendar ne bodo silili; tako jaz mislim. Ako bi me pa hoteli, saj me ne morejo; kaj mi hočejo, če jim grem po svetu, ne vedi kam, kakor je šel ubogi Matija? To vam pravim, mati, in to rečem tudi očetu, ako treba.“

„„Ali ko bi te tudi res ne silil, da vzameš moža, katerega ti je on izbral, Antonova ne boš nikdar z njegovim privoljenjem, to si dobro zapomni.““

„Če ne, pa naj bo, kakor je božja volja in očetova; če mi ni on prisojen, ostanem, kakor sem, vse svoje žive dni; kje pa je pisano, da moram biti srečna?“

Težko je bilo materi na to kaj odgovoriti; videla je, da bi ji bilo zastonj vse prigovarjanje, zato je molčala. Sklenila je na tihem, govoriti zopet z Andrejem, naj ne sili v nesrečo svojega otroka. Ana je pridobila iz pogovora z materjo vsaj to tolažbo, da v boju z očetom, ki jo čaka, vsaj mati ne bo proti nji, morebiti jo bo imela celo na svoji strani.

Motil bi se, kdor bi morebiti menil, da je bila Ana po tem pogovoru vsa žalostna in pobita, da je sama sedela in na tihem pretakala bridke solze. Vse popoldne po tem je mirno opravljala zdaj sama, zdaj z materjo svoja navadna opravila. Mirno vest je imela, nekako lahko ji je bilo pri srcu, da je razodela materi skrivnost, ki jo je do zdaj vendar nekoliko težila. Z obraza ji ni bilo brati, kaj se je godilo malo prej in kaj jo v kratkem še čaka.

Zvečer je šla po svoji navadi na vrt; tam na koncu vrta je imela svojo gredico z navadnimi cveticami, kakršne si goji skoraj vsako kmečko dekle, da si ima kaj v nedrije vtekniti, ko gre v nedeljo k maši. Skozi mala vratca v zidu okoli Sódnikovega vrta gre zajemat vode

iz potoka, ki je tekkel ob zidu, da bi prilivala cveticam. Ko stopi skozi vratica, zagleda blizu sebe Antona, ki je šel s polja z motiko na rami. Morebiti je vedel, da ni Sódnika doma, in krenil nalašč zdaj na to stran, kamor je pač vedel, da hodi o tem času Ana vode zajemat. Več časa se nista bila že videla. Ana, boječa po navadi, bila je danes nekako čudno pogumna. Ko ga zagleda, gre mu sama nekoliko korakov naproti; videlo se je iz vsega njenega vedenja, da je vesela njegovega prihoda, ker mu ima nekaj posebnega, imenitnega povedati. Anton je še nikoli prej ni videl, da bi bila tako pogumna, da bi se tako nikogar ne bala. Ko bi bil zdaj pristopil tudi njen oče, Ana bi ne bila pobegnila. Naravnost mu pove, kaj se vrši, kaj oče z njo namerava, kaka nevarnost preti obema. Vse to mu je pravila tako živo, tako hitro, da je pobijala beseda besedo. Mladi Brezar je stal kakor odrevenel, preveč nanagloma mu je bilo vse prišlo, komaj je prav razumel, kar je slišal. Čez nekaj časa še le se zave ter ji reče žalostno:

„O kaj pa zdaj, kaj pa zdaj?“

Deklica mu možato odgovori:

„Zdaj ni, da bi se zdihovalo, delati je treba!“

„„Ali kako, Ana, kako? Če si vaš oče kaj v glavo vtepo, saj veš, ne odjenjajo zlepa; kdo bi se ustavljal njihovi volji?““

„Jaz!“

„„Ti se boš torej branila? O bojim se, da ne bo vse zastonj!““

„Bodi mož, Anton, ne obupaj! Govorila bom z očetom, nič se ne bojim; naravnost v oči jim povem, da ne bom nikoli Klingerjeva!“

„„In če te bodo vendar silili?““

„Kako me bodo silili, če me ne bo?“

„„Ti misliš, Ana —?““

„Svet je velik. Mati mi bodo pomagali. V mesto pobegnem, tam imam znane ljudi; za deklo bom služila, predno se dam prisiliti. Kaj se mi pa more zgoditi? Jaz se nič ne bojim. Miren bodi, Anton; kako bo dalje, ne vem: samo to vem in to ti pravim: Ti me boš imel ali pa nobeden na svetu. Zdaj se ločiva. Ne bodi tako žalosten. Z Bogom!“

Poda mu roko, potem vzame posodo in odide na vrt.

Nasprotna čustva, žalostna in vesela, so se borila Antonu po srcu. Kako bi ne bil žalosten, ko je videl, da preti tako silna nevarnost njegovi ljubezni? Ali bil je tudi vesel, saj prej ni vedel, da ga ima Ana tako rada, da se sme zanašati na njeno zvestobo. Ljubil jo je, ali malo upanja je imel, da bi bila kedaj njegova; zdaj mu je upanje raslo, ko je spoznal, česar prej ni imel prilike videti, da je Ana tako junaška, tako krepkopoljno dekle; sramoval se je skoraj svoje nemoške slabosti in malosrčnosti. Veliko zaupanje je imel v njo in njeno mater. Dasi je bil torej zvedel tako žalostno novico, šel je vendar precej potolažen domov.

XIII.

Neka tolažba je poštenemu človeku, da se laž, sleparija, ki se je nekoliko časa šopirila in lesketala, prej ali slej razruši in izgine kakor pena na vodi; žalostno je samo to, da njeno lažnjivo lesketanje in veličastvo včasih predolgo trpi ter mnogega, ki ni prav utrjen v svojih dobrih načelih, oslepi, tako da krene s pravega pota. Bodimo odkritosrčni: komu se ni že včasih, ko je moral videti, kako sreča z radodarno roko siplje vse svoje dari nepoštenosti v naročje; kako vse vzhaja in rase, kar ona počenja, kako se malopridnemu, a srečnemu človeku vse klanja in dobrika — komu se ni,

pravimo, o takem pogledu jela gibati na dnu srca, v kotu, kjer bivajo manj plemeniti čuti, nekaka nevolja, ki mu je govorila: Če se nepoštenosti godi tako dobro, kaj bi se potem ti trudil in ubijal, da smeš pobirati drobtine, ki padajo z njene mize? Pameten bodi, delaj kakor ona, boj se samo človeške postave; vse se sme, česar ona naravnost in jasno ne prepoveduje! Bili so časi, videli smo jih sami, ko je ta glas mnogega odvrnil od pravega pota, da je šel in se pridružil „otrokom tega sveta.“

Drvarju Seljanu, hudemu nasprotniku novega podjetja, se je želja izpolnila: na pesek je bilo zidano novo velikansko poslopje, zgrudilo se je torej, predno je bilo še prav dodelano. Zastonj so bile vse priprave za slovesno otvoritev in za oskrbnikovo ženitovanje. Kupec grada ni bil grof ali baron, kakor se je govorilo; kupila ga je bila neka delniška družba. To ime je bilo jeziku prostega ljudstva preokorno, kmečki glavi nedoumno, zato so si ali ljudje sami izmislili na njeno mesto drugega lastnika, ali se jim je pa tako reklo — otrok ne more biti brez imena. Vse početje je bilo sleparsko, v korenini gnilo. Zato je bil grad tako drago kupljen, zato se je denar posipal kakor pesek — s tujo roko je lahko gade loviti. Nepremišljeno, vrtoglavo je bilo vse začeto; nekaj železne rude so bili res našli, ali pri natančni poskušnji se je pokazalo, da ima, kakor je Seljan že prej prorokoval, premalo železa v sebi. Prej se je denarja tako obilo pošiljalo, da ga je bilo na vse strani z vrhom dovolj, s časom ga je samo še kapalo, tako da še uradniki niso dobivali polne plače; slednjič je vir popolnoma usahnil. Zdaj se je delalo samo še na up in na menice.

Sódniku je že več časa prej svitalo v glavi, da ni vse, kakor bi imelo biti. Še je bilo morebiti čas odstopiti z malim dobičkom, morebiti celo z malo izgubo; ali človek v njegovem stanju nima treznega razuma.

Strast ga je bila omamila, igral je na vse ali pa nič: bogastvo ali pa beraška palica! Zdaj je bilo prepozno: naprej ne vem, nazaj ne smem! Preveč je bil zapleten, geniti se ni mogel na nobeno stran. Svoje ljudi je plačeval, dokler je mogel, dasi ni že več časa sam denarja dobival; zdaj je bil s svojimi močmi pri kraju. Zakaj ni storil kakor Koren? Ta je bil pametnejši, za časa se je bil umeknil, pred uimo je bil spravil pod streho svoj, kakor se je govorilo, obili pridelek. Sódniku ni bilo rešitve!

Kaka izpremema! Kjer je bilo prej vse živo in veselo, kjer se je vse gibalo in kretalo kakor na mravljišču v solncu, tam je bilo zdaj vse tiho, zapuščeno kakor v vasi, kjer razsaja kuga. Kar je bilo še ostalo ljudi, hodili so pobiti in poparjeni kakor čmrlji, ko jim je lisica pobrala satovje. Žalostno so stale bele, snažne hišice, vsaka s svojim vrtom; otožno so cvele po gredicah plemenite cvetice, človeškega očesa ni bilo, da bi se radovalo njihove lepote. Kje je bila zdaj prevzetnost in preširnost, kje razuzdanost tujih gospodov! Ogibali so se ljudi, s časom so se izgubili drug za drugim, sam oskrbnik je bil še ostal, kakor na morju poveljnik ne zapusti ponesrečene ladje, predno se ni vse rešilo.

Nekega dne pridejo zopet gospodje, drugi gospodje iz mesta. Resno so se držali in malo govorili. Ti so vse obhodili, ogledali, zapisali in slednjič vse zapečatili. Ni ga bilo kmeta, da bi ne vedel, kaj to pomeni. Kadar se kakemu kmetu zgodi kaj takega, žalostno gledajo vsi sosedje; ako bi bil morebiti tudi kateri tako trdega srca, da bi se mu ne smilil nesrečni sosed, kdo mu je porok, da prej ali slej ne zadene tudi njega enaka nesreča! Tu pa moramo reči, da ni bilo med kmeti nikakega pomilovanja, še veselje se je bralo nekim z obličja in čula se je mnoga beseda, ki je pričala, kako malo priljubljeno je bilo novo podjetje v tem kraju.

„Kaj sem vam pravil? Zdaj pa vidite! Napuh, napuh, vse napihnjeno; dregni v meh, fš! sapa ven, pa je konec napuha!“

„Radoveden sem, kaj bodo zdaj s hišami, ali jih oprtiv odnesó ali kali?“

„Škoda, da jih niso naredili na škripce, da bi jih zdaj premeknili in postavili, kamor treba.“

„Po ceni bodo zdaj hiše kakor drenulje, vsak berač bo imel zdaj svojo kakor polž.“

„Jaz bi si sam izbral eno, pa pustil svojo raztrgano lesenjačo.“

„Veste kaj, možje, zapustimo svoje podrtije, pa preselimo se sem, lepa vas bo to, raca na vodi!“

„Kaj pomaga lačnemu srebrna žlica, če je pa skleda prazna? Kje so pa naše njive, voziti bi se morali na polje kakor gospoda.“

„Kaj bomo pa z onim rjavim kamenjem, ki so ga nakopali in na kup navlekli?“

„Pretrdo je, da bi pota nasipali ž njim.“

Tako in enako so hudobni ljudje ugibali in modrovali. Človek bi bil mislil, da se bode zdaj Seljan najbolj širokoustil, ali pošteni drvar je bil plemenit, da bi si jezik brusil ob tuji nesreči; a vse vedenje njegovo je kazalo, da je vesel tega poloma.

Nekaj dni potem je bila dražba; edini kupec je bil poprejšnji lastnik, ki je vse odkupil, mnogo ceneje. Poslopja, katera je bila sezidala delniška družba, menda še zdaj stoje in bodo stala, dokler sama ne razpadejo. Tako je bilo konec kratkega veličastva.

Ko pade košati hrast v gozdu, podere in potegne s seboj to in ono manjše drevo, ki stoji poleg njega. Veliki polom je bil najhujše zadel ubogega Sódnika. On je imel zdaj strašne čase. Izginile so mu bile kratke srečne sanje, glava ga je bolela po njih. Njemu je bilo zdaj za življenje ali smrt. Prišli so zopet dolgi, viharni

pogovorj in prepiri z Nósanom; zastonj vse, kar je poskusil. Čim bolj si je prizadeval, da bi izgazil iz pogubnega močvirja, tem bolj se je pogrezal. Dokler je mogel in kjer je mogel, jemal je na posodo; zdaj je bilo vse preobdolženo, vsa njegova imovina je bila zastavljena, skoraj nič več ni bilo njegovega. Žalostno je bilo videti nesrečnega moža, skoraj čez noč se je bil postaral; prej tako čvrst in krepak, hodil je zdaj sključen in potr.

Če je vse dobro premislil in preudaril, izprevidel je, da je zdaj berač. Križem roke držeč je čakal dneva, ko mu bo vse prodano, ko bo moral morebiti s svojo družino dom zapustiti ter po svetu iti ne vedi kam. Strašno je bil ponižan ponosni Sódnik!

Pustimo za nekaj časa kraj nesreče in žalosti ter se obrnimo drugam, kjer se nam kaže nasprotna podoba. Na koncu trga, sredi sadnega vrta stoji bela, čedna hiša srednje velikosti. Kamor človek pogleda, vse snažno, vse lepo oskrbljeno; pred hišo, za hišo nobene navlake in nesnage, vsako orodje na svojem mestu, vse pospravljeno in očejeno, in vendar je danes delavnik ne praznik. Na drevju po vrtu težko da najdeš suho vejico, zato je pa tudi vse polno sadja. Na dvorišče pred hlev lahko pelješ vsako mestno gospo, še krila ji ne bo treba privzdigniti; po prstih ne bo stopala ne vihala nosu, ako ni že od sile presitna. Celo v hlev sam smeš stopiti z njo; glej: dvoje lepo rejenih, snažnih krav, dva telka in dva prazna prostora za konje ali za vole, ki so zdaj pač z doma. Vse kaže, da je tu, če ne bogastvo, gotovo zadovoljnost doma.

To je Brezarjev dom. Tam ona ženica, ki sedi na klopi pod košato hruško in nekaj šiva, je njegova mati. Drugega ni videti nikogar doma. Vendar dom ni zapuščen: po travi se pase mnogobrojna čeda kokoši in piščet in pred pragom leži skrivljen in dremlje hišni varuh. — Pred kakimi sedmimi leti, ko je še gospo-

daril stari Brezar, je bilo tukaj vse drugače, vse pusto in zanemarjeno. Stari Brezar, Bog mu daj dobro, je bil, recimo naravnost, zapravljivec in pijanec. Zahajal je rad v veselo družbo. Sódniku je bil zvest tovariš, kateri ga pa ni posebno čislal. Svojima sinoma je bil zapustil dom ves zadolžen. Zapravil bi bil vse, ako bi ne bil imel tako pridne žene, ki se je trudila in ubijala, delala in skrbela noč in dan, da ni šlo vse pod nič. Anton je bil sicer mlajši sin Brezarjev, pravzaprav bi bil imel starejši prevzeti domačijo; ali ta ni imel toliko poguma. Pogodila sta se torej, da ostane mlajši doma in izplača svojemu bratu, kar mu gre. Ta se je potem nekje v bližnji vasi priženil. Anton se je srčno poprijel težke naloge. S konca je gospodaril in kmetoval samo z materjo; čez nekaj časa je vzel deklo stari materi v pomoč, pozneje še hlapca. Jabolko, pravijo, ne pade daleč od debla. Pri Antonu Brezarju se ta pregovor ni uresničil; on ni bil svojemu očetu nikakor podoben. Slabi vzgledi zapeljujejo, a včasi, ravno narobe, človeka svare, od slabega odvrtaajo, v dobrem potrjujejo. Tako je bilo pri Antonu. Kam se pride z nemarnostjo in zapravljivostjo, to je videl pri svojem očetu. Ako se je hotel izkupati iz siromaštva, mu je bilo treba čisto drugače začeti. In to je Anton tudi storil. V krčmi ga ni bilo videti, razen kadar je bil na potu po kakem opravku, ali o kaki posebni priliki, da si je privoščil kozarec vina; še kaditi se ni bil navadil. Ponočeval in vasoval ni z moško mladino, zato je bil lahko zjutraj zgodaj na delu. S časom se je bil hlev napolnil, ker telet ni prodajal, slednjič si je celo kupil konje. Ljudje so govorili: Brezarjev ta ti ima srečo, kar počne, vse se mu dobro obnese; mi pa bodimo pravični in recimo, da ni imel nesreče, z nesrečo seveda se človek zastonj bori. V dveh letih je bil brat izplačan; še leto dni, in na hiši ni bilo več dolga. To je res, da s samim kmetovanjem Anton

tega ni dosegel; mala kmetija redi pridnega človeka, ali gotovine mu malo nese; in gotovine je bilo treba Antonu za dolgove, katere je bil prevzel po očetu. Gledati je bilo torej treba, da bi se kako drugače pridobival denar. Napravil si je najprej pepelarnico, daleč okrog ni bilo nobene. Preskrbel si je človeka, ki je znal dobro kuhati, sam pa je pepel okoli pobiral; poleg tega pa ni zanemarjal kmetije; odpadki iz pepelarnice so bili dober gnoj njivam in polju, pri njem se ni nič zametalo, najmanjša stvar se je po svoje v prid obračala; to je eno izmed najmenitnejših pravil vsakega gospodarstva, zlasti kmečkega. Njive, polja je zboljševal, kjer je mogel, kakor je kje videl ali bral, da se dela. Vsaka ped zemlje, vsaka pest prsti mu je bila takorekoč sveta. Nič ni bilo neobdelanega, nerodovitnega; kjer ni hotelo rasti nič prida, je zasadil češpljevo ali kako drugo drevesce; kakor gospodar sam, tako je moralo biti vse pridno, kar je bilo njegovega. Poleg tega je kupčeval z lesom, suhim sadjem, skratka: služil si je denarja, kjer je mogel.

Ne pozabimo omeniti, kako lepo je ravnal s svojo staro materjo. Ženica je imela na stare dni lepo življenje pri svojem sinu. Delati je smela samo kaj lahkega, bolj za kratek čas, pri hiši; časa je imela zdaj dovolj moliti in v cerkev hoditi. Bogata gospa ne more skoraj prijetnejše živeti, vsaj nji se je tako zdelo. Ni torej čudo, da je ženica svojega Antona spoštovala in ga rada imela nad vse na svetu. Prepričana je bila v svoji pobožnosti, da se nad njim očitno izpolnjuje, kar dobrim otrokom obeta četrta božja zapoved.

Pri svojih sosedah — to moramo reči njim na sramoto — Anton ni bil posebno priljubljen, ne pri mladeničih, ne pri možeh. Zahajal ni ne med ene, ne med druge. Zlasti slabi gospodarji so ga mrzili, vse njegovo življenje in delovanje jim je bilo glasno očitjanje; poleg tega so ga jim žene rade stavile v vzgled, in kaj takega

nima noben mož rad, bodi si kmet ali gospod. Sódniku se sicer ni tako godilo, njemu žena sploh ni dajala lepih naukov, vendar ga je on posebno sovražil in na videz zaničeval; ime Brezar je vedno izgovarjal, tako nekako zaničljivo, kakor da bi bilo ime kakega berača — česar je bil pač stari Brezar sam nekoliko kriv. Sódnik in Brezar, to je bilo pravo nasprotje, katero pa ni bilo Brezarju na sramoto.

XIV.

Nemoško se je zdelo Sódniku, da bi svoji ženi razodeval svoje gospodarske razmere; sam zase je gospodaril v sreči in nesreči, sam je bil za vse odgovoren, za izgubo in dobiček. Vendar Lizi ni bilo težko ugeniti in razvideti, v kakem stanju je sedaj Sódnikova hiša. To ji je bilo jasno, da zdaj ni več upati pomoči, ko se je bila prva izkazala za tako pogubno; prvi strup bolnemu telesu je bila ta pomoč, ne zdravilo. Vendar ženska ne obupa tako hitro; na vse strani je uboga žena ukrepala in ugibala, kako bi bilo moči se izkopati vsaj iz najhujše stiske in zadrege. Ko je tako premišljevala ponoči, zasveti se ji v glavi misel, katera, ako se ji posreči, obeta vsaj nekoliko pomoči, če že ne rešitve iz nesreče. Ali kaj poreče tej misli Andrej? Poskusiti je treba.

Takoj, ko je bil dan, gre k svojemu možu. Neprijazno jo sprejme, kakor po navadi; osorno jo zavrne, ko je izpregovorila prve besede, da ve, kako je s Sódnikovo hišo:

„Ne vtikaj se v stvari, ki jih ne umeš, ki ti niso nič mar. Ko bi bilo še kaj pomoči, ti si zadnja, pri kateri bi je iskal.“

Vse to je ne ostraši, mirno, a odločno mu odgovori:

„Svetovati se bo vendar smelo; poslušaj, kaj mislim, potem stori, kakor te je volja, saj te nihče ne sili.“

„„Zdaj sem pa res radoveden; nu, pokaži torej svojo modrost, ki te tako tišči!““

„Jaz vem za človeka, ki bi nam lahko pomagal, vsaj toliko, da bi nam ne bilo treba beračiti po svetu; morebiti bo tudi hotel, samo prositi ga je treba, sam se ne bo ponujal.“

„„Kdo je ta človek?““

„Brezarjev Anton.“

Sódnik se zgane pri tem imenu, kakor da bi ga bilo kaj pičilo. Srepro pogleda svojo ženo izpod košatih obrvi:

„To je tisti, ki postopa za našo Ano! Sam zlodej ti je vdihnil to misel. Svojo hčer hočeš prodajati? Prej bi je ne bil nikoli dobil, ko smo bili še na trdnem, zdaj pa še manj, dokler bo ta-le gibal; to si zapomni!“

„„Pri tebi je tudi precej ogenj v strehi. Kako prodajanje je neki to? Rad jo ima, kaj je tu napačnega, in ona ga ima rada; če ne veš, pa ti jaz povem, s teboj seveda se ne upa govoriti, ti si kakor vihar, lastni otroci se te boje. Povem ti torej, ker že o tem govoriva, nikoli je ne prisiliš, da bi vzela katerega drugega. In jaz ti pravim: pametna je, boljšega moža bi si ne mogla izvoliti. O da bi jaz le še ta dan doživela!““

„Ha, ha! Ti pa že poznaš človeka; kaj meniš, da mu je bilo za dekleta? Petice, petice! Boš že videla, kako bo zdaj; poznal je ne bo več.“

„„Jaz pa sem prepričana, da Brezar ni tak.““

„Tak ali tak, tisto, kar praviš, ne bo nič! Da bi jaz šel k njemu in ga prosil! Ljubi Anton, glej, slabo se mi godi; pozabi, kar je bilo prej med nama; zaničeval sem te, imenoval sem te berača; rekel sem ti, da ti kosti zdrobim, ako te najdem še kedaj, da govoriš z

mojo hčerjo. To je bilo takrat, ko se mi je še dobro godilo, ko je bila še Sódnikova hiša prva v trgu. Zdaj govorim drugače; zdaj sem berač, z doma me spode, če mi ti ne pomagaš.. Bodi usmiljen, Anton; vzemi mojo hčer, stori z njo, kar hočeš, samo daj mi toliko in toliko! — Ne, žena, takó se Sódnikov Andrej ne bo ponižal pred Brezarjem, svoje hčere mu ne bo prodajal, raje na često kamenje klepat.“

„Če že nočeš iti sam, kar bi se spodobilo, pusti vsaj, naj grem jaz k njemu, mene ni sram se ponižati, saj se za svoje otroke, ne zase.““

„Pojdi, kamor hočeš, iz hiše ti ne branim, ali nazaj se mi potem ne prikaži!““

Liza je videla, da bi vse njeno prigovarjanje pri trdovratnem možu nič ne zaleгло. Brez odgovora odide.

Več dni po tem nista več skupaj govorila. Sódnik je bil tak, da se mu ni nihče upal blizu; celo Nósan se ga je bal in to po pravici. Sódnik je bil, kakor se je kazalo, spoznal, da mu je bil ta človek hudoben duh, da mu je bilo v pogubo vse, kar mu je on svetoval. Po cele dni ni z nikomer izpregovoril besede; tudi hodil ni nikamor. Doma v svoji sobi je tičal, ali se je pa po vrtu izprehajal in sam s seboj govoril. Krepkega moža so bile vidno popustile vse moči; mirno je čakal, kaj pride nad njegovo hišo.

Tako je bilo minilo nekoliko dni. Neko popoldne, ko je zopet sam pohajal po vrtu, mu pride žena naproti ter ga nagovori:

„Prepovedal si mi, da ne smem k Brezarju. Pokorna sem ti bila, dasi mi je bilo težko. Brez tvoje volje nočem ničesar početi. Veš, kaj se je zgodilo? Brezar sam me je nagovoril; na polju me je videl, pristopil je k meni in mi dejal, da bi bil že zdavnaj rad prišel v hišo, ko bi se tebe ne bal, ker ve, da ga tako sovražiš. Krivo si ga sodil; Anton je tak, kakršnega sem si jaz

vedno mislila; in še več. Kdo bi si bil mislil kaj takega? Ne samo, da ima Ano rad kakor prej, da jo prosi za ženo, to sem vedela; ali rekel mi je, da je vse natanko pregledal in preudaril, kako je naše stanje. Ko bi ti hotel, pravi, izročiti in prepustiti mu vse, kakor je, poskusil bi rešiti nam, kar je moči, vsega seveda bi ne mogel. Tebi bi ne bilo treba za nič skrbeti, samo da mu daš privoljenje in pooblastilo, in da slednjič potrdiš vse njegove naredbe. Kaj praviš, Andrej? To ni nič sramotnega za nas, po moji misli. Če hočeš, in zakaj bi ne, samo reci, kedaj naj pride k tebi, da se pogovorita; ali pa če še tega nočeš, sporoči mu po meni, da privoliš, drugega ni treba. Govóri, Andrej!“

Mož ji za odgovor nevoljno odmigne z roko, potem se obrne v stran in jo pusti sámó na mestu.

Bilo je nekaj dni po tem, ko priteče in prisopihá Zalka k svoji materi:

„Mati, mati! Naš Tine je tukaj!“

„„Kaj sanjaš!““ zavrne jo mati.

„Res, res, mati! Videla sem ga in govorila sem ž njim. V brezju sem bila z Drejčkom; hotela sva iti k pastirju, ki tam pase. Drejče je nekaj iskal v grmovju, jaz sem šla pa sama naprej. Kar zagledam nekoga, ki je na parobku sedel; strah me je bilo, nazaj sem se obrnila. Kar me pokliče: Zalka, Zalka! Zdaj sem videla, da je naš Tine; po glasu sem ga spoznala. Hitro grem k njemu. O ko bi ga videli, mati, kakšen je! Ves drugačen je! Ves suh je in bled kakor zid, pa ves raztrgan, pa tako čudno gleda, mati! Ali si bolan, Tine, vprašam ga, ker si tako čuden? Nisem bolan ne, pravi, ali so oče in mati doma? Mati so doma, odgovorim mu, očeta nisem videla, ne vem, če so doma ali so kam šli. Nato mi pravi: Pojdi domov, Zalka, in mi prinesi kos kruha, ali kar dobiš, lačen sem; pa nikomur ne pravi, da si me videla. Zakaj pa ne greš domóv? vprašam ga na

to. Saj vidiš, kakšen sem, pravi, v mraku že pojdem, zdaj me je sram. Le hitro pojdi pa molči, tukaj te bom čakal. Na to sem tekla, kar sem mogla. O ko bi ga vi videli, mati, v srce bi se vam smilil! Jaz nisem mogla, da bi vam ne povedala.“

V srce je mater zbolelo, ko je slišala to žalostno novico iz nedolžnih otročjih ust: nji je bilo mahoma vse jasno. Urno se napoti s hčerko k njemu. Meč ji je presunil srce, ko je zagledala svojega sina; takega si vendar ni mislila. To je bil njen sin, ki je šel, še ni minilo leto, tako čvrst, tako cvetoč, tako ponosen od nje! Valentin se ni upal oči povzdigniti v mater, ki ga je gledala s solznimi očmi, kakor gleda samo mati svojega ljubega, nesrečnega sina. Več časa nista izpregovorila besede ne on, ne ona. Slednjič mu reče mati:

„Vstani in pojdi z menoj, nesrečno dete!“

„„Pustite me tukaj, mati, da se zmrači,““ odgovori ji Valentin.

Mati je izprevidela, da je to res najbolje. Poda mu torej nekaj jedi, ki jo je bila prinesla s seboj. Zdelo se ji je, kakor da bi delila beraču vbogajme. Morebiti je čutil tudi on kaj takega; težko mu je bilo iztegniti roko po jedi, in dasi je bil silno lačen, ni mu bilo mogoče pokusiti je, dokler ni mati odšla.

Ko je bila že tema nastala, plazil se je kakor tat proti očetovi hiši. Bil je tako srečen, da ga nihče ni videl; tudi izmed domačih ljudi ga nihče ni zapazil, ko se je zmuznil skozi vrata na dvorišče in odtod splezal na svisl v seno. Zastonj ga je mati čakala z večerjo. Ko ga le ni bilo, začelo se ji je dozdevati, kaj je. Išče ga torej povsod, kjer se ji je zdelo, da bi utegnil biti skrit; napol glasno ga kliče po imenu in slednjič se ji res oglasi. Tako išče starka s črvičem v kljunu svojega mladiča, ki se je zbeگان skril jastrebu v grmovju.

Valentin je dobro živel na Dunaju; z denarjem, katerega mu je pošiljal oče, dokler ga je imel sam dovolj, bi bili lahko drugi trije, štirje dobro živeli. Prijateljev je imel dovolj, da so mu pomagali zapravljati. Potem ko je denar od doma prihajal bolj in bolj poredkoma, je začel delati dolgove, na upanje jesti in piti, kar mu nekaj časa ni bilo težko; saj se je vedelo, da je bogatega očeta sin. Ko mu je slednjič začel oče pošiljati dobrih naukov namesto denarja, se je obrnil s svojimi prošnjami do matere. Ona mu je pošiljala, dokler je kaj imela. Ko že ni mogla več, pisala mu je in razložila vse, kako je zdaj doma. Nato so izostala tudi njegova pisma. Oče in mati sta mislila, da si je preskrbel kje kakega zaslužka. Valentin ga je bil res začel iskati, ko mu je bila že voda do grla; ali tako zane-marjenemu človeku, kakor je bil zdaj Valentin, nihče prav ne upa, da bi mu dal kako službo v hiši, ali da bi mu izročil svojega sina v pouk. Prijatelji in rojaki so mu res pomagali, dokler so mogli, ali ker so bili skoraj vsi sami siromaki, je bila njih podpora tudi skoraj pri kraju. Ker ni imel več za stanovanje, prenočeval je zdaj pri tem, zdaj pri onem znancu; ali ko so odšli slednjič vsi na počitnice, bil je čisto brez stanovanja, brez prenočišča v tujem mestu. Raztrgan, umazan in lačen se je klatil po ulicah, toliko da ni prosil vbogajme; bil je pravi potepuh. To pa moramo vendar reči njemu na čast, da ni storil v svoji najhujši stiski nikoli nič sramotnega. Prosil ni, še svojih prijateljev ni nagovarjal nikoli; jemal je samo, kar so mu sami dajali, in to vselej s pristavkom, da jim povrne, kadar bo mogel.

Slednjič ga primejo za potepuha; ker se ni mogel izkazati, kje stanuje in o čem živi, pošljejo ga, kakor se pošiljajo taki ljudje, v domovino.

In tako je ležal nekdanj bogatega Sódnika sin v senu, kakor berač, na domu svojega očeta, katerega

nesreče je bil tudi on nemalo kriv. V svojem ponižanju je blagroval hlapca, ki je hodil brezskrbno zvižgaje po dvorišču.

Mati je imela težko nalogo, povedati svojemu možu, da je sin doma. To je storila že takoj drugi dan popoldne; kar mora biti, bolje da je prej. Andrej ni zinil besede, ko je slišal to žalostno novico. Ali ko mu nekoliko potem pripelje sina, obrne se mož na stran; zdaj še le je spoznal vso velikost svoje nesreče.

XV.

Kakor se polasti nesrečnega na smrt obsojenega človeka, ko je sodba potrjena, neko brezčutje, da se več ne boji in ne upa, tako je Sódnik mirno čakal dneva, ko se mu razruši nekdanj tako veličastno in trdno poslopje njegovega blagostanja. Vendar ta dan ni prišel tako hitro, kakor se je nadejal on in njegovi znanci. Ljubezen do njegove hčere, ali usmiljenje do nesrečnega moža in njegove družine ali pa oboje skupaj, ni dalo Brezarju miru. Dasi je bil Sódnik tako prevzetno in osorno zavrnil njegovo blago ponudbo, je Anton vendar ukrepal in ugibal, kako bi bilo pomagati možu brez njegovega privoljenja, proti njegovi volji. In res je, nekaj z obeti in dobro besedo, nekaj pa tudi z gotovim denarjem, dosegel vsaj toliko, da je stvar nekako obvisela.

Tiho in žalostno je bilo sedaj vse pri Sódnikovih; nihče se skoraj ni upal na glas govoriti, kakor da bi imeli mrliča v hiši. Brez hlapca in dekle so bili, družina je delala sama, kolikor je kdo mogel. Sódnik sam in Valentin sta opravljala potrebna hlapčevska dela. Posebno žalostno je bilo videti Andrejčka in Zalko; uboga otroka, prej tako živa in vesela, sta se plazila zdaj vsa pobita in poparjena po hiši, po dvorišču in po vrtu.

Videla in čutila sta, da je zdaj vse izpremenjeno, a vedela nista, kako in zakaj. Andrej je svojega mlajšega sinka posebno rad imel; prej si ga je večkrat sede posadil na kolena ter se malo poigral ž njim; zdaj ga ni pogledal, še prav nepriljuden je bil ž njim, tako da je mater bolelo, ali rekla mu vendar ni ničesar. Zato se ga je Andrejček tudi ogibal. Vendar skrb mu ni dala pokoja. Ker mu ni hotela mati ničesar povedati, ojunači se neki dan ter gre naravnost k očetu, naj že bo kar hoče. Andrej je ravno nekaj pri kolih popravljal, ko stopi deček predenj ter ga nagovori:

„Mati pravijo, da nič ne vedo; jaz pa vem, da vedo, samo povedati mi nočejo; zato vprašam vas, oče: Zakaj je zdaj vse tako čudno pri nas? Zakaj ste vi tako žalostni, oče?“

„„Kaj to tebe skrbi?““ zavrne ga oče osorno.

Ali deček se ne da oplášiti; pogumno vpraša dalje:

„Ali je res, oče, kakor mi je dejal sosedov Francek, da nam bo vse prodano? Jelite, da ni res?“

Na te besede zavihiti Sódnik ves razkačen kladivo, ki ga je imel v roki, nad svojim sinom, rekoč:

„Poberi se mi izpred oči, spaka, če ne — —!“

Tako srditega Andrejček še nikdar ni videl svojega očeta; prestrašen odskoči nekoliko v stran, da bi ga ne zadela srdita očeta roka; potem obstoji, nič ne reče, a tako žalostno, tako milo pogleda svojega očeta, da se temu srce stopi. Urno skoči k njemu, privzdigne ga od tal, stisne ga na prsi, poljubi mu čelo, potem ga izpusti na tla in naglo odide. Vse to se je tako hitro vršilo, da se je deček komaj prav zavedel, kaj se godi ž njim; a to je pa izprevidel, da je oče nesrečen, jako nesrečen!

Neko popoldne proti večeru je bil Andrej sam na vrtu; na klopi pod drevesom je sedel in premišljal svoj žalostni stan. Čudno se je pač njemu samemu zdelo, kako je to, da stvar še tako dolgo visi; zdaj še le mu je stopilo jasno pred oči vprašanje kakor nikdar poprej:

Kaj bo z ženo in otroci? Nase ni mislil. Hudo mu je bilo pri srcu; zdaj je bil pripravljen storiti vse, kar bi mu bil kdo svetoval, da bi odvrnil skrajno nesrečo od svoje družine; že se je bil skoraj sprijaznil z mislijo, da bi stopil pred zaničevanega Brezarja ter ga prosil: Pomagaj, ako moreš! V tem trenutku je naravna ljubezen do družine premagovala prirojeno mu prevzetnost in trdovratnost — v tem trenutku; a kdo bi bil porok, da se mož, ko vstane in nastopi svojo trnjevo pot, ne premisli in ne pade zopet nazaj v svojo sta o trdosrčnost in svojejavnost.

Te težavne poti mu ni bilo treba. Ko je tako zamišljen sedel, približa se mu nekdo kakor tat s tihimi koraki. Bil je Nósan. Ko ga Sódnik nejevoljno pogleda, zapazi, da je človek nekako izpremenjen. Zadnje dni je hodil silno zanemarjen, kakor človek, ki se mu slabo godi; zdaj je imel vso novo obleko in zadovoljnost mu je sijala z obraza.

„Kaj iščeš tod?“ ogovori ga Sódnik precej osorno.

„Nič ne iščem,“ odgovori mu Nósan z nekako zamolklim glasom, kakor da bi ne imel prav dobre vesti. „Nekaj bi rad govoril s tabo, tebi na korist, ako boš pameten; ali tukaj ne gre; vstani, pojdiva v tvojo sobo; stvar ni, da bi jo vsak slišal.“

„„Kar je poštenega, lahko vsak človek sliši.““

„Pameten bodi, Andrej, drugače ne morem govoriti s teboj.“

„„Jaz pa pravim, povej mi tukaj; kar imaš; če nočeš, pa pojdi, odkod si prišel; jaz te nisem klical.““

Ko je Nósan videl, da moža ni premakniti z mesta, začne ogledavati kraj, ali ni nobenega človeka blizu. Ko se je prepričal, da sta sama, se obrne k Sódniku, rekoč:

„Vidiš, da nisem napačen človek, Sódnik? Dobro se mi godi, kar lahko vidiš, vendar nisem pozabil svojih

starih prijateljev; če imam jaz, naj imajo tudi drugi; posebno pa ti, četudi si včasih ravnal z mano malo neprijazno; ali to bodi vse pozabljeno.“

„Kaj čeljustaš!“ seže mu Sódnik nevoljno v besedo; „povej hitro in na kratko, kar hočeš; saj dobrega tako nič ne bo.“

„Dobrega, dobrega, če boš pameten, Andrej!“

Nato se ozre še enkrat plaho okoli, potem potegne nekaj iz nedrija ter pokaže Sódniku:

„Ali poznaš še to podobo?“

Sódnik debelo gleda; imel je pred očmi čisto nov stotak.

„Odkod ti to?“ vpraša ter ga ostro pogleda.

„Ta ni sam, še več ti jih lahko pokažem; taki smo zdaj mi, vidiš, Sódnik!“

„Vprašal sem te, odkod si to dobil.“

„Le počasi, vse se ti pove, samo potrpljenja je treba.“

„Kaj bi te vprašal, po pošteni poti nisi prišel do tega, to je gotovo.“

„Po nepošteni tudi ne, samo pameten mora človek biti, kakor pravim; ukradeno ni, kakor si morebiti misliš, tudi s silo ni vzeto, ne z zvijačo. Kako bi bilo potem nepošteno pridobljeno!“

Sódniku se je začelo nekaj dozdevati; vendar rekel ni nič. Čakati je hotel, da se Nósan sam izpove. Ali to ni šlo tako hitro; Nósan naredi silno prebrisan obraz, pomežika s svojimi drobnimi mišjimi očmi ter začne:

„Vidiš, Sódnik, trdi časi so dandanašnji; preveč nas je na svetu; boriti se moramo za svoj živež, kolikor nam ga je treba, da nam sapa ne uide, kakor se kateri more. Z rezanico v glavi se ne pride daleč; pameti je treba in prebrisanosti. Z velike ceste je treba včasih kreniti na bližnjico; po grmovju in trnju se je treba plaziti, četudi si človek malo razpraska roke ali obraz,

da druge prehititi. Samo vedeti se mora za bližnjice. Zakaj pa ima človek pamet, da bi je ne rabil v svojo korist? Kdor si more zlahka služiti kruha, kaj bi se ubijal z veliko druhaljo kakor črna živina! Glej, jaz jih nekaj poznam, lahko bi ti jih imenoval, pa zdaj ti jih še nočem, ki so, ni še dolgo tega, sline požirali; zdaj žive kakor vrabec v prosu. Svoje raztrgane koče so podrli in sezidali so si hiše kakor gradove. Poglej, da ti enega imenujem, Borovščakovega Martina, kako si je hitro opomogel. Ljudje ugibljejo in ugibljejo, nihče nič pravega ne ve, on se jim pa smeje. Pameten je bil, drugega nič; sreča mu je roko molila, on jo je prijel za roko, in zdaj je na trdnem. Vidiš, Sódnik, ti bi lahko ravno tako, samo da bi hotel. Vidim, da že težko čakaš, ne bom te predolgo prezal, torej naravnost: Našel se je mlad človek, prebrisana glava, da malo takih; on je pravi dobrotnik vseh, ki so brez svoje krivice zagazili v siromaštvo. — Bil je že v sedmi latinski šoli, ali veselilo ga ni čepeti za prašnimi knjigami; popustil je šolske klopi in je šel k vojakom. Ali tudi tu ni našel miru, pregrdo tu ravnajo z ljudmi; molčati je treba in trpeti vsako krivico. Ko bi bil imel biti kaznovan zaradi neke nepremišljene, a resnične in pravične besede, je popustil vojaški stan in pobegnil; zdaj se potika po deželi in se skriva pri usmiljenih ljudeh. Večkrat so mu bili že na sledu, ali dobili ga niso in ga ne bodo. Srečen, pri komur potrka on na duri, da naj ga vzame pod streho. Cesar ali kralj ne vem če plačuje tako kakor on vse, kar se mu da; bogastvo pušča povsod za sabo.“

„To je,“ seže mu Sódnik, ki mu je to besedovanje že predolgo trpelo, v besedo; „ta človek denar dela.““

„Ne tako glasno, saj ni treba, da bi vsak slišal, kar govoriva. Tako je, kakor praviš, Sódnik; bankovce dela.“

„In kaj to meni pripoveduješ?“ reče Sódnik ter vstane nemiren.

„„Ostani, nu, ostani, kam se ti tako mudi? Ravno tebi to pripovedujem in upam, da mi boš še kdaj hvalen, da sem prišel ravno k tebi.““

„Kaj hočeš od mene?“

„„Ne bodi kakor vihar, če hočeš, da se pogovariva. Miren bodi in poslušaj, potem stori, kar se ti zdi.““

„Meni se zdi, da sem te že predolgo poslušal.“

„„Kako? Saj ti nisem še povedal, pokaj sem prišel pravzaprav k tebi. Lahko si misliš, da tak človek ne more predolgo prebivati pod eno streho, ako noče, da ga zaslede. Zdaj se mora zopet preseliti in jaz sem ga pregovoril, da pride — k tebi.““

„Zakaj ravno k meni?“ reče Sódnik kakor prestrašen.

Nato Nósan nekoliko časa molči, kakor da bi prav ne vedel, kaj bi rekel; ali se pa morebiti ni upal povedati vsega, kar je mislil, da bi Sódnika ne oplašil. Reče mu torej:

„Zato, ker je ta kraj najbolj pripraven; pri Sódniku ga ne bo nihče iskal. Veš, tam v tvojem smrečju, tista koliba je kakor nalašč pripravljena za to. Tam ga naselimo, tja mu bomo nosili jedi in pijače in česar mu bo še treba. Ti samo molči in se delaj, kakor da bi nič ne vedel; za drugo bom že jaz skrbel.“

Zdaj je Sódnik molčal; na obrazu se mu je videlo, da se mu je vnel v prsih hud boj. Čez nekaj časa mu reče z resnim glasom:

„Nósan, ali veš, kaj mi svetuješ? Star si, menim, dovolj; tebi ni treba praviti, da je to veliko hudodelstvo in ostro prepovedano.“

„„Ostro prepovedano je res, in to tudi mora biti; kaj bi bilo, ko bi vsak smel kaj takega? Ali je pa to tudi hudodelstvo, pregreha, krivica, to je drugo vpra-

šanje. Ako greš v hudi vročini lačen in žejen in spehan mimo velikega vinograda, kjer visi tisoč in tisoč lepih, zrelih grozdov; sline se ti cede, ako se ti niso že popolnoma posušile; žive duše ni videti blizu; prepovedano je res, ali če sežeš po grozdu, če ga odtrgaš in pozoblješ, da si dušo privežeš — prepovedano je res, kakor pravim, ostro prepovedano; mož s puško v roki hodi po vinogradu — vendar te vprašam: Ali si storil kaj hudega? Ali se bo možu, ki ima toliko grozdja, kaj poznalo? In tebi je vendar pomagano. Država, lepa reč, ali pa država tudi skrbi zate? Ali gane samo z mazincem, da bi ti pomagala? V državi ima vsak človek pravico, mirno, da ga nihče ne moti, umreti od glada! Koliko si storil ti zanjo, dokler si mogel! Koliko si ji plačal davkov! Kaj je ona storila zate? Ali bi ne bila njena dolžnost, pomagati ti zdaj, ko si oslabel; in če tega noče, kakor je dolžna, ali nimaš pravice, vzeti si sam, kar je takorekoč tvoje po božji in človeški pravici? Če si prisvojiš toliko, da si pomagaš zopet na noge, vprašam te, komu boš storil krivico? Ali bo to tvojega soseda bolelo? Vem, kaj mi hočeš na to odvrniti: Kaj bi pa bilo, ko bi vsak to storil? Prijatelj, da se to ne zgodi, zato je že skrbjeno, nič se ne boj. Vsak tega ne more; kdor pa more, ta je neumen, ako tega ne stori. To je samo kakor neko posojilo; saj tudi država jemlje tako na posodo od svojih državljanov, kadar je sila; kadar si opomoreš, kdo ti pa brani povrniti zopet sčasom, kar si vzel na posodo, ako bi te pekla vest. Bodi torej pameten, Sodnik, in ne odganjaj sreče, ki se ti ponuja, morebiti zdaj zadnjikrat.““

Mirno je poslušal Sodnik te krive nauke; pač bi bil lahko mnogokaj na to odgovoril izkušnjavcu; vendar je bil v takem stanju, da se mu ni vse, kar je slišal, zdelo tako ničevo, kakor je bilo v resnici. Ogibajoč se pravega vprašanja začne ga strašiti:

„Ali si pa prav premislil, Nósan, kaj delaš, da meni take stvari pripoveduješ? Ali ne veš, da te imam zdaj v svoji pesti?“

„„Sódnik izdajalec, ovaduh? Ne, dobro vem, kaj delam. Lahko bi ti bil dejal, da mi daj roko in besedo, da ostane med nama, kar ti bom povedal; pri tebi tega ni treba; predobro te poznam. Četudi se nam ne pridružiš, vem, da se nam tebe ni treba bati. Človek mora vedeti, s kom govori; mož ostane mož, naj se mu še tako hudo godi. Torej, Sódnik, nič pomiselka, odloči se, udari mi v roko, kakor mož možu, in tvoje stiske je konec.““

„Ne, Nosan, tu ni treba nič pomiselka. Slabo se mi godi res, kaj bi tajil, saj tebi tako ne morem, ko bi hotel. Siromak sem, berač, a dozdam še pošten. Če ne morem drugega, pošteno ime hočem zapustiti svojim otrokom, da se jim ne bo treba sramovati svojega očeta še po moji smrti. Če mi ne veš drugega sveta, pusti me in hodi zbogom!“

„„To je torej tvoja zadnja beseda?““

„Kakor sem rekel.“

„„Kakor te je volja. Komur ni svetovati, njemu ni pomagati. Drugih imam dovolj na izbiro, ki z veseljem sprejmo mojo ponudbo. Saj ni da bi moral ravno ti biti.““ Vendar čez nekaj časa se premisli:

„Ne, Sódnik, tako te ne morem pustiti. Veš, mnogo dobrega sem pri tebi užil, ko se ti je še dobro godilo. Nehvaležen bi bil, ko bi šel drugam. Premisli se, bodi naš, ne boš se kesal. Kaj boš s svojo poštenostjo? Beračit pojdeš lahko z njo ti in tvoji otroci. Ali ni dolžnost očetu storiti za svoje otroke, kar more? Bojiš se, da bi nas zalezli? Nič se ni bati; mi smo previdni in vemo, kaj delamo; moja koža je meni tako ljuba, kakor tebi tvoja. Poskusi samo, videl boš, kako je to lahko in brez nevarnosti, samo jezik za zobmi! Nekaj srčnosti

seveda je treba. Ali pomisli, da ti ni druge pomoči. Nekdaj so možje v takem stanju, v kakršnem si zdaj ti, o polnoči v ris hodili, hudiča klicali in mu svojo dušo zapisavali. Dandanašnji ni več taka navada. Hudič se zdaj ne da več priklicati, menda ima že toliko duš v peklu, da se za nobeno več ne zmeni. — Tiho, nekdo prihaja! Premisli to stvar čez noč; jutri pridem zopet o tem času na to mesto. Bodi pameten, Sódnik. Srečno!“

Nato izgine kakor senca. Sódnik je mirno obse del na svojem mestu. Ni mu dejal, da naj pride, ne, da naj ne pride.

XVI.

Bilo je zvečer. Okoli velike mize pri Korenu je sedela kmečka družčina. Možje so se menili, kakor po navadi, o slabih časih, potoževali si svoje težave in nadloge in pili dobro Korenovo kapljico za tolažbo. Nazadnje se govorica obrne na posebne dogodbe med njimi.

„Saj pravim,“ oglasi se suh možiček v kotu, „mačko vrzi kakor hočeš, vselej ti pade na noge. Tega Sódnika ni ugonobiti. Kdaj smo že mislili, da mu je vrat zadrnilo, vendar še diha in prav krepko diha. Nas pa da le kaj dregne, pa že ležimo na tleh, da se ne ganemo več. Kaj menite, možje, kako si je zdaj zopet opomogel? Jaz pravim, v loteriji je zadel kako veliko ternó. Srečo ima ta človek, da nič takega. Moja stara stavi in stavi, pa še ambe ni nikoli zadela.“

„„Ti in tvoja večna loterija!““ zavrne ga mož z zavihanimi rokavi ter krepko pljune pod mizo. „„Brezar mu je pomagal, nič drugega. Kako da ne? Njegovo hčer ima rad in petičen je tudi, zakaj bi ne pomagal možu, ki bo danes ali jutri njegov tast!““

„Ta je bosa!“ oglesi se rjavolas, pegast mož, ki je sedel predgovorniku nasproti: „Ko bi imel Brezar toliko stotakov kolikor ima desetakov, potem bi se govorilo. Kaj veš ti, koliko ima Sódnik dolga! Vse vkup, kar imamo mi, ki tukaj sedimo, ni toliko vredno. In ko bi mu tudi Brezar mogel in hotel dati, kolikor potrebujê, da izgazi, potlej se še le vpraša, ali bi hotel Sódnik pomoči od Brezarja. Saj menda veš, kako ga sovraži in zaničuje. Ti ne poznaš Sódnika, ako meniš, da bi se kedaj pred Brezarjem tako ponižal. Ali ni bolj pametno misliti, da se je sin Matija usmilil svojega očeta? Dobro se mu godi, kakor govore, tam na Nemškem, ali kje je. Bogati trgovec, pri katerem je bil v službi, vzel ga je za tovariša; edino hčer ima in Matija bo zet njegov.“

„„Tudi takisto ne bo, kakor ti praviš, Martin,““ seže mu v besedo zaripljen možak, ki je do zdaj, brado s komolci podpirajoč, mirno poslušal to modrovanje. „Vi možje, vsi nič ne veste. Mene poslušajte in potem mir besedi! Meni je pravil Mejačev Jurij, ki ga je sam slišal, in on bo menda vendar vedel, odkod ima denar. Dobil je pravdo s tistimi možmi, ki so pri nas tovarno zidali. Vsega res ni dobil, kar so mu dolžni, a vendar toliko, da se more zopet gibati; ali upa sčasom še več. Tako, zdaj veste!““

Nato se je možiček v kotu, ki je bil izprožil ta pogovor, ravno pripravljaj, da bi mu odgovoril, ali v tem trenutku se nekaj zgodi, kar je možu sapo zaprlo. Vrata se nanagloma odpró; prikaže se ženska, ki je bila možu predobro znana. Ženska na pragu obstoji in nekaj časa molči, bodisi da je bila tako spehana, ali pa od jeze ni mogla izpregovoriti besede. Jezna je bila, to se je videlo z njenih zaripljenih lic in boljšečih oči. Vsa družba se je obrnila proti nji, razen moža v kotu, ki je bil vidno v veliki zadregi. Čez nekaj časa odpre

žena usta, in iz njih se vsuje gosta toča srditih besed in zarobljenih priimkov nad glavo nesrečnemu možu. Zdaj pa zdaj je odskočilo tudi kako zrno na njegove tovariše, ki niso prav vedeli, kako bi se držali v tej nevihti. Huda vest je pač natihoma govorila vsakemu izmed njih: kar se je njemu zgodilo, to lahko tudi tebe doleti, in ne čisto po krivem. Toda pustimo že neprijetni prizor, enako neprijeten pripovedovalcu in poslušalcu, in obrnimo se drugam, v Sódnikovo hišo.

Tu vidimo Sódnika v svoji sobi, v pogovoru z Valentinom. Rad je imel, kakor vemo, Sodnik svojega sina, hvalil ga je in ponašal se ž njim pred svetom, toliko bolj ga je peklo, da zdaj tako brez pravega dela postopa doma. Njegova prva skrb je bila torej, ko si je bil opomogel, kar najprej mogoče, odpraviti ga z lepa od hiše. Poklical ga je k sebi, da bi mu razodel svoj sklep.

„Saj to menda sam vidiš in čutiš, ljubi sin,“ pravi mu prijazno, „da ni vse, kakor bi imelo biti. Očital ti ne bom ničesar, ne dajal ti dobrih naukov, kakor bi bila morda očetovska dolžnost; saj sem tudi sam nekoliko kriv, da je tako. Da ne more dalje tako biti, da ni tukaj tvoje pravo mesto, to pač čutiš sam. Na Dunaj, praviš, da ne moreš nazaj, ne bom te pritiskal in izpraševal, zakaj. Ali vlačiti se tod kakor megla brez vetra, to te ne more veseliti in tudi meni je hudo, ko te tako vidim. Glej torej, da si preskrbiš kje kako malo službo za silo, da boš vendar vsaj kaj; da bi bil kedaj to, kar sem s teboj nameraval, tega upanja pač ne smem več imeti. Pojdi v mesto, tam se najprej kaj najde, če ni drugače, kaka služba za pisarja. To je vendar nekaj za začetek, potem se bo že dalje videlo. Če ti bo sila, saj veš, kje imaš očeta; vendar skrbi kolikor mogoče, da se skoraj postaviš na svoje noge. Tvoji materi sem že sam vse razložil; poslovi se na kratko od nje in od

drugih. Potem pojdi zbogom. Na, tu imaš nekaj za prve potrebe, dobro gospodari, priden bodi, varuj se dolgov in slabe tovarišije.“

Valentin spravi podani mu denar ter reče očetu:

„Vi ste bili vedno dobri z mano, oče, dasi sem bil tako malo vreden vaše dobrote. Tudi zdaj ste mi storili, česar sem sam najbolj želel. Skrbeti hočem naprej, da vam ne bodem delal sramote, kakor sem vam jo do sedaj. Zdravi ostanite, oče!“

Valentin bi bil morda še kaj rekel, ali v tem trenutku je bil res tako ginjen, da je še zadnje besede težko izgovoril. Bil je, kakor smo videli, lahkomiseln, razvajen, samopaš človek, ali poleg tega je imel vendar mehko srce, v katerem je našla dobra beseda svoje mesto, in razuzdano življenje mu ni zadušilo zadnje iskre pravega čuta in moštva.

Se tisto noč je spal pod tujo streho in Andreju Sónniku se je bil odvalil težek kamen od srca.

XVII.

Prijazni bralec ne bodi nevoljen, da ga že zopet vedemo v gostilno; ali v trgu, v katerem se suče naša povest, ni bilo v onem času ne čitalnice ne kazine, ne strelišča ne drugega enakega mesta, kjer bi se bili možje zbirali in pogovarjali ali pa samo kratkočasili. Korenova gostilna je bila našim tržanom, kmetom in gospodi, edino prilično zbirališče. Tja nam je iti, ako jih hočemo najti zbrane.

Bilo je torej pri Korenu, v soboto zvečer, ko človek rad malo prej izpreže ter se oddahne in si, ako mogoče, kaj privošči. V soboto večer se je zbirala, kakor smo že slišali, navadno gospoda iz trga pri Korenu v stranski, gosposki sobi. Tudi nocoj vidimo tu

vso družbo zbrano: gospoda okrajnega sodnika za starejšino v kotu, gospoda davkarja, priglednika, pristava in kar je druge drobnejše gospode. Precej pozno je že, vendar družba ni nič kaj glasna in vesela, kakor po navadi; nič se jim prav noče. Gospod sodnik je bil nekako slabe volje. Dobra kapljica Korenova se je zastonj borila z meglami, ki so mu mračile visoko čelo. In ker ni sodnik dobre volje, kako bi mogli, kako bi smeli biti podložniki njegovi! Bil je, da naravnost rečemo, nocoj prav dolgočasen večer, da že dolgo ne tako. To si je menda vsak sam pri sebi mislil, a kaj takega reči ni spodobno. To je bilo Korenu prav neprijetno, a krčmar že celo ni, da bi se po sili vtikal v take gosposke zadeve. Pokušal je sam svoje vino in pokušal, a njemu se je zdelo, da vino ne more biti krivo slabe volje, katero je bilo videti na vsakem obrazu. To je potolažilo poštenega krčmarja, češ: jaz sem storil svojo dolžnost, če se gospôda vendar dolgočasi, kaj to meni?

Poskušal je zdaj ta, zdaj ta, da bi gospodu v kotu razvedril čelo. Gospod davkar mu je pravil svoje najzanimivejše lovske dogodbe, gospod pristav ga je zapletal v najbolj zvita pravoznanska vprašanja, in tako so si drugi prizadevali vsak po svoji moči: vse zastonj! Mož jih je mirno poslušal, zdaj pa zdaj tudi malo prikičal; a to je bilo vse, njegove misli so bile vidno kje drugje. Rad bi bil kateri vprašal gospoda, kaj mu je, ali upal se ni nobeden; čakali so, da jim morebiti mož sam razodene, kaj ga teži. In to se je tudi res zgodilo.

„Gospôda!“ izpregovori z uradno resnim glasom. „Nekako tihi smo nocoj. Meni se nič prav ne ljubi, kakor ste gotovo že vsi zapazili. Ni čudo! Uradnih skrbi se človek ne iznebi tudi pri vinu. Danes mi je prišel drugi dopis o tistem potepuhu, tistem Zaplôtniku, ki se, kakor pravijo, klati in potika po našem okraju; zakaj ga nismo že izsledili! Saj veste, gospodje, da smo storili

vse, kar je bilo v naši moči. Poročil sem bil, da so vse naše prizadeve brez uspeha. Nato je bil nekaj časa mir. Zdaj mi je pa prišel, kakor pravim, zopet dopis, da je v naših krajih, da ga moramo najti in jim izročiti živega ali mrtvega. Sam zlodej ga je zanesel sem, v ta mirni kraj, kjer nimamo in nismo imeli, kar sem jaz tukaj, ne razbojnika, ne tatu, sploh ne človeka, katerega preganja postava, če je res tukaj, kakor pravijo. Lepo priložnost imamo, gospoda, pokazati svojo bistrournost in zadobiti priznanje in pohvalo, morebiti še kaj več od zgoraj. Ali kako? to je vprašanje. Ta človek je kakor večša; povsod je in nikjer. In če ga tudi vjemo, ne drži ga ne ozidje ne železje. Saj so ga imeli v Gradiški in na Ljubljanskem gradu, zakaj ga pa niso boljše varovali! Zdaj ga pa mi iščimo!“

Nato se oglasi bistrourni gospod davkar, še predno je okrajni sodnik vse povedal, kar je hotel:

„Ta Zaplotnik ima gotovo tisto čudodelno korenico, ki ima neki tako moč, da vsak zapah odskoči, ko se ga človek z njo dotakne.“

„„Da bi ga le že skoraj imeli!““ reče zopet okrajni sodnik; „„potem bi me ne skrbelo dalje. Ali kako? Šaj smo že steknili vsa kota; iskali smo ga kakor šivanke, vse zastonj! Kaj menite, gospoda?““

Nato se oglasi gospod pristav:

„Jaz bi dejal, gospod okrajni sodnik, da se je treba obrniti na prebivalstvo našega okraja; župani treba, da nam pomorejo, saj to je njihova dolžnost.“

„„In tudi drugi možje,““ pristavi gospod priglednik. „„Jaz poznam človeka, ki bi nam lahko največ pomagal, samo ko bi hotel. Znana so mu vsa kota tod okrog, časa ima dovolj in prebrisan je tudi dosti za to. Ali mož ima svoje muhe, lepo je treba govoriti ž njim in tudi obljubiti mu kaj seveda.““

„Kdo je ta človek?“ vpraša radovedno okrajni glavar.

„Neki Seljan, drvar, saj ga morda poznate, gospod!“

„Kaj bi ga ne poznal, naše Jerice oče!“

„In ravno nocoj je tukaj. Prišel je zopet svojo Jerico gledat; ves zaljubljen in zamaknjen je vanjo.“

„Kaj, ko bi ga kar poklicali, gospoda?“

Nato vstane eden izmed gospodov in gre v veliko sobo po Seljana.

Čudno se je zdelo Seljanu, kaj mu hoče gospoda, da ga kliče. Nerodno vstane izza mize in čez nekaj časa se prikaže med durmi ter pozdravi družbo:

„Dober večer, gospoda! Kaj bi mi radi? Brez zamere!“

„Pojte sem enkrat pit, oče Seljan!“ ga pokliče okrajni sodnik ter mu pomoli iz kota čez mizo svoj kozarec. „Saj smo stari znanci.“

Kaj takega se ni bilo Seljanu še nikdar zgodilo, zato ni precej vedel, kako naj bi se vedel, da bi bilo prav.

„Vaši Jerici na zdravje!“ prigovarja mu starejšina.

„Tisto pa tisto!“ zareži se vesel stari drvar in potegne enkrat precej krepko; potem poda zopet nazaj kozarec.

„Sedite malo k nam, oče Seljan!“ veli mu okrajni sodnik.

„Tega pa že ne, tega,“ brani se pošteni drvar; „človek mora vedeti, kako je kje treba. Vsak po svojem stanu. Pri vojakih sem bil; oče Radecki sam mi je bil nekaj, ko nas je ogledoval, prijazno na ramo potrkal, ko sem tako prav korenjaško v vrsti stal, ‚trebuh notri, prsi ven!‘ in grdo sem gledal, da je bilo strah! Videl sem nekaj sveta, kaj bi ne vedel, kako se je vesti z

gospodo! Ne, sedem ne; brez zamere; stoje bom poslušal, kaj vas je volja, gospod.“

„Vi ste pameten mož, oče Seljan,“ začne se mu dobrikati okrajni sodnik; „in pošten mož, to nam je vsem dobro znano in zato vas tudi čislamo. In ker vas tako čislamo, hočemo se na vas obrniti v neki prav imenitni stvari, da nam pomagate, oče Seljan.“

„Jaz da bi pomagal c. kr. gosposki? Menda se norčujete, gospod, brez zamere.“

„Ne, oče Seljan, prav za res govorim; vaše pomoči potrebujemo; ravno vi nam lahko pomagate, ako hočete, kakor morebiti nihče drug tako.“

„Zdaj sem pa res radoveden. Kaj takega, gospod?“

„Gotovo ste že slišali govoriti o nekem Zaplotniku.“

„Tistem, ki kmetom denar dela, kakor se pripoveduje.“

„Prav tistem potepuhu.“

„Prebrisana glava, raca na vodi! — brez zamere! Ta zna kaj, ta; zastonj ni bil v črni šoli. Bankovce pravijo da dela take, da jih ni ločiti od cesarskih. Jaz sem si že večkrat mislil, zakaj ga cesar sam ne vzame v svojo službo; on bi mu delal take bankovce, da bi jih ne mogel nihče ponarejati. In tudi za kaj drugega bi ga lahko imel, ker je človek tako bistre glave in tako umetalne roke.“

„Oho! oče Seljan, to ne gre kar tako, kakor si mislite vi; kaj niste tudi slišali, da je ta Zaplotnik od vojakov pobegnil? Taki ljudje se ne jemlje v cesarsko službo. Saj ste bili sami vojak in veste torej, kako veliko hudodelstvo je to, če kdo pobegne od vojakov.“

„Kaj pak da vem, gospod! Ali to pa tudi vem, kako grdo se včasih z ubogim človekom pri vojaki ravna. Hladne krvi je treba, da se vse molče potrpi; Zaplotnik je nima, kakor je videti.“

„Vi ga torej zagovarjate, oče Seljan!“

„Jaz ga nič ne zagovarjam, brez zamere, gospod! Taki ljudje se morajo kaznovati, drugače bi morda nihče ne ostal pri vojaki; samo to sem hotel reči, da Zaplotnik tega pač ni storil iz same preširnosti.“

„Pustiva zdaj to, oče Seljan; poslušajte, zakaj sem vas poklical. Slišali ste menda tudi, da se ta nepridiprav zdaj potepa po naših krajih.“

„Govori se to in to, a vsega pameten človek ne verjame. Če sodim po tem, kar sem slišal o njem, moral bi skoraj sklepati, da bi ga ravno tod zastonj iskali. Ta človek ima to navado, da ga ravno tam ni, koder ga iščejo, kjer pravijo da je.“

„Jaz vam pa pravim, da je tukaj. Od zgoraj se nam je namignilo, da je tukaj skrit.“

„To je dobro, da se vam je povedalo, kje je, zdaj ga lahko primete.“

„Vi me ne umete, mož, ali me pa nočete umeti.“

„Malo počasne pameti sem res, ne zamerite, gospod. Zaplotnik bi vas hitreje in bolje razumel.“

Gospod okrajni sodnik je bil v zadregi, da ni mogel vpričo takega poslušalstva možu blizu. Vedel ni, kaj naj bi mislil, da je mož tako neumen, ali se pa samo neumnega dela. Malo nevoljen torej nadaljuje svojo obravnavo:

„Poslušajte torej, da vam jasno povem, zakaj smo vas poklicali. Človeka moramo dobiti v pest, tako ali tako. Ukrenili smo, da bi nam vi lahko pomagali, oče Seljan.“

„Jaz naj bi vam pomagal človeka loviti, gospod?“

„Zakaj ne? Vi ste tod povsod dobro znani. Vi lahko z ljudmi govorite in jih izprašujete, v vas imajo zaupanje. Vam lahko mnogokaj pride na uho, kar vas pripravi na sled.“

„„Motite se, gospod; star mož sem, ne slišim tako dobro, kakor vi mislite; in moje noge niso več tako gibčne, da bi gonil človeka kakor pes zajca.

„Kako čudno govorite! Tu ni treba nič goniti, kakor pravite; za to imamo že druge ljudi, samo izslediti ga je treba. In to je ravno vam lahko. Pomislite, da je vsakega poštenega človeka dolžnost, podpirati gosposko, ko preganja kakega hudodelca. In vrhu tega vaš trud ne bo zastonj. Če se nam posreči z vašo pomočjo, da ga ujamemo, verjemite mi, da vas ne pozabimo, ko bo čas. Srebrn ali morda celo zlat križec vas čaka in poleg tega tudi gotovega kaj.“

Zdaj pa drvarja obide nevolja. Moško se pokoncu vzpne ter reče gospodu krepko in odločno:

„Kakor ste vi, gospod, zdaj jasno z menoj govorili, tako naj vam tudi jaz naravnost brez okolišev povem, kar mislim. Siromak sem, gospod, kakor vidite. Nobelega dela se ne branim, da ga le zmorem; ne ogibljem se zaslužka, samo da se mi ga ni treba sramovati. Če imate zame kako delo, kakršnega sem vajen: da vam nasekam drv, nakoljem ali zložim v skladanico; če je treba na cesti kaj popraviti, kamenje klepati, blato pospravljati, po zimi sneg kidati, ali kaj drugega takega, gospod, rad vam postržem in zadovoljni boste z mojim delom. Ali da bi vam lovil ljudi — nikdar — brez zamere! Tega stari Seljan ni vajen. Križec mi obetate! Kaj bi jaz s križcem, zlatim ali srebrnim? Ko bi ga dobil in pripel na to le raztrgano obleko — krave bi se mi smejale, brez zamere!“

„„Vашe besede, oče Seljan, so jako nespodobne!““

„Brez zamere, gospod! Pomislite, da imate drvarja pred sabo; drvarji ne govorimo, kakor da bi rožice sadili.“

„„Vi bi, kakor sem vas zdaj spoznal, utegnili še temu človeku dajati potuho; vi bi morda celo —““

„Bog ne daj, gospod! Toliko že vem, kaj sme pošten človek in kaj ne. Hudodelnika ne bom skrival pod svojo streho, ali lovil ga tudi ne bom. Jaz nisem ustvarjen za ovaduha, brez zamere. Za to so drugi ljudje. Saj imate svoje biriče in žandarje; zakaj jih pa plačujemo in redimo? — Brez zamere!“

„Tako se ne govori o uradnih osebah!“

„Saj jim ne pravim nič napačnega. Ta stan ni nepošten, potreben je tudi, ali imeniten se mi ne zdi, brez zamere! Dober večer, gospoda!“

Rekši se družbi prikloni, potem se po vojaško zasuče in odide.

XVIII.

Da pojasnimo vedenje Seljanovo v gosposki družbi pri Korenu, katero bi se utegnilo komu zdeti nekako čudno, treba je nam nekoliko nazaj poseči v naši povesti. Poštenu drvar ni bil prišel samo svoje hčerke gledat v Korenovo hišo, kakor se je reklo. Mož je bil tisti dan v veliki stiski in zadregi, kakor morebiti še nikoli prej v svojem življenju. Ugibal je in si belil glavo, kaj naj bi storil, da bi bilo prav; ali to je bilo težko ugeniti. Njegove dolžnosti so si bile tako navskriž, vsaj njemu se je tako zdelo, da se ni mogel za nobeno odločiti. Ko si človek ne ve pomagati sam, gre k prijatelju, znancu, da naj mu on svetuje, kaj storiti. Ali ta pot je bila Seljanu zaprta. Najboljšemu prijatelju ni smel razodeti, kaj ga teži, da samo povedati mu, kar je vedel. V tej zadregi je slednjič storil, kar bi bil morda mnogokdo drug na njegovem mestu. Ko se je zvečerilo, se napoti v gostilno; morebiti mu vino razvedri glavo, da mu zasveti prava misel, ali pa da si vsaj za nekaj časa prežene skrbi, ki mu niso dale pokoja. Ni se mu posrečilo

ne eno ne drugo, še s težjim srcem je šel od Korena in doma ni vso noč zatisnil očesa.

Kaj je bilo?

Popoldne je v gozdu počival, kakor po navadi, za nekaj časa od svojega dela. Solnce je gorko pripekalo z jasnega neba; legel je v senco za grmovje. Kraj je bil samotен, vse tiho okrog. Kó tako leži, kar začuje korake in človeški glas. Bila sta dva človeka, ki sta se mu bližala po ozki, malo izhojeni stezici. Moža sta bila v živem pogovoru, a to tako, da se je eden jezil, kakor je bilo čuti od daleč, drugi ga je pogovarjal in miril. Ko prideta blizu njega, ustavita se oba, in Seljan je bil, za grmovjem skrit, nehotoma priča naslednjega pogovora:

„Jaz ti pa pravim, da ne grem več nazaj v ta brlog, saj nisem divja zver. Sit sem že tega pasjega življenja. Če mi ne morete dati poštenega stanovanja, kakršno se človeku spodobi, pa grem, kaj pa imam tukaj pri vas! Še dobre strehe ne; po vseh udih me že trga. Kaj je meni tega treba? Kaj imam od vsega svojega dela in truda? Pusti me, s Sódnikom moram govoriti!“

Glas, s katerim so bile govornjene te jezne besede, bil je Seljanu čisto neznan.

Nato je nekdo bolj šepetaje, vendar tako, da je Seljan vsako besedo razumel, tolažil svojega tovariša:

„Torej bodi vendar pameten; ne vpij vsaj tako; ko bi te kdo slišal! Ti si kakor vihar; daj si kaj dopovedati. K Sódniku menda vendar ne boš hodil o belem dnevu! Kaj hočeš s Sódnikom?“

Ta glas pa je bil Seljanu predobro znan. Bil je Nósanov. Poslušalcu so začele čudne misli rojiti po glavi. Kaj imata ta dva moža? Z največjo radovednostjo in pozornostjo je na uho vlekel tovarišev odgovor:

„Kaj hočem s Sódnikom? V svojo hišo me mora vzeti, najlepšo sobo mi dati, katero ima. Jaz hočem prebivati kakor človek. In to že od danes naprej.“

„„Ali si z uma, prijatelj? Pri Sódniku hočeš stanovati? Kaj te tako koža srbi, da jim hočeš naravnost v pest?““

„In če me primejo, kaj meni to? Življenje me več ne veseli. Poštenosti sem se odrekel, preganjan se potikam in skrivam kakor zverina po svetu; truden sem, pokoja si želim takega ali takega, da je le pokoj. Pregrešil sem se zoper postavo, izstopil sem iz človeške družbe, ki se mi je zdela krivična, da bi pomagal zatiranim siromakom; kaj je moje plačilo? Nehvaležnost, gola, grda nehvaležnost! Rabite me v svoj prid kakor orodje; kje so moje pravice, kje je moj užitek? Tega bodi konec!“

„„Gosposki hočeš torej v roke? Ali ne veš, kaj te čaka, Zaplotnik? Sam zlodej vedi, kaj me je motilo, da sem se spečal s tem človekom!““

„O ti zgaga! Tako ti z mano govoriš, ti, ki si desetkrat malopridnejši mimo mene, dasi o belem dnevu zahajaš med ljudi! Da se moram bratiti z ljudmi, kakršnen si ti, to je moja najhujša pokora!“

„„Jaz nisem vedel, da si tak. Izdati se hočeš najprej samega sebe, potem še Sódnika in mene?““

„Tisto bo, kakor se mi bo še zljubilo; tebe vsaj bi gotovo ne bilo škoda, ko bi te obesili na prvo drevo, katero jim je pri roki, samo škoda drevesa; nobeno ni zaslužilo take sramote!“

„„Tako je prav, to rad slišim; zdaj vidim, ljubi moj Zaplotnik, da se samo norčuješ z mano, da me strašiš, kakor je tvoja stara navada. Potolaži se, vse bo še dobro; sam bom govoril s Sódnikom; pripraviva ti najlepše stanovanje in vse, česar si želiš; najina skrb, samo miren bodi.““

Na to je bilo slišati, da sta moža nadaljevala svojo pot. Kaj sta potem govorila, kaj se je dalje zgodilo, Seljan ni več vedel. Ali že to mu je bilo dovolj. Zdaj

mu je bilo jasno, odkod ima Sódnik zopet svoje premoženje, o katerem so ljudje tolikanj ugibali.

Zdaj se je začela Seljanu velika skrb. Že prej je slišal govoriti, da Zaplotnika tod iščejo, ali za to se je on malo menil. Toda zdaj? Če ga ujemó? Če se jim morebiti sam izda, kakor je govoril v svoji nevolji? Za Nósana se pač ni bal; ali kaj bo potem s Sódnikom? Ne da bi bil rad imel prevzetnega moža, zakaj neki? Sódnik ga je zaničeval kakor vsakega siromaka, in to boli tudi drvarja. Zlasti po tistem prizoru pri Korenu, ko je mladi Sódnik tako nespodobno nadlegoval njegovo hčer, Seljan ni bil poseben prijatelj Sódnikovi hiši. Za Sódnika samega torej bi ne bil genil z mazincem. Ali tu je bilo nekaj drugega. Njegov sin Matija je rad imel njegovo hčer in ona je njega rada imela. To je mož dobro vedel. Zato se je zdaj bal za Sódnikovo hišo. Če jo doleti ta nesreča, ta sramota, da Sódnika primejo in obsodijo za hudodelnika, kaj potem? Ali bo mogla njegova hči biti kedaj vesela? Uboga Jerica, ubogi Matija! Poleg tega je bil tudi prijatelj mlademu Brezarju, ki je snubil Sódnikovo Ano. — Ne, to ne sme in ne more biti! Ta strašna nesreča se mora odvrniti, ali kako? Ukrepal je na vse strani: najkrajša pot je bila pač naravnost k Sódniku povedat mu, kaka nevarnost mu preti. Ali ta pot mu je bila pretežka, prezoprna. Govoriti z njegovo ženo? Prebridko! Najraje bi se bil obrnil na njegovega sina, toda kje je bil ta? Povedati Brezarju? Ta bi se morebiti sam ne bil upal pred Sódnika. Slednjič je šel, kakor smo slišali, dobrega sveta ali vsaj tolažbe iskat h Korenu. Kaj je tam zvedel? Zdaj je še le prav videl in čutil, kako velika je nevarnost in kako blizu. Da bi le ne bilo že vse prepozno! Njemu na čast moramo pristaviti, da ga je pač obšla tudi misel, da bi bila prav za prav njegova dolžnost iti naravnost h gosposki ter ji razo-

deti, kar je bil tako nenadoma zvedel. Da se mu je zdela ta misel pregrozna, da ni čutil v sebi dovolj moči zvršiti jo; kdo ga bo obsojal zaradi te slabosti? Ali mu je bilo moško kaj takega storiti v njegovem stanju? Ni čudno torej, da je imel mož nemirno, težko noč po teh dogodbah. Danilo se je že, ko ga je slednjič premagal zaspanec.

Ko se je zbudil malo časa po tem, izginili so bili čudoma vsi dvomi iz njegove glave. Mahoma mu je bilo jasno, kaj naj stori, četudi si ni bil v svesti, zakaj.

Nekoliko časa potem ga vidimo, ki korači, kolikor moči praznično oblečen, proti Sódnikovim. Čudno! Pot se mu ni zdela tako težka, kakor se je prej bal. Miren je bil, še mislil ni mnogo, ena sama misel mu je bila jasno pred očmi: Tako mora biti!

Prijazni bralec! Morebiti se ti zdi to čudno; ali pomisli, spomni se, kako ti je bilo, ko si ti moral iti v prvič k izpovedi. Ali se ti ni zdelo, da ni nič strašnejšegaⁿ na svetu, da tega ne moreš in ne moreš! Ali slednjič, ko si videl, da ni drugače, ojunačil si se, nastopil si svoj križev pot, šel si takorekoč miže v nevarnost, da celo nekako lahko ti je bilo pri srcu.

Tako nekako se je godilo našemu Seljanu. Ko pride pred Sódnikovo hišo, zagleda malega Andrejčka, ki se je že na cesti igral. Veselo ga ogovori deček:

„Kaj pa vi, stric, tako zgodaj pri nas?“

V srce je starega moža zabilelo to otrokovo vprašanje. Odgovori mu:

„Očeta iščem; ali so že vstali?“

„„Kaj pa da so, na dvorišču jih menda najdete ali pa na vrtu.““

Seljanu ni bilo treba moža po vrtu iskati. Na dvorišču ga sreča, ravno je hotel z doma. Molče se gledata moža nekaj časa. Potem reče Seljan:

„Nekaj bi rad s tabo govoril, Sódnik.“

Te besede so bile govorjene s tako nenavadnim, skoraj skrivnostnim glasom, da so Sódnika čudno zadele. Na misel mu ni prišlo, da bi se obregnil nad možem, kakor je bila sicer njegova navada. Mirno ga vpraša:

„Kaj takega? Govori, meni se mudi na polje.“

„Malo moraš že potrpeti, tako hitro ni, da bi se to povedalo, tukaj že celo ne; sama morava biti.““

Molče gre Sódnik gori v svojo sobo, Seljan pa za njim. Ko bi bil v tem trenutku kdo Sódniku roko na levo stran prsi položil, čutil bi bil, da mu srce hitreje utriplje.

Ko sta bila v sobi, sname Seljan ključ od zunaj iz vrat ter sobo od znotraj zapre.

Sódnik ga gleda in pravi:

„Kaj pa to? Menda vendar nisi prišel iz slabega namena? Dobro, da nimaš sekire pri sebi.“

Nato Seljan, kakor da bi ga ne bil slišal:

„Sódnik! Tvoj sin in moja hči se rada imata; zato sem prišel —“

Sódnik si oddahne pri teh nenadnih besedah, češ: To je torej in jaz sem mislil, bogve, kaj bo! Čelo se mu zvedri, veselo mu reče:

„In za to je bilo treba vrata zaklepati? Toda kaj pravim? Prav si storil, Seljan; kaj takega res ni da bi svet slišal. Saj vendar nisi tako neumen, kakor sem mislil, Seljan. Snubit si torej prišel? Ali to je kaj novega; prej se je hodilo dekleta snubit, ti pa si staro navado obrnil narobe. Vendar predno dalje govoriva, povej mi, Seljan, ali si bil že pri Žitniku tako zgodaj? Koliko kozarčkov si ga pozobal? Hudega pravijo, da ima Žitnik, takega, ki po grlu praska in v lase leze.“

To je starega moža vendar malo zbudilo, žganja ni pil, dasi je bil drvar. Precej ostro ga torej zavrne:

„Sódnik, ko bi vedel, po kaj sem prišel, premislil bi malo bolj, kaj govoriš. Ali povedal ti še nisem, ker si mi besedo prestrigel.“

„„Kaj nisi dejal, da zato, ker se, kakor praviš, moj sin in tvoja hči rada imata? Ali za to se jaz ne menim, kaj moj sin rad ima. Vrata sem mu pokazal, šel je po svetu; pojdi ga iskat, in kadar ga najdeš, naredita, kakor se vama vidi. Mene ni treba vprašati. Zastran mene naj vzame beračico, ciganko ali še kaj hujega; njegova volja, njegova pokora. Če si pa prišel, Seljan, ali te je pa morda Matija sam poslal, pogajaj se z menoj, da naj privolim v ta beraški zakon, da naj mu prepustim svojo domačijo; rečem ti, in ti si dobro zapomni, da iz te moke ne bo kruha: dokler bom jaz gibal, Matija ne bo prestopil s tvojo hčerjo Sódnikovega praga. Tako, zdaj sva pri kraju. Pojdi in odkleni vrata!““

Ko je videl, da ga Seljan ne sluša, hotel je iti sam vrata odpirat. Ali Seljan ga prime krepko za roko ter mu reče odločno:

„Stoj, Sódnik; jaz menim, da bo vendar bolje, če vrata ostanejo zaprta, bolje zate, ne zame. Kar se pa tiče moje hčere in tvojega sina, rečem ti samo to: Ne prenagli se, da se ne boš kesal. Ti si me krivo razumel, ali se pa delaš, kakor da bi me bil. Ko bi jaz hotel, da privoliš v to ženitev, ne bilo bi potreba, da te prosim. Ti sam bi me prosil, predno potihne ropotañje tega voza, ki drči zdaj mimo tvoje hiše po cesti; na kolenih bi me prosil, Sódnik, samo da bi te jaz hotel tako ponižati; ali zaradi tega nisem prišel.“

„„Prej sem menil, da si pijan, zdaj pa vidim, da si znorel; z norim človekom se samo norec pregovarja. Poberi se; če ne, ti pomagam!““

Te grozeče besede je govoril Sódnik brez pričanja, samo da bi zakril, kolikor moči, strah, ki so mu ga bile zbudile zadnje besede Seljanove. To je

Seljan dobro čutil, hotel je končati neprijetni pogovor, reče mu torej naravnost:

„Sódnik, Zaplotniku so na sledu; to sem ti prišel povedat; stori zdaj, kar se ti zdi!“

Strela je bila udarila v hrast. Vsa kri je Sódniku silila proti srcu; bled kakor zid se je tresel po vsem životu, za stol se je moral prijeti, da bi ne omahnil. Ko bi mu bil Sódnik ne vem kaj storil, zdaj je bil Seljan za vse maščevan. Usmiljenje je imel z ubogim možem, ki je tako ponižan trepetal pred njim. V tolažbo mu reče z ginjenim glasom:

„Mene se ne boj, Sódnik! Storil sem ti zaradi tvojega sina, kar sem mogel, morebiti več, nego sem smel; zdaj grem. Z Bogom!“

Nato odklene vrata in odide.

XIX.

Tako imenitnega dneva ni morebiti imela okrajna gosposka v trgu, odkar je bivala v tem kraju.

Imeli so Zaplotnika!

V bližnji vasi se je bil zvadil z neko deklino; k nji je hodil v mraku vasovat. Ko se je to zvedelo, poslali so tja dva žandarja, ki sta ga čakala skrita. Še tisti večer je šel njima brezskrbno v past. Nič se ni branil, ko sta planila nanj iz zakotja, mirno se je njima dal vkleniti in gnati v trg. To je bil torej oni glasoviti Zaplotnik, katerega je bilo tako težko vjeti, še teže držati! Kakemu razbojniku ali spoh velikemu hudodelcu ni bil podoben; mlad je še bil in dosti čednega lica; in res je imel srečo pri ženskem svetu; a ravno to je bila njegova nesreča.

Veselje je sijalo z lica okrajnemu sodniku, ko je zagledal ujetnika pred sabo; mislil si je: Nam ne uideš; dobro hočemo shraniti takega ptiča! Sam je šel pre-

gledat ječo, lastnoročno je pretipal železno omrežje, s katerim je bilo zavarovano njeno edino okence. Sam je dvakrat krepko obrnil ključ v vratih za njim in potem še poskusil, če zapah dobro drži. Zadovoljen je bil in mirno je šel spat po tem imenitnem opravku.

Novica, da imajo Zaplotnika, se je hitro raznesla po vsem trgu; a reči ne moremo, da so je bili tržani kaj posebno veseli, samo radovedni so bili, kaj bo dalje.

Sódnikovi niso zvedeli zadnji te imenitne dogodbe. Sódnika ni bilo ves tisti dan ne na kosilo, ne na večerjo. V svoji sobi je tičal, ženi je dejal, da mu ni nič kaj prav; a vendar ga ni mogla pregovoriti, da bi poslal po zdravnika. Pozno po večerji je šla Liza gori k njemu pogledat, kako mu je. Za mizo je sedel zamišljen; obličja mu ni videla, v obeh rokah mu je bilo skrito,

„Zakaj ne greš v posteljo, Andrej?“ ga vpraša skrbna žena.

„„Pusti me, saj nisem otrok!““ ji odgovori neprijazno.

„Ali veš kaj novega? — Tistega Zaplotnika so prijeli!“

Sódnik se zgane pri teh besedah, kakor bi ga bil gad pičil. To je bilo dobro, da v tem trenutku ni videla njegovega obraza. Zapazila je bila pač, kako se je bil zdrznil, a menila je, da je to storil iz nevolje, da ga nadleguje s takimi ničevimi stvarmi. Vošči mu torej lahko noč, potem tiho odide.

Ko je bil Sódnik zopet sam, zdihne iz globočine srca: „Zdaj je vsega konec!“

Ko je to izgovoril, trči obupno s čelom ob mizo. Čez nekaj časa vstane ter začne hoditi po sobi; kakor zblaznel je mahal z rokami okoli sebe. Nato se zopet zgrudi na stol. Zopet čez nekaj časa vstane, odpre miznico ter začne pregledovati in prebirati razne listine, katere je imel v nji spravljene. Nekaj jih odbere, zveže in

shrani, druge vtakne v peč ter jih zažge. Naposled sede zopet ter nasloni čelo na mizo, kakor da bi dremal.

Še nekdo drug je bil, ki mu skrb ni dala spati tisto noč. Seljan je bil že v postelji, ko mu potrka neki znanec mimogrede na okence in poroči, kaj se je zgodilo.

„Kdo bi bil mislil,“ je dejal sam pri sebi, „da pojde to tako hitro? Zdaj je pač vse izgubljeno. Storil sem, kar sem mogel; svaril sem Sódnika, naj se varuje; ali, kakor zdaj vidim, bilo je prepozno. Zdaj ni več pomoči. Zaplotnika bodo izpraševali, in povedal bo vse; kako da bi ne? Kaj je pomagalo vse moje prizadevanje? Kaj morem zdaj? Ko bi tudi šel k Zaplotniku v ječo, ko bi me pustili k njemu, ko bi ga prosil s povzdignjenimi rokami, naj molči; vse zastonj! Kaj sem temu človeku jaz, kaj mu je Sódnik? Zakaj bi ne govoril, ako si s tem olajša svoje stanje? In ko bi tudi to ne bilo, taki ljudje nimajo srca, še veseli jih, če morejo koga spraviti v nesrečo. Uboga Jerica, ubogi Matija! Stari Seljan vama ne more pomagati, ako se Bog vaju kako ne usmili!“

Take misli so rojile ubogemu starcu po glavi.

Drugi dan je bilo pri okrajni gosposki veliko slovesno zasliševanje in izpraševanje. Zaplotnik ni tajil, da je vojaški begun in da je delal denar; ali pri kom je prebival, kdo so bili njegovi tovariši in pomočniki, tega ni bilo spraviti iz trdovratnega jetnika, kakor so ga vili in pestili. Poskusilo se je, ali ga morebiti omeči post. In tako je šel zopet v zapor; morebiti bo popoldne volnejši.

Seljanu ni dala skrb miru, četudi je vedel, da ne more pomagati. Napoti se, sam ni vedel prav zakaj, proti Sódnikovemu domu: kaj Sódnik, ali mirno čaka doma ali je morebiti pobegnil? Na dvorišču mu pride Liza naproti.

„Kako pa Andrej?“

„Nič prav zdrav ni; bojimo se, da bi ne prišla kaka bolezen. Včeraj ni ves dan nič jedel.““

„Kje pa je?“

„Menim, da góri! Ali bi radi ž njim govorili?““

Predno je Seljan na to kaj rekel, pristopi k njima Andrejček, ki je slišal materine besede, ter pravi:

„Ne, mati, očeta ni gori, kakor pravite; jaz sem jih iskal, hotel sem jih nekaj prositi, pa jih ni. Nato mi je dejal sosedov Luka, da jih je videl, ko so šli zgodaj po stezi proti gozdu. Jaz mislim, da jim je že bolje, ker so tako zgodaj vstali, kaj pravite, mati?“

„Bog daj, da bi bilo tako, kakor praviš,““ pristavi žena.

Seljan je edini vedel, kako je možu, a on ni smel govoriti.

„Nič posebnega; kar imam, povem mu lahko drugikrat; morda ga še danes kje srečam. Bog vas obvaruj.“

Tako se je Seljan poslovil in odšel na svoje delo.

S postom se ni dalo pri Zaplotniku nič opraviti. Trdovratno je molčal zopet pri drugem in tretjem zasliševanju. Treba ga je bilo torej poslati naravnost v mesto, da naj tam store ž njim, kar veleva zakon. Drugo jutro že sta ga gnala žandarja, dobro vklenjenega po cesti proti mestu. Kako so gledali tržani ta novi prizor! Mnoga ženska je dejala sama pri sebi: Škoda tako lepega človeka! Zaplotnik je mirno stopal pred čuvajema, ozrl se ni ne na desno, ne na levo; a glave tudi ni povešal. Čez nekaj časa zavijejo po cesti v gozd — nekaj otrok je šlo še za njimi — gošča je bila ob obeh straneh. Ko so tako molče stopali nekaj časa, kar pogleda Zaplotnik zdaj na desno, zdaj na levo v goščo, potem se zdrzne in kakor strela šine na levo v grmovje! Eden žandarjev hitro pomeri za njim in izproži. Zdelo se mu je, da je zadel, ali ko sta planila potem oba za njim, ni bilo od Zaplotnika ne duha ne sluha.

Iskala sta ga, kakor išče lovec obstreljene divjačine; steknila sta vse grmovje daleč naokrog, zastonj, Zaplotnik je bil izginil; naposled sta mislila sama, da mora biti ta človek res s samim hudobnim duhom v zvezi.

Otroci, ki so videli ta prizor, so prinesli hitro z velikim krikom in vpitjem to novico v trg.

XX.

Črni oblaki so bili zagnili večerno nebo. Kakor čeda gladnih volkov je tulil veter okoli voglov. Bliski so švigali kakor goreče kače po nebu in strašno so razsvetljevali nočno temo. Treskalo je in grmelo, da se je zemlja tresla. Ljudje so trepetali po hišah, križali se in molili, kakor da bi se jim bližal sodnji dan. Živina je tulila po hlevih in zver se je plašna skrivala ter po jazbinah in po grmovju iskala zavetja pred grozno nevihto. Strašno hreščanje in pokanje se je razlegalo po gozdu. Visoka drevesa so se zgibala in skoraj do tal pripogibala svoje vršiče. Vihar jih je šibil in lomil kakor suhe treske. Gorje človeku, kateri se je zakasnil in hodi o tem času po gozdu!

Seljan je bil star mož, ali take nevihte ni pomnil. Počival je že v svoji samotni koči poleg gozda. Luč upihne; skoraj strah ga je bilo v postelji, ko je vihar tako grozno razgrajal in mikastil njegovo staro poslopje; bal se je, da bi mu ne odnesel slamnate strehe znad glave. Silil se je mižati, ali ognjeviti bliski so mu siloma odpirali oči. Bogu je priporočil svojo dušo in svojo kočo, obrnil se v steno in kakor otrok potegnil odejo čez glavo.

Ko je tako ždel, kar se mu zazdi, da je nekdo potrkal na duri, toda tolaži se: nič ne bo, vihar bije na vrata. Vendar nehotoma posluša; veter je bil nato

malo potihnil; v drugič se mu zdi, da nekdo trka; zdaj celo čuje prav razločno človeški glas: „Odprite!“

Brž ko je to slišal, vstane brez pomiselnika, prižge luč ter gre odpirat; ko bi bil razbojnik, v taki nevihti ga kristijan ne sme pustiti brez zavetja. Toliko da ga ni vihar znak vrigel, ko je odprl vrata. Vse črno, nič ne vidi.

„Kdo je?“ vpraša.

„Siromak, pomagajte!“ odgovori mu nekdo s slabim glasom. V tem trenutku zabliška in Seljan zagleda pred sabo človeka, ki je ležal na tleh, z glavo na pragu. Hitro ga vzdigne ter ga napol nese, napol vleče v sobo.

Slaba luč, ki jo je dajala mala svetilnica na mizi, posveti v strašno blede obličje. To obličje je bilo Seljanu neznano. Mož je bil ranjen, kri mu je kapala izpod pesti, ki jo je pritiskal na prsi. Seljan ga položi na posteljo in mu začne preiskavati rano. Mož si jô je bil za silo zamašil. Seljan mu jo najprej izpere, potem vzame svojo praznično srajco, jo razporje in z njenimi kosi obveže rano, kakor ve in zna.

Vse to se je molče vršilo. Ranjenec je težko sopihal, a ko mu je bila rana zavezana, mu je bilo laže. Govoriti začne dovolj razločno:

„Veste, mož, koga ste ponevedoma sprejeli pod svojo streho?“

„Kdo ste, ne vprašam,“ odgovori mu Seljan, „dovolj mi je, da ste pomoči potrebni.“

„Ali ko bi vedeli, kdo sem, težko da bi mi pomagali. Človeka, kakršen sem jaz, ni smeti pod streho jemati. Ali poznate Zaplotnika?“

„Videl ga nisem.“

„Poglejte me! Zdaj veste, kdo sem.“

„Bodite, kdor hočete; ranjeni ste, in to kakor je videti, hudo. Ali hočete, da naj vam grem po zdravnika in po gospoda, če se upate sami ostati?“

„Pustite, prepozno bi prišla zdravnik in gospod; treba mi ni ne enega ne drugega; jaz sem preskrbljen. Moje grehe in slabosti, upam, da mi Bog tudi tako odpusti. Kesam se jih in pokorim se tudi zanje.“

„Torej vsaj ne govorite toliko; mirni bodite, morda je pa vendar še kaj upanja.“

„Dobro vem, kako mi je; ali mene ni škoda. Pustite mi to veselje, saj ga bo skoraj konec; vsega konec, izgubljeno življenje! Vi ste videti dober mož, zato rad z vami govorim. Svet je malo prida, rad ga zapustim, prijatelj.“

„Ali imate še kako željo?“

„O pač bi še eno imel, ali te mi ne morete izpolniti. Ena sama človeška duša je na svetu, katero sem zares rad imel, tudi ona je mene rada imela, in vendar sem ji prizadel toliko preglavice in bridkosti! Svojo mater bi še rad imel, prosil bi jo, naj mi odpusti! Da moram umreti brez nje, brez njenega odpuščenja, to mi je edino hudo, moja največja pokora.“

Nato ranjenec malo potihne. Čez nekaj časa zopet izpregovori:

„Prosil bi vas, da mi pojte po mater, ali to ni mogoče, ni mogoče! Po smrti moji pojte k nji; vzemite in izročite ji to; tu je tudi povedano, kje prebiva. Recite ji, da sem umrl skesan in spokorjen in da sem se nje spominjal v svojih zadnjih trenutkih. Tolikokrat bi bil šel rad k nji, pokleknil pred njo in jo prosil, naj mi odpusti, ali ni mi dalo; sram me je bilo. Zdaj je prepozno! — Čudno, čudno! Pobegniti jim iz ječe, bilo mi je igrača; in vendar ni se mi ljubilo, ali sam ne vem, kako je bilo: ko so me gnali kakor vola v mesnico, prijelo me je nekaj, kar hotel sem in vezi so mi odpale, raztrgane kakor pajčevina, ali snete, sam ne vem. Čudna uganka je človek, prijatelj, čudna uganka, jaz je nisem ugenil. — Zdaj umiram ustrelen kakor zver;

do vas sem se priplazil, pljuča so mi zadeta, težko diham, ali skoraj si počijem; kaj je človeku treba dihati! — Še nekaj, prijatelj, poročite Sódniku, da naj bo pаметen; Zaplotnika se mu ni treba več bati, tudi ne, ko bi bil še živ: Zaplotnik ni Iškarijot! — Odpustite, prijatelj, da vas nadlegujem, saj ne rad! Še enkrat: ne pozabite moje matere! Dajte mi roko! — Tako, zdaj je dobro! Moja moč je pri kraji. Z Bogom!“

Nato se obrne v steno in izdahne.

XXI.

Visoke gore obsevajo prvi žarki jutranjega solnca, njih zlaté še poslednji, ko že mrak zagrinja nizke kraje pod njimi; v ponosni hrast leté strele srditega neba, on je razkačenemu viharju igrača, pritlikavemu grmovju pod njim ni se bati ne strele ne viharja; kar se imenitnega godi v človeškem življenju, vrti se navadno ob imenitnih, visoko stoječih osebah, ostali smo skromni gledalci in poslušalci. Ali usodi se včasih vzljubi, da si izvoli za središče nenavadnih dogodjajev čisto navadne, proste ljudi, in zanimivo je opazati njih vedenje v takih slučajih; veseli nas, ako vidimo, da njih moči rasto z njihovo nalogo.

Poštenemu drvarju Seljanu se ni bilo v vsem dolgem življenju skupaj zgodilo toliko imenitnega kakor sedaj v dveh treh dnevih; dogodba se mu je vrstila skoraj brez presledka za dogodbo. Zbrati mu je bilo treba vse moči, kar mu jih je bilo v starih možganih, da ni onemogel in omahnil pod silo dogodkov, ki so padali nanj.

Preganjani Zaplotnik je ležal mrtev pod njegovo streho. Nočni vihar je bil potihnil. Skozi malo okence pomoli glavo; vse mirno; jutranja zarja je zlatila jasno

nebo. Že je mladi dan svital skozi okence ter se boril zmagovito z bledo svetlobo brleče luči poleg postelje. Kako čudno blede je bilo mrličevo obličje v tem dvojnem svitu! Sveča je bila skoraj dogorela, hitro vtakne drugo; pospravi po sobi, kakor je spodobno, kadar je mrlič v hiši. Tisto, kar mu je bil izročil Zaplotnik za svojo mater, vtakne v posteljo pod zglavje. Nato se napoti proti trgu poročiti gosposki, kaj se je zgodilo v njegovi hiši. Gredoč se je hotel zgledati pri Sódnikovih ter potolažiti Andreja, da se mu ni več bati.

Ko je bil nekaj korakov od svoje hiše, prileti po stezi iz gozda stara ženica, vsa izpehana in izbegana za njim ter vpije na vse grlo:

„Seljan, Seljan! stoj, za pet krvavih ran božjih, stoj! Vsi svetniki in svetnice v nebesih pomagajte!“

Seljan se obrne proti nji:

„Kaj ti je, da tako vpiješ, Jera?“

„„Oj, oj! Tam v Sódnikovem bukovju — šla sem bila gobe brat — pa kaj sem videla, Jezus Nazarenski! Tam, v Sódnikovem bukovju, pri tisti raztreščeni stari bukvi, leži človek mrtev, krvav, prav dobro sem videla, da je krvav!““

„Kdo je tisti človek?“

„„V obraz ga nisem videla, nisem se upala blizu; stekla sem, ko sem ga zagledala, da so me komaj pete dohajale!““

„Pojdi z mano pokazat!“

„„Za ves svet ne! Lahko ga najdeš pri tisti stari bukvi, ki je bilo lani osorej vanjo treščilo; pojdi sam!““

„Prav, pa pojdem sam!“ reče Seljan ter krene proti gozdu; starka je hitela proti trgu.

Tesno je bilo Seljanu pri srcu, ko se je z urnimi koraki bližal označenemu mestu. Nekaj mu je dejalo, kaj ga čaka. Ko pride do znanega drevesa, ni mu bilo

treba dolgo iskati. Kakih pet korakov od drevesa zagleda mrtvega moža.

Ta mož je bil Andrej Sódnik! — V prsah na levi strani mu je še tičal nož. Seljan mu ga izdere; kri, ki mu je tekla iz rane, se je bila že strdila; truplo je bilo mrzlo, trdo — nič pomoči!

Kdo je to storil? — Tako bi bil vprašal vsak drug človek; Seljan je predobro vedel, čigava roka je Andreju Sódniku zasadila nož v srce. Ali svet tega ni smel vedeti. To je bila prva misel Seljanova. Kako bi se zvedela resnica? Kdo je bil priča njegove smrti? Dvema je bilo znano, kaj ima Sódnik na vesti; eden je zdaj nem za večne čase, drugega ne bo blizu; pobegnil je gotovo o pravem času iz dežele. Kdo je usmrtil Sódnika, to naj ostane svetu skrivnost. Zakaj bi se ne mislilo, da so ga razbojniki napali in oplenili? To naj svet misli, tudi gosposka! Seljan zažene krvavi nož v potok, ki je tekel spodaj po jarku. Potem začne truplo preiskavati. Res najde listnico z bankovci; bankovce zažge, listnico vrže nekoliko v stran, tam naj jo najde kdor hoče, morebiti on sam. Potem mu še malo obleko raztrga, češ, da se je branil.

Ko je bil tako storil, kar je bilo v človeški moči, da bi se ne prišlo resnici na sled, začuje korake. Dva moža prilomastita skozi grmovje; Jera ju je bila sem napotila kakor Seljana.

„Ali je res, kar Jera pravi?“

„„Res je, res, da bi ne bilo tako! Toda tu ni treba javkanja, pomagajta, da ga nesemo domov!““

„Za božje ime, Sodnikov Andrej! — Kdo ga je?“

„„Kdo ga bo! Kak prijatelj menda ne. Poglej, kako je tu obleka razparana; tu nič, tu nič; nikjer nič. Sodnikova navada ni bila, da bi hodil brez denarja.““

„Torej kak razbojnik!“

„„To lahko ugame vsak otrok.““

„Kaj je pa to?“ pristopi zdaj drugi s prazno listnico v roki.

„Vidiš, kaj sem dejal?“ pravi Seljan, zadovoljen, da se mu je bilo tako posrečilo. „Tako delajo taki ljudje. Vse prazno! Dobro si zapomnita, moža, da bosta vedela govoriti, kadar bodo vaju vprašali, kako je bilo; da tudi lahko prisežeta, ako treba. Zdaj pa dovolj besedovanja; primimo in nesimo ga domov!“ —

Nekaj časa potem so se bližali trije nosači z nesrečnim bremenom Sódnikovemu domu. Ko so bili že blizu hiše, reče Seljan svojima tovarišema:

„Tu si malo oddahnimo. Ostanita tu pri njem, jaz grem ženi povedat. Čez nekaj časa ga zopet vzdignita in prinesita!“

Po sreči so bili otroci še v postelji. Ko najde Seljan Lizo, približa se ji z žalostnim obrazom ter ji reče:

„Žena! Nikoli mi nisi nič žalega storila in vendar moraš zdaj ravno iz mojih ust slišati prežalostno novico. Velika nesreča te je zadela; misli si najhujšo!“

„Andrej!“ vzklikne nesrečna žena.

„Zdaj, zdaj ga boš videla!“

„Nič! — Glej, tu je!“

Moža sta bila stopila v vežo z mrtvim gospodarjem.

„Nesimo ga gor!“ reče Seljan ter jima pomaga. Molče omahuje žena za njimi.

Neso ga v sobo ter položijo na posteljo. Nato moža odideta. Ko je bil Seljan sam z Lizo, reče ji z nekim posebnim poudarkom:

„Rekel sem, da te je najhujša nesreča zadela, Liza; ne vem, ali sem prav rekel; morebiti bi se ti bila lahko še večja zgodila, tebi in tvoji hiši! Bog te tolaži, uboga žena! Jaz moram iti, ali skoraj se vrnem.“

Liza ga je dobro umela. Ko je bila zvedela, da so Zaplotnika ujeli, in ko je bil takoj potem Andrej zapustil hišo, da ni nikomur povedal, kam gre; ko ga le ni bilo nazaj: začela se ji je zbuhati strašna misel, slutila je grozno resnico. Zdaj ji je bilo vse jasno! —

Okrajni sodnik je bil silno slabe volje, da mu je Zaplotnik tako ubežal. Lahko si je torej misliti njegovo veselje, ko mu sluga naznani, da bi Seljan rad nekaj ž njim govoril o Zaplotniku. Takoj ga pokliče pred se. Ko je bil Seljan vstopil, zasuče svoj stol proti njemu, vtakne pero za uho ter mu reče prijazno:

„To je lepo, oče Seljan, da ste se spametovali; kaj nam torej veste povedati o Zaplotniku?“

„„Vsak čas ga lahko imate, gospod, samo ponj pošljite.““

„Tako? Res? Vi ste ga zasledili? Kje pa je?“

„„Pri meni doma.““

„Pri vas, v vaši hiši? Kako ste ga vendar dobili vanjo?“

„„Sam je prišel.““

„Ali bo pa še čakal?“

„„Nič se ne bojte, gospod; ne gane se vam iz hiše.““

„Zdaj pa le hitro!“

Mož vstane vesel, da bi šel slugi pozvonit.

Ko Seljan to vidi, ustavi ga rekoč:

„Čakajte, gospod, da se sporazumeva. Ne mudi se tako.“

„„Kako to pravite?““

„Gospod, mrliča imam v hiši.“

„„Zaplotnik mrtev?““

„V moji hiši leži, na moji postelji.“

Nato mu pove vse, kako je bilo.

„Tako, tako!“ govori gospod sam zase, ko je bil Seljan končal svojo povest. Potem hodi nekaj časa

molče po sobi. Videti je bilo, da nekaj premišljuje in ukreplje. Seljanu se je mudilo.

„Ne zamerite, gospod, jaz moram iti,“ reče ter prime za kljuko.

Cesarski uradnik ga prestreže rekoč:

„Potrpite malo, mož; vse ni še prav jasno. To, kar ste zdaj meni samemu povedali, boste o svojem času potrdili pred pričami, da se vse zapiše, kakor ste govorili.“

„Tudi prisežem lahko na vsako besedo.““

„Do tega časa morate tu ostati.“

„Ne zamerite, gospod: meni se nekam mudi. Prosil bi vas, da me, ako mogoče, takoj zaslišite in potem izpustite.““

„Pozneje, pozneje! Prej je še nekaj drugega treba.“

„Dovolite torej, gospod, da odidem. Samo neko pot še imam, potem grem domov, tam me lahko najdete, kadar vam je volja; kar pošljite pome.““

„Ne tako, mož,“ reče mu gospod krepko in odločno; „ne smete se geniti odtod, dokler se nekaj ne pojasni. Jaz moram ravnati po svoji dolžnosti.“

V drugič poseže gospod z roko, da bi slugi pozvonil. Seljan je hitro ugenil, kaj to pomeni. Možato stopi pred gospoda, rekoč:

„Kaj mislite, gospod okrajni sodnik? Menda vendar ne, da sem kaj napačnega storil?“

„Jaz ne pravim ne tako, ne tako. Še vedno upam, da ste poštenjak, gotovega nič ne vem; to se mora vse še le pokazati. Če imate čisto vest, tem bolje; mirni torej bodite in čakajte, da se vse razjasni in pravica izkaže.“

Seljana je vendar malo groza obhajala; kaj takega se ni nadejal. Poskušal je vsaj zvedeti, kam meri sodnikov sum;

„Ali morda menite, gospod, da sem kako v kaki zvezi s tem Zaplotnikom?“

„„Čudno bi ne bilo, ko bi res kaj takega mislil. Spomnite se, kako ste govorili on dan pri Korenu, ko smo vam prigovarjali, da nam pomagajte iskati Zaplotnika. Vaše vedenje se nam je vsem zdelo jako čudno. Že takrat bi bil človek lahko kaj napačnega mislil. Takrat niste hoteli čisto nič vedeti o tem človeku; prav nespodobno, da vam naravnost rečem, ste se branili iskati ga z nami. Ali zdaj veste, kje je imel Zaplotnik svoje pribežališče?““

Seljan je že hotel reči: Ne! Ali ta kratka besedica mu ni hotela iz grla.

„Vidite, mož, kaj molčite? Tajiti ne morete, lagati nočete; to vendar še priča, da niste star, trdovraten grešnik. Znani ste bili torej s tem človekom?“

„„Gospod, kakor gotovo je Bog v nebesih: jaz nisem bil znan ž njim, nikoli ga nisem videl, predno je prišel, kakor sem vam pravil, v mojo hišo.““

„To pa zopet ni pametno. Vidite, to se ne veže. Vprašam vas, kako pa to, da je prišel ravno v vašo hišo?“

„„Moja hiša je na sámoči, bila mu je pač najbližja, to ni nič čudnega, gospod!““

„Vam se tako zdi, drugi sodijo drugače.“

„„To menda tudi ne bo nič napačnega, da sem ga vzel pod svojo streho, to je bila moja krščanska dolžnost. Ali naj bi ga bil ven pahnil, da naj pogine kakor pes na cesti?““

„Tega ne! Ali zakaj nam niste prišli takoj povedat?“

Na to vprašanje Seljan nekoliko časa molči, potem pa krepko reče:

„Gospod! Lahko bi vam odgovoril, da je bilo že prepozno; videl sem, da človek skoraj zatisne oči, še

predno bi bil jaz prišel do vas. Toda izgovarjal se ne bom, raje rečem, kakor je bilo: Tega nisem mogel. In še to vam rečem: Ko bi se mi še kedaj kaj enakega pripetilo, ravnal bi ravno tako. Jaz ne vem, ali je tako prav ali ne; ravnal sem, kakor mi je moja slaba pamet, ali pravzaprav, kakor mi je velelo srce. Če je bilo to kaj napačnega, kar sem storil, pa naj se zdaj pokorim. Tu me imate, storite z mano, kar vas je volja. Ako menite, kakor kaže, da sem bil v zvezi ž njim, zaprite me, obsodite me, obesite me, kakor vas volja. Zdaj mi je dovolj!“

Ko je bil to izgovoril, gre ter sam krepko potegne za zvonec.

Ko je bil sluga vstopil, reče mu okrajni sodnik: „Peljite tega moža v zapor!“

XXII.

„Kaj? Seljan? Turška motika! Take družčine bi se pa vendar ne bil nadejal! Kaj pa ti tod iščeš, Seljan?“

S temi besedami je bil Seljan pozdravljen, ko je stopil s sodnim služabnikom v ječo. Maček, okrajni berač in potepuh, ki se je bil ravno tačas tukaj naselil, postaren, bosopet človek, zabuhlega obraza in meglenih oči, je gledal debelo svojega novega tovariša. Seljan se ni zmenil zanj; molče je sedel na klop, ki je bila ob zidu.

„Dober dan bi ti rekel,“ nadaljuje Maček, „ali v to vražjo luknjo ne posije nikdar dan, kakršnega je Bog ustvaril. Kaj molčiš kakor tat, Seljan? Ne bodi vendar tako presneto možki. Le čakaj; samo dva, tri dni bodi tukaj sam, pa boš videl, kako rado se ti bo govorilo; s čelešnikom se boš rad pogovarjal, samo da bi ga imel. Tožilo se ti bo še po meni, le molči! Jutri menim,

da me zopet izpušče, ali pojutrišnjem. Kaj sem pa storil? Nalezem se ga bil zopet, hvala Bogu, in malo sem ropotal po trgu, kali; saj veš mojo navado, in vteknili so me, kakor že tolikokrat, da se malo ohladim. Kaj boš pa potlej, ko boš sam? Kaj si pa vendar naredil, vprašam te, duša krščanska, da so te poslali k meni? — Nič odgovora! — Kaj se tako napenjaš in stokaš, kakor bi korenine pulil? Zdaj ti nič ne pomaga, ljubi moj Seljanko! — Meni se zdi, da se sramuješ moje družine; Bog vedi, kateri je na bolj, ti ali jaz? Vidiš, ljubi moj prijatelj, kolikokrat si mi pridigoval, naj se poprimem dela! Ej, prijatelj, kaj imaš zdaj od tvojega dela? Časi je bolje, da človek nič ne dela, vsaj nič hudega ne stori. Mene so samo malo pripravili, va se mi hudobni duhovi iz glave izpušče, ti pa kdo se, kedaj boš zopet drvaril ali pa celo nikdar več ne!“

„„Pusti me v miru!““ zavrne Seljan nadležnega človeka in začne zopet premišljevat svoje nevarno stanje. Ali Maček mu ni dal miru s svojim klepetanjem:

„Pusta družina to! Jaz nimam sreče; zakaj me niso samo malo prej sem posadili, da bi bil videl tistega preklicanega Zapoltnika; to ti je bil drugačen mož, duša! Morebiti bi se bil še kaj naučil od njega. Ali — on ven, jaz notri, toliko da se nisva srečala.“

In zopet čez nekaj časa:

„Prej si ti meni dajal dobre svete in nauke, zdaj naj ti jih pa jaz. Veš kaj, prijatelj, ako boš še kedaj travo teptal, pusti sekuro ter vzemi palico v roko; beraški stan najlepši stan; ptič pod nebom ne živi tako brez skrbi kakor berač postopač. Dela nič, davka nič; toča mu ne škodi, če ga ne dojde ravno na polju, in goveje kuge se mu ni bati; in toliko se tudi še zmerom nabere, da je za to ljubo žganjče. Kaj hoče človek več na svetu?“

V tem ko je moral poštenjak poslušati tako zasmehevanje iz umazanih postopačevih ust, so se zunaj zbirali črni oblaki nad njegovo glavo. Popoldne je moral Seljan zopet pred okrajnega sodnika. Temno obličje gospodovo ni mu obetalo nič dobrega.

„Ali poznate to?“ vpraša ga gospod ter mu pokaže nekaj v zamazan papir zavitega.

„„Poznam!““ odgovori mirno Seljan.

„Ali veste, kje se je to našlo?“

„„V moji postelji, v zglavju.““

„Kaj je notri?“

„„Ne vém.““

„Tako? Ne veste? Vidite, to se zopet ne zлага. Prav nerodno se zagovarjate, Seljan.“

„„Nerodno ali ne, jaz resnico govorim.““

„Kdo je to vtaknil v vašo posteljo?“

„„Jaz.““

„Ali je vaše?“

„„Moje ne!““

„Čigavo je?“

Za odgovor mu Seljan vse pove, kakor se je godilo. Nato reče gospod:

„To je torej Zaplotnikovo, ali prav za prav: bilo je njegovo?“

„„Kakor sem rekel.““

„In vi pravite, da vam je to sam izročil?“

„„Tako je, kakor sem dejal.““

„Čudno je samo to, da so sami stari, ne ponarejeni bankovci notri.“

„„Kaj je notri, to meni nič mar. Čudno se vam zdi, da je denar dober, meni ne; kaj ga ni mogel prej izmeniti? Svoji materi morda vendar ne bo pošiljal ponarejenega denarja!““

„Čudno je pa vendar, da bi se tak potepuh, tako hudoben človek, tako trdovraten grešnik svoje matere spominjal o svoji zadnji uri.“

„Gospod, menda ga ni tako popačenega človeka na svetu, da bi mu ne tlela iskrica blagega čuta na dnu srca; in kedaj bi naj se mu ta iskrica razvnela, če ne o zadnji uri? Čudna ura je zadnja ura, gospod; Bog jo daj srečno nam vsem!““

„To ste prav dobro povedali, četudi ni bilo na pravem mestu. Zdaj se govori o drugi stvari. Jaz ne pravim, da ni res, ne da je res, kar ste mi povedali, ali vprašam vas, ko bi vam kdo kaj takega pravil, ali bi mu verjeli?“

„Na to ne morem nič gotovega odgovoriti.““

„Ali bi se vam ne zdelo bolj verjetno, da je človeku, katerega si mislimo na vašem mestu, v vaših okolnostih, prišel ta denar kako drugače v roke? Da ga je dobil za zavetje, ki ga je dajal hudodelniku, da je bil ta denar tako rekoč njegov delež? Ali pa — tudi to je mogoče — da si ga je sam prisvojil, da ga je izmaknil umirajočemu človeku ali mrliču za prenočišče, za poslednjo strežbo —“

Seljan mu ni dal izgovoriti, jeza in nevolja ga obide pri zadnjih besedah, srdito mu reče:

„Mrliča okrasti! Raje bi pa vendar že denar ponarejal ali pa ponarejalcu potuho dajal in zavetje!“

Kdor bi bil slišal Seljana, kako je govoril te besede, bil bi mu gotovo verjel. Tudi gospod sodnik je bil prepričan, da mož govori resnico; a to ga je le še bolj potrdilo v mnenju, da je Seljan Zaplotnikov deležnik. Za zdaj je bil s svojim preiskavanjem in zaslišavanjem zadovoljen. Slugi veli, da naj moža odvede v ječo.

Hitro se je bilo zvedelo po trgu in okolici, kaj se je zgodilo s Seljanom. Ljudje niso vedeli, kaj naj

bi si mislili; vsi so poznali in čislali poštenega drvarja; ali je mogoče, da bi se bil mož hipoma tako izpremenil, da bi bil v zvezi s tistim Zaplotnikom, ali pa celo, da bi bil Sódnika — — ne, kaj takega vendar ne; morilec Seljan ne more biti! Vsi do malega so upali, da se stvar razjasni in da se Seljan skoraj spozna za nedolžnega.

Ali kaj drugi ljudje! Ko je Jerica slišala strašno novico, je bila nekaj časa kakor omamljena. Ko se je zavedela, bila je njena prva jasna misel: v trg k očetu! K njemu mora, naj bo, kar hoče; prosila bo, jokala se in rotila gospoda, da jo pusti pred očeta.

Ni ji bilo treba prositi. Po dolgem, temnem hodniku je stopal ravno sluga s svojim jetnikom, da bi ga peljal v ječo, ko jima pride uboga deklica naproti. Ko zagleda svojega očeta, zavpije sirota:

„Kaj ste storili, oče!“

Seljan jo napol resno, napol žalostno pogleda rekoč:

„Kako govoriš, dete! Tvoj oče ni nič hudega storil.“

„„O saj sem vedela, da ne!““ reče deklica ter se oklene z obema rokama okoli vratu starega moža; „„saj sem vedela, da ste nedolžni, oče; vprašati sem vas hotela samo, česa vas dolže hudobni ljudje, ubogi oče!““

„Bodi mirna, hči,“ tolaži jo oče. „Zaupaj v Boga kakor jaz; brez njegove volje ne pade vrabec s strehe. On je poslal svojega angela Danielu v levnjaku, on bo branil tudi tvojega očeta. Dopustil je, da se mi godi krivica, on že ve zakaj; o svojem času me bo tudi opravičil. Moli, prosi ga, da mi okrajša čas izkušnje in pokore; vendar zgódi se njegova sveta volja. Pojdi domov, dekle, in mirna bodi! Ne sramuj se nikogar,

vsakemu smeš prosto pogledati v obraz ter mu reči: Moj oče je nedolžen!“

Z olajšanim srcem je zapustila deklica svojega očeta.

XXIII.

Nekaj dni potem sta dva voza drčala po cesti v trg. Drugi, z dvema konjema, bližal se je bolj in bolj prvemu, kateri se mu, dasi je imel samo enega konja, vendar ni dal rad prehiteti. Morebiti bi se bila vendar še nekaj časa hitala, ko bi jima ne bil prišel precej strm klanec na pot. V klanec ne podi voznik, ako je trezen. In trezen je bil Brezarjev Anton, ki je sedel v prvem vozu, tudi na potu iz mesta, če je bil še tako dobro prodal svoje blago. Ko torej pride do pod klanca, dene vajete iz rok in stopi z voza. V tem trenutku ga je bil drugi voz došel, in mož, ki je sedel na njem, ogovori Antona:

„Glej, glej, nikoli bi ne bil verjel, da ima tvoja Liska še toliko ognja v svojih starih udih; in še pri-ganjati je ni treba. Zdaj pa lepo polagoma!“

In tudi on stopi z voza ter se bliža Brezarju, rekoč:

„Kaj me ne poznaš, da me še ne pogledaš, Anton?“

Brezar se res ni bil precej ozrl proti njemu, dasi ga je bil takoj spoznal po glasu. V strašni stiski je bil; da ni bilo klanca pred njim, pognal bi bil svojo kobilico, naj se vse razdrobi! Tako pa se ni mogel ogniti neljubega mu tovariša. Obrne se proti njemu:

„Ti, Matija?“

„Matija Sódnik, Andreja Sódnika sin!“

„Skoraj bi te ne bil spoznal, tako si se izpremenil. Kam pa kam?“

„„Čudno vprašanje! Ali povej mi, kaj ti pa je, Anton? Tako si bled, in zdi se mi, kakor da bi se tresel; morda vendar nisi bolan!““

„Ne, bolan nisem, Matija; ali tako nanagloma si mi prišel, prej bi se bil nadejal ne vem koga!“

„„Ti si še kakor si bil nekdam; v šoli si se vselej tresel, kadar te je učitelj nanagloma poklical: Brezar Anton! Ali zdaj si mož in mene se vendar ne boš bal?““

Ali Brezar se je res bal svojega starega prijatelja in tovariša, posebno ker ga je videl tako veselega! Vpraša ga, da bi le kaj govoril:

„Kako kaj, kako, Matija!“

„„Nič napačno, hvala Bogu! Srečo sem imel, veš, Anton!““

„Dolgo te ni bilo, dolgo!“

„„Morda je bolje, da me ni bilo; obhodil sem nekaj sveta in ne zastoj! Kako pa doma, Anton?““

„Še precej; mati so zdravi in meni tudi ni nič hudega.“

„„To me veseli, Anton; ali kako je pri nas doma?““

„Tako, tako!“ — —

„„Samo to mi povej, ali so vsi zdravi?““

„Zdravi so vsi!“

„„Da so le zdravi, drugo me ne skrbi. Veš, Anton, da se mojemu očetu ne godi posebno dobro, da naša hiša ni več trdna, kakor je bila nekdam, to sem že vedel, ko sem šel z doma. In tudi pozneje sem slišal, da so oče v veliki stiski. Prišel bi jim bil rad precej pomagat in upal sem od dne do dne, da mi bo moči priti; ali opravila so me zadrževala. In pa našemu očetu, veš, tudi ne škodi, če se malo mečé, saj veš, kaksi so. Bog ve, da sem jim vse iz srca odpustil, kar so mi storili;

ali lepo vendar ni bilo, kako so me pognali od hiše. Lepo maščevanje bo to; kako se ga veselim! Poglej, tu le notri je nekaj, da bo za silo in še malo več. Sitnost bo pa vendar; očeta bo treba lepo prositi, da se tako ponižajo in si dajo pomagati. Prav pametno bo treba ravnati ž njimi, če ne, poženo me zopet, kakor so me že.“

„Torej srečo si imel, Matija; kdo bi ti je ne privoščil iz srca! V tovarišijo te je vzel tvoj prejšnji gospodar, kakor se govori?“

„„Tako je; in menim, da to tudi njemu ni na škodo.““

„In svojo edino hčer ti daje za ženo?“

„„Tako? Tudi to se govori?““

„Ali ni res?“

„„Nekaj res, nekaj ne. To je, da mi jo daje, to je res; ali pri ženitvi je treba dveh, jaz nisem do zdaj sklenil še nič gotovega; saj se tako ne mudi. Pustiva zdaj to! Kaj oče?““

Brezarju se je zazdelo pri teh besedah, da se je kobilici nekaj odpelo; hitro skoči torej popraviti. Čez nekaj časa ga Matija dojde.

„Gorko je, gorko!“ reče mu Brezar ter si briše pot s čela.

„„Meni se ne zdi. Ali odgovoril mi še nisi, kako je očetu!““

„Saj sem ti rekel, da so vsi zdravi.“

„„Anton? zakaj tako čudno poudarjaš, da so vsi zdravi, kaj to pomeni?““

Zdaj se mu Brezar ni mogel izviti; moral je govoriti.

„Vprašal si me, ali so vsi zdravi doma; zdravi so vsi, kolikor jih živi, ali —“

„„Ali — —!““

Zdaj je Matija obledel. Brezar ga prime za roko, pogleda ga žalostno ter pravi:

„Matija, prijatelj moj! Zdaj pokaži, da si mož. — Velika nesreča je zadela vašo hišo; očeta ne boš več videl — —“

„Oče so mrtvi, ali kaj praviš?“

„V gozdu so bili najdeni, ubiti. — Razbojniki —“

„Razbojniki? V naših gozdih?“

„In vendar mora biti tako; oropani so bili!“

Molče sta stopala prijatelja v goro. To molčanje je hudo delo Brezarju. Da bi samega sebe in svojega prijatelja, ako mogoče, pripravil na druge misli, začne mu pripovedovati o Zaplotniku. Mladi Šódnik ga molče poslušá. Naposled si misli Brezar: Ker že govorim, naj mu vse povem. Vedel je sicer, da Matija rad ima Seljanovo hčer, ali pravzaprav, da jo je rad imel, toda mislil si je: zdaj snubi drugo. Naravnost mu torej pove, kaj se je zgodilo Seljanu.

V tem sta bila dospela na vrh hriba. Konji se sami ustavijo. Brezar sede na svoj voz in požene, da se je kar prašilo za njim.

XXIV.

Snoči pa je slan'ca pala
na zelene travnike . . . .

Samo te dve vrstici prelepe narodne pesmi začuj in otožnost ti obsenči radostno dušo. Ali ni pa tudi zares žalosten pogled: mlada narava, katero je v cvetju zamorila strupena slana! Mlado zelenje, ki je bilo sinoči še tako zdravo, krepko in veselo, kako velo, začrnelo visi po drevju, po grmovju; zvončki, jagelci otožno povešajo glavice; ptiči prej tako glasno veseli, letajo zdaj pobiti po vejah, peti se jim noče! Trdega srca mora biti, kogar bi ne ganil ta pogled. Človeku se zdi,

kakor da bi kaj takega ne smelo biti; prava mačeha se mu vidi narava, ki skrbi tako za svoje otroke; on sam se čuti tako osamljenega, tako nesrečnega na svetu; in da solnce ravno zdaj tako lepo, tako veselo sije z jasnega neba doli na vso to nesrečo: to je pravo bridko zasmehovanje!

Ali če je že to žalostno, kolikanj žalostneje še je videti žalujočo, potrto družino, kateri je nemila smrt vzela gospodarja, očeta! Ženo videti, ki žaluje po možu, otroke, ki zastonj poprašujejo po svojem očetu! Tak pogled je čakal mladeniča, ki se je vesel, poln nade vračal domov iz tuje dežele. In ta nesrečna družina je bila njegova družina; ta žalostna žena je bila njegova mati; ta bleda, objokana devica in ta zbegana deklica bila sta mu sestri; ta deček, ki je pobit, plašen lazil po hiši, bil je njegov bratec! In smrt, ki je v toliko nesrečo pogreznila to družino, ta smrt ni bila navadna, naravna, katera prej ali slej pride nam vsem, kar nas je mati rodila.

„Prepozno!“

To je bila edina beseda, s katero je sprejela mati svojega sina.

„Vse vem, mati!“ odgovori ji on; in ko bi ji tudi tega ne bil rekel, žalostno obličje njegovo je dovolj kazalo materi, da mu ni treba pripovedovati, kaj se je zgodilo.

Ko je bila Liza zagledala svojega moža mrtvega, ko ji je ležal bled in trd na postelji in ona je čula poleg njega, ko so ga potem nesli za zmerom iz hiše, koliko je sirota tedaj pretrpela! Ali solze ji ni bilo v oko, jokala ni in glasno žalovala. A ko je zdaj zagledala svojega sina, ko ji je prišla iz dna prsi obupna beseda: Prepozno! začne se žena tresti in krčevito ihteti, in čez nekaj časa se ji vdere iz oči potok blago-

dejnih solzâ doli po bledih licih; dušek je bila našla notranja bolečina.

Dolgo časa je glasno jokala. Sin je ni tolažil; tudi njemu so se začele prsi vzdigovati, vendar je zadušil jok, ki mu je silil iz tesnega grla. Kaj je hotel tukaj? Pomoči ni bilo in tolaženje bi bilo le še bolj razdražilo notranjo bolest. Tu ni mogel pomagati, ali nekje drugje je mogel in hotel je tudi, kar najprej mogoče, prej ni imel mirú.

Mlademu Sódniku je bilo hipoma vse jasno, ko je slišal o smrti očetovi, o Zaplotniku in kaj se je zgodilo Seljanu. Vedel je, kaj je gnalo v smrt njegovega očeta, prepričan je bil, da pošteni Seljan po nedolžnem zanj trpi. Njega rešiti je bila njegova prva misel. Za roko prime mater, rekoč:

„Zdravi, mati, skoraj se vrnem.“

Žena ga pogleda s solznimi očmi:

„Sin, Bog nas je zapustil, bodi zdaj ti oče za-puščenim sirotam!“

„„Mati, če vam more to biti nekoliko tolažbe v toliki nesreči: za otroke bodite brez skrbi. Bog mi je dal toliko, da bomo lahko kje v kakem kotu pozabljeni mirno živeli.““

Nato urno odide.

Znance in prijatelje je srečaval na svojem potu k okrajnemu oblastvu; gledali so ga in pozdravljali, on ni besede izpregovoril z nikomer.

Malo časa potem je stal pred okrajnim sodnikom. Brez okolišev ga ogovori:

„Gospod! Nedolžnega moža imate v zaporu!“

„„Seljana menite, kaj?““

„Dà, Seljana, gospod! Vi mu gotovo nočete delati krivice.“

„Je li mož kriv ali nedolžen, to se mora še le pokazati; stvar je v preiskavi.“

„Preiskave strašno dolgo trpe, zlasti nedolžnemu človeku; dovolite, gospod, da vam jaz pomagam, zato sem prišel.“

„Kaj menite? Ali veste kaj gotovega? Govorite!“

„Ne tako, gospod, dovolite, da smem k njemu v zapor. Mož bi lahko izpričal svojo nedolžnost, ako bi hotel govoriti. Jaz ga hočem omečiti, gospod, da bo govoril, mora govoriti. Predno preteče pol ure, bo vam vse jasno in Seljan bo prost.“

Gospod sodnik je majal glavo; kaj takega se mu ni bilo še nikoli zgodilo, odkar je uradoval. Slednjič mu reče:

„Če vam dovolim, česar me prosite, to se ume samo ob sebi, da smete samo vpričo mene govoriti z njim.“

„Vpričo vas bi mož ne govoril.“

„Ni da bi moral biti ravno jaz, tudi kdo drug bi smel biti z vama; samega vas ne smem pustiti k njemu.“

„Če je tako, potem vidim, da sem zastonj prišel, da sem zastonj poskušal rešiti nedolžnega človeka.“

Bridko je govoril te besede; gospodu je bilo hudo, poznal je in čislal mladeniča. Prijazno mu reče:

„Žal mi je, da moram tako ravnati, ali postava je ostra.“

Mladi Sódnik še enkrat poskuša:

„Gospod, imejte usmiljenje z menoj, saj menda veste, kaj se nam je zgodilo! Ali hočete, da naj obupam, da naj — — Vse bi lahko zdaj storil! Jaz ne morem imeti na vesti krivice, ki se godi temu poštenemu možu; ali jo hočete imeti vi? V svoji oblasti me imate, storite

z mano, kar vam drago, ako pride kaj napačnega iz tega. Rekel bi, da vam dajem svojo glavo v zastavo, ali to vem, da ni nič; nate, vzemite to za poroštvo.“

Rekši položil predenj polno listnico. Uradnik mu jo da nazaj, rekoč:

„Ni treba! Jaz vam verujem in zaupam, ali — — Vendar, Matija Šódnik, veliko zaupanje vam hočem izkazati; upam, da se ne bodem motil!“

Nato pozvoni slugi. Ko ta pride, veli mu:

„Peljite tega moža k Seljanu!“ — —

Prepočasi je stopal stari sluga mladeniču. Ko slednjič vrata zaškripljejo, ko zagleda Matija starega drvarja, ki je sedel sključen na klopi, stoji nekaj časa molče, potem mu reče z žalostnim glasom:

„Zakaj ste tukaj, oče?“

Seljan vstane ter mu gre naproti:

„Oče mi praviš, Matija? Takemu človeku oče? Premisli, kako govoriš, Matija!“

„„Še enkrat vas prašam: Zakaj ste tukaj, oče?““

„Zakaj sem tukaj? Čudno vprašanje! Vsak otrok, vsaka stara ženica v trgu ve, zakaj je stari Seljan zaprt, in ti bi edini ne vedel? Ali te niso vsi obsuli takoj, ko so te zagledali, in ti pravili, kaj sem storil? Če si hotel samo to vedeti, ni ti bilo treba sem hoditi.“

„„Oče, jaz se ne menim za to, kaj ljudje govore; tudi ne prašam vas, česa vas dolže. Prašam vas samo, zakaj molčite, zakaj ne govorite resnice!““

„Kaj praviš, Matija? Uganke niso za staro glavo. Zdaj pa jaz tebe nekaj prašam: Ali si bil doma, Matija?“

„„Vse vem, vse vem, oče!““

„Kaj torej iščeš tod? Doma ti je dovolj skrbi; pusti me in pojdi, mene ni škoda!“

„„Zakaj ste tako trdovratni, zakaj se sami krivega delate?““

„Kdo zlomka ti pa pravi, da se sam krivega delam? Kaj meniš, da sem sam prišel in rekel: Zaprite me, to in to sem storil!“

„„Četudi tega niste rekli, ali vi molčite, ko vas dolže; lahko bi govorili, eno samo besedo — in oproščeni ste.““

„Kakova je tista sama beseda? Ti ne veš, kaj govoriš, mladič!“

„„O predobro vem, kaj govorim; težko mi je, ali govoriti moram. Zakaj ne rečete: Jaz nisem bil, ta je bil?““

„Kdo?“

„„Naš oče!““ — —

V tem hipu skoči Seljan proti njemu, kakor da bi mu hotel usta zamašiti z roko.

„Kaj govoriš, človeče!“

„„Rečena je strašna beseda!““

Seljan je videl, da mu nima kaj prikrivati več; a vedel ni, da je mladi Sódnik samo slutil resnico, da je hotel samo potrdila od njega.

„In ko bi bilo res, kar praviš, ali tebi pristoji tako govoriti? Ti me siliš, da naj izdam, ovadim tvojega očeta? Lep sin si ti, da ti je tako sveto ime tvojega nesrečnega očeta! Zakaj ne greš sam ter ga ovadiš? Če si že tak, ne sili me, da naj bom tudi jaz!“

„„O vi ne veste, kako mi je hudo, da moram tako ravnati; ali drugače ne morem. Pustiti ne smem, da bi vi po nedolžnem trpeli za drugega, bodi si tudi za mojega očeta. Resnica mora na dan!““

„Matija, ker je že tako, govoriva pametno, moško besedo! Poglej me! Kaj meniš, koliko let mi bo še živeti? Kaj me še čaka dobrega na svetu? Trudil sem se in ubijal vse svoje žive dni; zakaj mi ne privoščiš, da si tu odpočijem; kaj mi je hudega tukaj?“

„„Ali sramota, sramota!““

„Ej, pusti jih, naj govore, dokler se jim ljubi; kadar se bodo naveličali, bodo že molčali. Sramota! Saj ravno zato sem in hočem biti tukaj, da ne bo sramote. Kaj meni sramota? Ali vaša hiša, tvoja mati, ti, brata, sestri — vašega do zdaj čistega imena naj se ne prime rja! Mirni in spoštovani živite in spomnite se včasi starega Seljana, ki ni napačen človek; ali ga pa tudi pozabite! Siliš me, da naj govorim; dobro! Govoril bom torej, četudi ne, kakor ti hočeš; do zdaj sem tajil, zdaj hočem očitno reči, da sem `kriv!“

„„Ko bi mene ne bilo! Dejte, potem bom pa jaz tudi govoril! Vas ni škoda, pravite; dobro! Ali ste sami? Nimate li žive duše na svetu, za katero ste dolžni skrbeti? Kaj hočete zapustiti svoji hčeri, če ji še nočete ohraniti dobrega imena? Kaj naj počne Jerica, uboga sirota? Zanašate se name; ali kdo vam je porok, da se ne premislim tudi jaz? Težko je možu živeti z ženo, ki ima takega očeta.““

Nič odgovora! Globoko zamišljen je stopal Seljan po ječi. Matija je videl, da mu je zadel pravo struno; prigovarjal mu je dalje:

„Ne mislite na nas; mi moramo prenašati svojo nesrečo; otroci morajo trpeti za svojega očeta, tako je na svetu! Vendar hočem storiti, kar mi je mogoče: prodati mislim domačijo, zapustiti z vso družino ta kraj ter se naseliti kje daleč odtod, kjer nas živa duša ne pozna. Še prej pa hočem poravnati očetovo krivico, kolikor mi je moči. — Čas poteka, odločite se, oče! Pomislite, da ne govorim sam, z mano vred govori in vas prosi nedolžna sirota: Imejte usmiljenje s svojim otrokom!“

„„Pregovoril si me, premagal, Matija; storiti hočem, kar sem prej mislil, da nikdar ne storim, ko bi tudi

moral v sramoti, v ječi končati svoje stare dni. Ali je prav ali ne, ti glej!“

Nato mu poda roko. Matija ga zapusti z olajšanim srcem. Malo časa potem sta Seljan in Matija stala pred okrajnim sodnikom. Seljan je povedal na zapisnik, kar je bilo potrebno, da se stvar pojasni. Njegova izjava je bila tako verjetna, tako naravna, da ga je okrajni sodnik, ki je bil že sam začel slutiti resnico, izpustil brez pomiselka.

Ko je bilo to končano, se obrne Matija k uradniku, rekoč:

„Gospod! Še nekaj me teži; jaz nisem učen človek, zato ne vem, kako naj storim, da bo prav; ali vest mi veleva, da moram nekaj storiti. Gospod, naš nesrečni oče so se pregrešili; stopili so pred višjega sodnika — da bi jim bil milostljiv! Jaz sem dolžan storiti, kolikor morem, da bo laže njihovi duši. Náte, gospod, vzemite, kar imam pri sebi, in naredite s tem, kakor se vam zdi, naj bo ubogim na korist, ali kakor se vam vidi.“

Ganjen mu odgovori gospod, da po postavi tega ni dolžan; prigovarja mu, da naj spravi denar z mirno vestjo; ali mladi Sódnik ne odjenja. Slednjič shrani denar in mu da potrdilo, da ga je prejel; potem poda obema prijazno roko.

Reči pač ne moremo, da sta Matija in Seljan takoj potem, zapustivši neprijazni kraj, vesela stopala po trgu; veselje to ni bilo. Vendar nekako olajšana sta bila oba. Matija si je bil v svesti, da je prav storil, in stari Seljan se je vsaj v tem trenutku, ko je zopet dihal prosti zrak, čutil, kakor da se je zbudil iz težkih sanj.

Konec.

Bilo je dve leti potem. V trgu se je bilo mnogokaj izpremenilo. Sódnikovi so bili prodali svoj dom ter se preselili, nihče ni prav vedel, kam. Nekaj časa so tržani govorili o Sódniku in Zaplotniku; nekateri so slutili resnico, gotovega ni vedel nihče nič. Ščasom je potihnila govorica; čas že skrbi, da pride vedno kaj novega na vrsto, da ne praznujejo stare in pač tudi ne mlade čeljusti.

Gospa davkarica je lovila tako dolgo, da je vjela najprej Olgi nekega mladega uradnika za moža, potem Ireni novega učitelja. Srečo želimo obema in upajmo, da bodeta znala vsak v strah prijeti svojo ženo. Za zajca na mizo ob godovih in praznikih jima bo skrbel tast in gospa davkarica za dobre svete, kadar jih bo treba in ne. Da bi le smela oba s svojim tastom zahajati v veselo družbo, ki se shaja kakor nekdam vsak teden pri Korenu!

Na Brezarjevem domu ni bilo zdaj več tako tiho in mirno kakor nekdam. Stara Brezarica je pestovala malega kričača, gospodinjstvo je bila prepustila mladi snahi — Ani Sódnikovi. Za Brezarja se nam ni bati; dobro bo gospodaril in srečno živel s svojo družino, ako ne bo kake posebne nesreče, katere ga Bog varuj!

Take sreče ni bilo na Seljanovem domu. Starček je drvaril ko prej, in v njegovi koči je sedela pri malem okencu Jerica ter pridno šivala. Malo obledela je bila res in tudi bolj tiha je bila, ali tožila ni nikoli ne očetu, ne nikomur drugemu, da se čuti nesrečno. Zdaj pa zdaj je pač tudi z rosnim očesom pogledala preko cvetic, ki so ji cvele na okencu v pisanih posodah, ven na stezo, na cesto, ki je držala v trg, odtod v mesto in iz mesta bogve še kam!

In ko so ji neko popoldne zopet tako nehotoma uhajali pogledi iz tihe sobice, glej, kar ti pridrdra voz po cesti. Deklici začne utripati srce, sama ni vedela zakaj; voz zavije proti hišici in malo trenutkov potem sta bila dva srečna mlada človeka v stari drvarjevi koči.

Ko se je Seljan vrnil na večer ter zagledal voz pred svojo hišo, je takoj uganil, kaj pomeni ta nenavadna prikazen. Jerica mu priskače naproti ter se mu oklene vratu, „pol smeha, pol joka.“ Matija ni skakal, to se vendar moškemu ne spodobi, četudi je srečen snubač; a malo je vendar pospešil korake, da bi brž podal roko svojemu tastu.

„Torej si vendar prišel!“ mu reče Seljan vesel, „saj sem dejal, da ne boš tak!“

Drugi dan se odpeljejo vsi trije v svoje novo bivališče. Nato veselo ženitovanje in srečen zakon! Liza se je pomladila sredi svojih srečnih otrok. Andrejče in Zalka sta veselo kakor nekdanj razgrajala po hiši; stari Seljan je imel ž njima mnogo posla. Matija je umno kmetoval in tržil; od dne do dne mu je rastlo premoženje; saj mu ga je bilo pa tudi treba za toliko družino, kakršna je že bila, in bogve, kaj še pride! Svojega brata Valentina je vzel k sebi na dom, da mu je pomagal pri kupčiji. Lahkoživega mladeniča je bila spametovala nesreča.

In Nsan? Govorilo se je, da je pobegnil v Ameriko. To je mož pametno storil. Pustimo ga tam, kjer je našlo pribežališče že toliko potepuhov, morebiti zdaj tudi on tam živi pošteno.

vatov in Slovencev. I. del, vez. D 6'—. II. del, vez. D 11'—. Za oba zvezka po pošti D 2'25 več.

III. in IV. zvezek: *Dr. Fr. Veber, Uvod v filozofijo.* D 18'—, po pošti D 1'— več.

V. in VI. zvezek: *A. Melik, Zemljepis kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev.* D 15'—, po pošti D 1'15 več.

VII. — IX. zvezek: *Dr. Prijatelj, Predhodniki in idejni utemeljitelji ruskega realizma.* Mehko vez. D 23'—, po pošti D 1'50 več.

X. *Stříbrny-Glonar, Simon Gregorčič.* (V tisku.)

Zbirka „PREVODNE KNJIŽNICE“ :

F. M. Dostojevskij, Besi. Roman v treh delih. Broš. v dveh zvezkih D 11'—, vez. v eni knjigi D 15'—, po pošti D 2'— več.

Edmond de Goncourt, Dekle Eliza. Broš. D 4'—, vez. D 6'—, po pošti D —'60 več.

Mig. Cervantes, Tri novele. Broš. D 3'—, vez. D 5'—, po pošti D —'50 več.

Anatol France, Pingvinski otok. Broš. D 11'—, vez. D 13'—, po pošti D 1'— več.

Barbusse-Debeljak, Ogenj. (V tisku.)

Strug-V. Mazi, Jutri. (V tisku.)

SHAKESPEARJEVA DRAMATIČNA DELA.

Prevel *Oton Župančič.*

Sen kresne noči. Broš. D 6'—, vez. D 8'—, po pošti D —'50 več.

Macbeth. Broš. D 8'—, vez. D 10'—, po pošti D —'75 več.

„MLADINSKI SPISI“ :

Čika Jova Zmaj-Gradnik, Kalamandarija. Otroške pesmi. Vez. D 4'—, po pošti D —'35 več.

Čika Jova-Gradnik, Pisani oblaki. Vez. D 7'—, po pošti D —'35 več.

I. Waschtetova, Pravljice. Z barvanimi slikami, Vez. D 10'—, po pošti D —'50 več.

Dr. I. Šorli, Bob in Tedi, dva neugnanca. Broš. D 6'—, vez. D 8'—, po pošti D —'75 več.

Dr. Ivo Šorli, Čirumurci. (V tisku.)

ZBIRKA POLITIČNIH, GOSPODARSKIH IN SO-
CIALNIH SPISOV:

- Dr. Bogdan Derč, Dojenček.* Broš. D 3'—, po pošti D —'35 več.
- Dr. J. Demšar, Spolne bolezni.* Broš. D 3'— po pošti D —'35 več.
- Št. Sagadin, Naš sadašnji ustavni položaj.* Broš. D 4'—, po pošti D —'35 več.
- Leonid Pitamic, Pravo in revolucija.* Broš. D 2'—, po pošti D —'25 več.
- Dokumenti o jadranskem vprašanju.** Broš. D 5'—, po pošti D —'35 več.
- Alb. Ogris, Borba za jugoslovansko državo.* Broš. D 8'—, po pošti D —'35 več.
- VI. Corović, Rasa in vera v srbski prošlosti.* Broš. D 4'—, po pošti D —'35 več.
- Fr. Goršič, Socijalna zaščita dece in mladine.* (V tisku.)

RAZNO:

- Dr. Fr. Ilešič, Vežbenica hrvatsko-srbskega jezika.* D 18'50, po pošti D 1'— več.
- Ustava kraljevine SHS.** Cena D 3'—, po pošti D —'25 več.
- Poglavje deveto in deseto kazenskega zakonika za Srbijo.** Cena za D 3'—, po pošti D —'25 več.
- Stanovanjska naredba in pravilnik.** Cena D 2'—, po pošti D —'25 več.
- Občinski volilni red za Slovenijo.** Cena D 4'—, po pošti D —'25 več.
- Volilni red za ustavotvorno skupščino.** Cena D 4'—, po pošti D —'25 več.
- Dr. Ig. Rutar, Zbirka vojaških zakonov SHS.* Broš. D 9'—, po pošti D —'75 več.
- Albert Sič, O slovenskih narodnih nošah.* Cena D 2'—, po pošti D —'25 več.
- Fr. Heller, Prigode gospoda Collina.* D 4'—, po pošti D —'75 več.
- Ljubljanski Zvon.** Mesečnik za književnost in prosveto. 1921. Letna naročnina D 45'—. Letnik 1919: D 30'—, letnik 1920: D 30'—, po pošti D 5'— več.